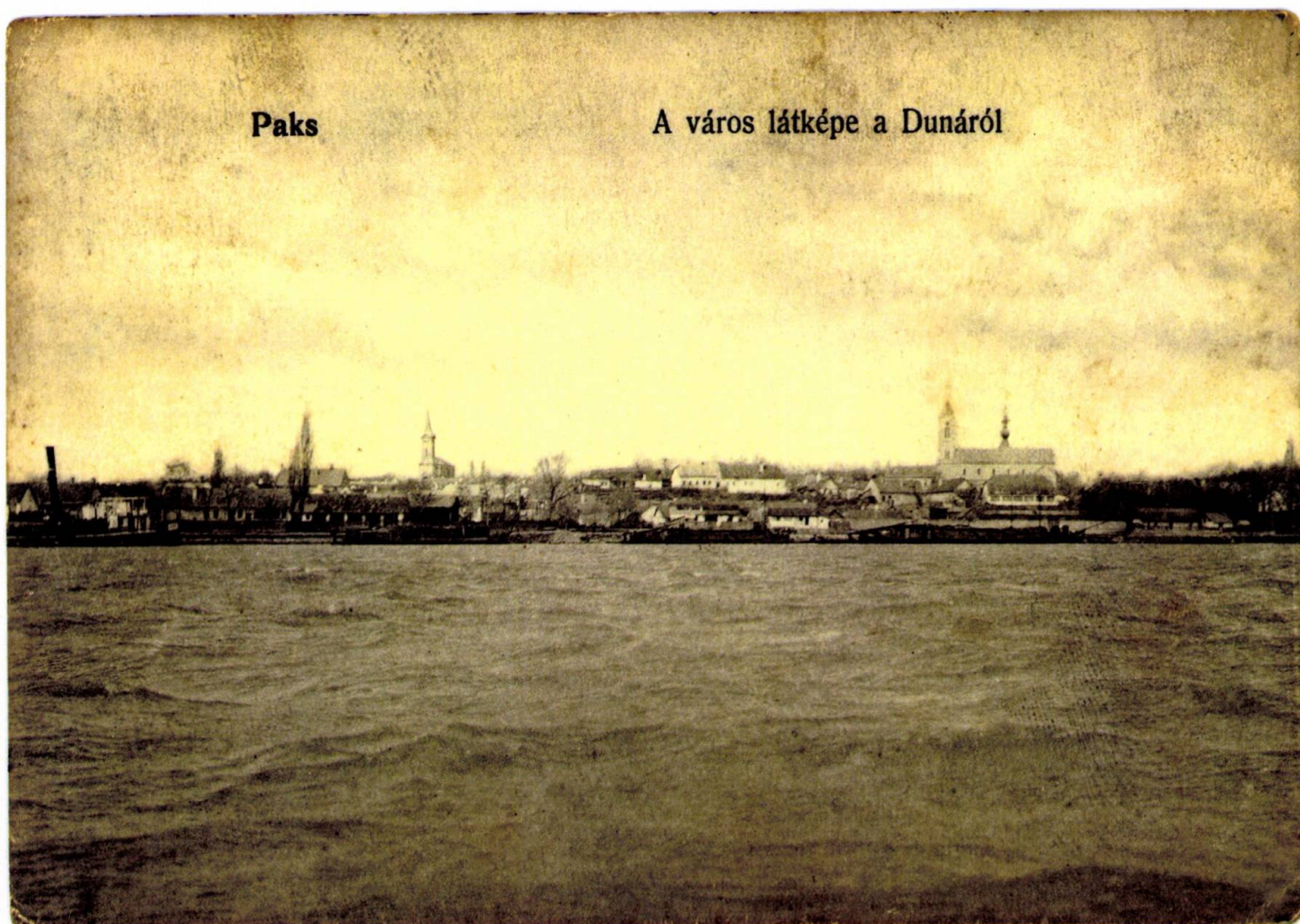

Paks

A város látképe a Dunáról

ÍZELÍTŐ

- In Memoriam Szarka József ● Leventesors ● Paksi költők versei ● Köszönő-köszöntő
- A megmaradás ösvényein ● Thália erdélyi szekeren Máramarosszigeten
- Aranypávodíjas paksi népdalénekes ● Motívumai a magyar ember életéhez kötődnek
- VI. TolnaArt Művésztalálkozó ● A Kapitány ● XIV. Gastroblues fesztivál Pakson
- Sajtószemle 1974-1975

Oláh Zoltán

Szarka József

(1959–2006)

Drága Barátom, Sünikém!

*Elmentél, hazaérteztél a mindenségbe, elfoglaltad méltó helyed
az égi parnasszuson, augusztus köntösébe bújva, szeptember szempillái alatt.
Huszonévesen írtam Neked ezt a verset, ugye emlékszel rá!*

**Barátom
Sz.J.-nek**

Égre halkuló kéket
gondol rád a tél is.
Madarak álmát léped
síró éjszakákra.
Sóhajdótól kifakulnak
a falvak,
pillangóvá szállnak
a szomorú tengerek.
Soraid tinta-rügyek
a gondolat árva ágain.
Sohasem jöttél,
sehova nem mész,
csak hálálkodsز egy kicsit
a sorssal...
Ha eltűnsz, leszédül
kezemről a Föld.

*Keresem a Földet, de nem találom. Te loptad el? Elvitted hónod alá csapva?
Meg, tudod Süni, mikor együtt balatonoltunk, mi bátor dunaiak, két nap elmúltával
már visszatértünk az ősi partra, a paksi Duna ajkai közé, akkor írtam ezt a versemet is.*

Ki beszél majd

Szarka Józsefnek

Tudod mit Süni, most már nélküled csak ennyit mondok:
A vízbe hullt citera nótákat senkisé is kérheti vissza.
Ott maradnak örökké a parton, tüzek rőzseláng-húrjaiba zárva.
De tudod mit, a rőzseláng húrokon valami ének hallatik,
minden áldott este hajnalig, s még várja, a Kövek tényleg
énekelnek,
ha eddig csak alig hallhatóan, most tényleg igazán!
Mint ahogy Istennek megköszöntem, Isten is megköszönte
Nekem,
hogy ismerhettük egymást, barátokká válhattunk. Mi mindenkor
találkozni fogunk. Nem csak most és nem csak mindörökké:
Özvegy barátod

Hajnaléj

Szarka József elmúltára

Három nap, hajnaléj.
Hold hajában halál él.
Három nap, hajnaléj.
Három napja elmentél.

Itt maradt a virradat,
Fésületlen fák alatt.
Akácfádon lombtakat,
Égi folyó kulcs-patak,
Elkattanó pillanat.
Három nap, három éj,
Három napja elmentél.

KI BESZÉL MAJD*Szarka Józsefnek*

A vízbe hullt citera-nóták már sohasem
sirálylanak vissza egyikünk fülébe sem,
hiába hullnak harangló könnyek a szemből.
A citera-nótákat senki sem kérheti vissza.
Ott maradnak örökké a parton,
tüzek rőzseláng-húrjaiba zárva.
Fecskeszárnyakra költözött ez a nyár is,
s mi azért megkérdezzük a varjúlakatra zárt
fáktól, hogy ki beszél majd a délelőtti házfalak
ránk könyöklő árnyékairól,
a holddal korongozó esték melegéről,
hol Mózes-arcú öregek útszéli fákra aggatják
a szempillák mögül kiszökő álmot?
Ki beszél majd a sötét szemöldököt vonó égről,
az ablakra vetődő hárfa-eső húrjairól,
földbe taposott levelek alatti tóról,
falakon túli fényről, hol csillagot
örölnek a nyárfák?

Este van. A köddel kolduló nádas megköti a szél
utolsó szusszanását, s együtt alszanak el.
Lefekszünk mi is a Balatonba kökénylő dombok
alvó tövébe, s nem kérdezzük mi már senkitől,
hogy ki beszél majd a hazáról, a házról
ablakok alatti térről,
ahonnan félhold-bárddal hóhérlik a határ.
Nem kérdezzük mi már semmit, csak ennyit mondunk:
A vízbe hullt citera-nótákat senki sem kérheti vissza.
Ott maradnak örökké a parton, tüzek rőzseláng-húrjaira
zárva

Kuti Horváth György

Imát mormolnak...

Szarka József emlékére

Végítélet ez? Irgalom?
Szirmosúl lényed az égben.
Vérünkben lüktet, sok dalod.
Virradat-máglyán megéget.

Lettél eleven, szép halott.
Bújkálsz fában, gyökérben.
Ránkcsillagosodsz már, nagy-
on.
Verset költesz, hold tövében.

Éjjelente, ősz húrja peng.
Fölvillan arcod a szélben.
Felhő sirat. Fák szíve reng.
Imát mormolnak, teérted...

Sírnak a falak

*Szarka József költő
barátom halálára*

Elvillantál.
Pillangó szárnyán
röpített el a pillanat.
Augusztusi éj
ezüstjén,
kettétört temérdek
gondolat.
Neked már jó.
Annak rossz,
aki marad.
Mi barátaid,
csak lézengünk a parkban
kedvenc kandelábereid alatt,
s várjuk, hogy
átlibegsz a téren,
mint régen.
Nem hihetjük haláloed.
Valahogy minden
megváltozott.
Szomorúbb lett
a könnyű lomb
a fű, a madárdal.
A szobád melletti
öreg akác is,
érted virraszt.
A tücsök úr is,
halkabban mulat.
Kedvenc presszódban is
alábbhagyott a
HANGULAT.
Sírnak a falak.
Az egész város
sirat.

A halászbárka,
gesztenyészkorzó.
A halászok is
letették egy percre
hálóikat.
Ablakodban
„muskáтли vérzik.”
nem énekelnek ma
a kövek
A Duna a Styx
csendben zokog.
Szférák birodalma
lett otthonod.
Beláthatsz már
a mindenségbe,
fénybe, sötétbe,
gyökérbe.
„Holt költők,”
társaságában
írod, égi
írógépeden verseid.
Halálon túl is.
Élettel teli,
madárka szível érző
Zseni!
Isten veled
te versekkel áldott vagy
megvert, nagy költő,
drága barátom
Szarka Jóska. Süni...!

*Aya Sofia***Szarka Józsi – Sünihez**

Még csak maréknyi
por voltam valahol,
mikor benned már
a paksi bor dalolt,
mikor szemed
lelkekbe nézett,
s azokból verseket
igézett...

Ma már csak
nekünk sikolt a sirály,
bennünk énekelnek
a kövek,
utánad már a
gondolat-vonat
amiben utazunk,
majd egyszer
összefutunk veled...

Ám addig is
örök barátunk
szóljon belőled
a dal,
áradjon holt tested
szemgödreiből
a Duna,
s így tartsd
életben hantodon
a virágot,
mit mi tettünk
oda,
hova ember csak
egyszer mehet,
s ahol a halandóból
először por,
majd talán
feltámadó lehet...

Leventesors

(Elhangzott 2006. június 2-án

a Könyv bemutatóján a Városi Művelődési Központ könyvtárában)

Tisztelt Hallgatóság!

A leventeintézmény történetével foglalkozó előadásomat két negatív idézettel kezdem, hiszen ezek és az ilyen rosszindulatú történelmietlen állítások, ferdítések tájékoztatták félre évtizedeken keresztül a magyar közvéleményt. A hamis sugallatokkal hozzájárultak a „bűnös magyar nép” elméletének kialakulásához, nemzeti öntudatunk tudatos rombolásához.

A Magyar nyelv értelmező szótára 1965-ben a következőket írja a LEVENTE címszóhoz: A Horthy-korszakban annak a militarista, sovinszta ifjúsági szervezetnek a tagja, amelynek előzetes katonai kiképzést és irredenta-fasiszta szellemű nevelést nyújtó foglalkozásain minden 14-ik évét betöltött ifjúnak katonai szolgálata megkezdéséig kötelezően részt kell vennie. Sok leventét nyugatra hurcoltak.

Az Új Magyar Lexikon 1962-ben, ugyancsak a LEVENTE címszó alatt a következőket rögzíti: ... Mint szervezet 1944-ben széthullott, de a fasiszta-nyilas hadvezetőség a leventéket bevonulásra kötelezte. A parancsot csak kevesen teljesítették, a nyilasok azonban a fiatalok ezreit szedték össze, akiket 1944 végén, 1945 elején a Dunántúlon, Ausztriában és Németországban folyó hadműveletek során harcba vetették.

E féligazságokat, de egyúttal képtelen hazugságokat is tartalmazó idézetek után szeretném a leventeintézmény történetét elmondani a kezdetektől a valóban tragikus végkifejletig, a magyar ifjúság végzetes sorsának beteljesedéséig.

Az 1920. június 4-én a Párizs melletti Trianon palotában aláírt békeszerződés a magyar államot, a magyar nemzetet az első világháború legnagyobb vesztesévé tette, és a kegyetlen megcsonkítása mellett minden szempontból térdre kényszerítette. Emlékeztőtől csak néhány fontosabb adatot említek. Az ország 325 000 km²-nyi területéből csupán 28 százalékot, 93 000 km²-t hagytak meg. Nagy-Magyarország 20 886 000 lakosából 64 százalék, azaz 13 370 000 sze-

mély közül 3 260 000 színmagyar vesztette el magyar állampolgárságát.

Az 1921. július 27-én kihirdetett, az 1921. évi XXXIII. Törvénycikkkel becikkelyezett Trianoni Békeszerződés katonai vonatkozásban is kíméletlen és méltánytalan diktátumot kényszerített a védtelen országra. A katonai rendelkezések közül csak hivatkozásképpen idézem a következőket:

Az általános hadkötelezettséget meg kell szüntetni, a magyar hadsereget a jövőben csak önkéntes belépés alapján lehet felállítani és kiegészíteni.

A hadsereg létszáma, katonai erőinek összessége nem haladhatja meg a 35 000 főt, beleértve a pótkeretek alakulatait is.

A magyar hadsereget kizárólag a rendnek Magyarország területén való fenntartására, a határrendőr szolgálatra szabad alkalmazni.

Csapatvezetésre vagy háború előkészítésére vonatkozó minden más szervezet tilos.

Mozgósítást elrendelő vagy mozgósításra vonatkozó minden intézkedés tilos.

A katonai iskolák tanfolyamainak látogatására bocsátott növendékek száma szigorúan arányban álljon a tisztikarban beállott üresedésekkel.

A Magyarországon található és megengedett mennyiséget meghaladó minden fegyvert, lőszeret, hadianyagot ki kell szolgáltatni a Szövetséges és Társult Főhatalmaknak.

Tilos fegyver és hadianyag behozatala az országba.

Tilos bárminő fegyvernek, lőszernek, hadianyagnak a külföld számára való gyártása és kivitele.

Még sorolhatnám a békediktátum további pontjainak részletezését a fegyvernemek szerinti korlátozásokról és tilalmakról, de szemléltetésül talán elég ennyi is a nyomasztó kikötésekből.

Ezzel kapcsolatban meg kell említeni azt a tényleges állapotot, hogy az önkéntességi ala-

pon szervezhető hadsereg létszáma 1924-ben a megengedett 35 000 fővel szemben – a tiszti és legénységi állományt együttvéve – csak 28 869 főt tett ki, az engedélyezett létszámnak a 82,5 százalékát. Ezzel a minimális katonai erővel szemben a Kisantant, vagyis Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia harci felkészültsége, a békelétszámnak megfelelően – meghaladta a félmillió állig felfegyverzett katonát.

Néhány számadat a környező államok hadseregének fegyverkészletéről, szembeállítva a magyaroknak engedélyezett tüzérvél:

A Kisantant államainak 1920-ban 3750 ágyúja volt, a Magyarországnak engedélyezett 185-tel szemben. A szomszédos országok géppuskáinak és lövegszóráinak száma 6400 volt, nekünk 525 lehetett. A Kisantant felénk irányított tarackjainak száma 570 volt, a magyaroknak megengedett 70-nel szemben.

A trianoni békeszerződés kikötéseit haladéktalanul végrehajtani köteles magyar kormány – az ország nemcsak politikai, gazdasági, de teljes katonai kiszolgáltatottsága ellenére – kereste a kiutat a ránk erőltetett kilátástalan helyzetből. Az Antantnak a békeszerződésben biztosított fokozott ellenőrzési jogai mellett valamely eltitkolt, észrevétlen katonai intézkedés, előkészület nem volt keresztülvihető. A katonai vezetés és a kormány közös tárgyalásai alapján, a kialakult helyzethez igazodó döntéseik nyomán született meg a Véderőtörvény, melyet az LIII-as törvényekben hirdettek ki 1921. december 13-án.

Ezen törvénycikk keretében hozták létre a Leventeintézményt, amelyre vonatkozó törvényszakaszk kimondja, hogy minden 21. életévét be nem töltött ifjúra nézve kötelező a leventemozgalomban való részvétel. A törvény értelmében a leventemozgalom célja erős, egészséges, munkabíró és edzett ifjúságot nevelni, az iskolán kívüli ifjúságot rendszeres testi edzésre kötelezni.

A törvényalkotók felmérték a realitást: egyedül a sport területén lehet megadni a jelen és jövő generációnak azt az emberi tartást, amelyre a jövő katonai rendszer kiépíthető lenne, valamint azt a fizikai nevelést és erősítést, amely az ifjúságot az esetleges háborús katonai szolgálatra előkészíti. Ezenkívül szilárd erkölcsi alapokra van szükség: erős nemzeti érzésre, tudatosítva a jövő nemzedékében, hogy az egyéni jogok mellett állampolgári köteleességek is vannak. A mozgalom irányítása az Országos Testnevelési Tanács kezébe került. Az 1924. évi III. törvény-

cikk teremtette meg országos szinten a testnevelés anyagi alapját. Az a sportlehetőség, amelyet a levente nyújtott, sok szegény sorsú, kispolgári származású fiatal előtt az évek során mind vonzóvá tette a mozgalmat.

A leventeintézmény arra is alkalmas, hogy a hadsereg létszámánál lényegesen nagyobb számú ifjút vonjanak be a katonai előképzésbe. Jól tudták az államférfiak, hogy a fiatalság nevelésén kell kezdeni a megújulást, ha azt akarják, hogy a nemzetnek gerinces középosztálya legyen. Hiszen ha kiölik a magyarságból az öntudatos szellemet, azzal a nemzet gerincét török meg, az ellenségekkel körülvelt országban.

Az oktatásban és nevelésben a hősök tisztelének kell a középpontban állnia, és el kell ítélni azt a demoralizáló véleményt, miszerint katonának lenni szégyen lenne. Éppen ellenkezőleg. (Ha valakinek eszébe jutnának a napjainkban lejátszódó hadseregellenes mozgalmak, ne felejtse el, hogy 1921-ben alig másfél év választotta el az országot az 1919-es kommün bomlasztó propagandájától. A történelemben visszaköszönnek egyes jelenségek: „Nem akarok katonát látni!”)

A törvényalkotók tudták, hogy a trianoni békeszerződés katonai rendelkezéseinek diplomati- kus megkerülésére a testnevelést és sportot kell elsőrendű nevelési tényezőként kihangsúlyozni. Ezzel szemben valójában az 1921-es Véderőtörvény, a titkos magyar hadsereg megteremtésének törvénye volt, még akkor is, ha azt összekapcsolták egészségügyi, sportolási célokkal, művelődési törekvésekkel. Hiszen amint már említés történt: a politikai és katonai vezetésnek csak egyetlen lehetősége maradt – törvényes úton kötelezni az egész ország ifjúságát a katonai előképzést biztosító testnevelésre.

A Véderőtörvényen belül megalkotott Leventetörvény kötelezte a városok és községek elöljáróit, hogy a gyakorlatok lehetővé tételére megfelelő sportterekről és felszerelésekről gondoskodjanak, úgyszintén a nagy vállalatok, amelyek sok leventeköteles korban lévő ifjút foglalkoztattak, szintén kötelesek voltak önálló leventecapatokat felállítani és fenntartani. A leventeoktatást és a fegyelmezést külön tanfolyamokon kiképzett leventeoktatók végezték. Tekintettel arra, hogy a hadsereg létszámának leépítésével a tiszti-altiszti karból sok hivatásos katona elhelyezése is nyomasztó gondot jelentett, mód volt arra, hogy részlegesen a leventeintézmény kiképző

állományában is foglalkoztathassák őket, egyúttal biztosítva a katonás nevelés színvonalát. De a leventeoktatói munkában nemcsak rájuk számítottak, hanem – főleg falun – az értelmiségiekre: leginkább a tanítókra és részben a jegyzőkre.

A leventekiképzésben való részvétel a fiúk számára 12 éves kortól volt kötelező, heti egyszeri négy órában, az iskolai vagy iskolán kívüli foglalkozások keretén belül. A katonai alaki kiképzésen kívül térképoltvasás, évenként egyszeri éleslövészet és különböző harci gyakorlatok is szerepeltek a feladatok között. A katonai előképzés távlati célja az volt, hogy ha a szükség netán úgy hozza, az idősebb korosztályokat – 18 éves koron felül – rövid időn belül ütőképes hadsereggé lehessen átképezni, katonai egyenruhába öltöztetve.

A leventeintézmény keretei között létrehozott sportegyesületek tevékenysége évről évre jelentősebb, kimagasló eredményeket hozott. A végzett munkájukról és annak eredményéről a minden év tavaszán, nyárelőn megtartott járási, megyei és országos versenyeken adtak számot. Ezek a sportversenyek mind nagyobb népszerűség mellett, szinte népünnepségnek megfelelő keretek között zajlottak le. A lelkesítő zenét a leventezenekarok szolgáltatták, indulók és katonadalok pezsdítő hangjaival. Az eredmények bemutatása segítette az identitástudat erősödését. A trianoni megaláztatás ellenére is kihangsúlyozta azt a meggyőződést: egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók! A legkiválóbb sportteljesítményeket természetesen szerényen díjazták, de persze a siker, az elismerés és hírnév mind az egyéni versenyzők, mind pedig a csapat számára mindennél többet ért.

Aztán az 1927-es év az egységesen katonai előképzésre való átállás éve volt. A leventeintézmény vezetői igyekeztek mindent úgy előkészíteni és irányítani, hogy az átállás katonai célja egyrészt a hazai, de főként a nemzetközi közvélemény előtt rejtve maradjon. Az utasításokat szóban adták ki, csak olyan rendelkezéseket bocsátottak ki írásban, amelyek kifejezetten a sporttevékenységre vonatkoztak.

A leventekiképzés gyakorlati megvalósítása során az ifjakat három korcsoportba sorolták, és ennek megfelelően határozták meg a képzés tartalmát is.

Az első csoportba a 12-15 évesek tartoztak. Ők elemi képzésben részesültek, főként sportol-

tak, és erkölcsi nevelést kaptak. A széles körű erkölcsi nevelés témái: istenfélelem, szeretet, bajtársiasság, hazaszeretet, tisztelet, kegyelet, köszönési módok, a zászlók jelentősége, az emlékművekkel, szobrokkal szembeni magatartás, a Himnusz, a Szózat és a Magyar Hiszekegy ismerete, a hűség, hála, becsület fogalma, az összetartozás tudata, a kötelességtudás és a felelősségérzés, következetesség, állhatatosság, bátorság, vitézség, szorgalom, pontosság, rendszert, fegyelem, takarékoság.

A második csoportot alkotó 16-18 évesek alapvető előkészítése részben az első csoportban megkezdett jellemnevelés már a katonai előképzést is magában foglalta. Alaki kiképzés, harci gyakorlatok és lökiképzés szerepelt a programban. Náluk további erkölcsi követelmény volt a hazaszeretet, az illedelmes viselkedés, udvariasság, szerénység, önértzet, önzetlenség, tekintély- és törvénytisztelet, a tulajdonjog és a tulajdon szentsége.

A harmadik korcsoport, a 19-21 éves fiatalok komolyabb kiképzést kaptak. Kétharmad részben katonai, egyharmad részben sportkiképzést. El kellett sajátítaniuk a rajok rajtett és szétszórt előrenyomulását, a terep tökéletes kihasználását a harci gyakorlatok során. A légvédelmi gyakorlatok, egészségügyi ismeretek és gyakorlatok, haditorna és küzdőjátékok váltakoztak kiképzésük során. Az erkölcsi nevelés terén a bajtársi, köz- és csapatszellem meggyökereztetése volt a cél. Közhasznú ügyességekre, életrevalóságra nevelő gyakorlati ismereteket is oktattak nekik, azonkívül az elsősegélynyújtás fogásait, hogy rendkívüli körülmények között tudjanak magukon és egymáson segíteni.

*

Magyarország 1938. március 11-én elnyerte a fegyverkezési egyenjogúságot, tehát végre levehette magáról a trianoni békeszerződés katonai vonatkozású bilincseit. 1939 elején megjelent az új Véderőtörvény, az 1939. évi II. törvénycikk, amely többek között a hadügyminisztérium irányítása, felügyelete alá helyezte a leventeintézményt és a honvédelmi kötelezettségek sorában első helyen említi a leventekiképzési kötelezettséget. Így a testnevelési szempontok elsődleges kihangsúlyozása helyett a katonai előképzésre vonatkozó rendelkezéseket szabályozták. A tényleges katonai képzést mentesítették az elemi katonai képzéstől, vagyis az alaki kiképzéstől: a menetgyakorlatok, jelentés, tisztelgés,

a katonai rendfokozatok ismerete és egyéb alapvető fegyelmelési szabályok betartása, alkalmazása már a leventékre is kiterjedtek. A leventeképzés ettől az időtől kezdve már teljesen állami feladattá vált.

Hadd iktassak közbe néhány mondatot Bondor Vilmos nyugalmazott dandártábornok „Messze van a nyíregyházi kaszárnya” című 1998-ban megjelent visszaemlékezéseiből, az 1940-es évre vonatkozóan, az akkori rendkívüli katonai bevonulatásokkal kapcsolatban: „Az emberanyagot csak dicsérni lehetett. Ezek a korosztályok (1917-1919-esek) mindnyájan átestek levente kiképzésen. Már bevonulásuk előtt ismerték az alapfogalmakat. Azokat csak csiszolni kellett.” (116. oldal)

*

1941-ben hozták létre a Levente Egyesületet. Az erre vonatkozó rendelet 36. paragrafusának (1) bekezdése magáért beszél:

„A Levente Egyesület célja az, hogy a levente-kötelek ifjúságot a kötelező levente képzés körén kívül is hazafias és vallásos szellemben együtt tartsák, az ifjúságnak a kötelező foglalkozás alatti és az iskolákban nyert nevelését tovább munkálják és kiegészítsék, az ifjúságot társadalmi nevelésben és támogatásban részesítsék, valamint szabadidejének helyes felhasználását tervszerűen előmozdítsák. A Levente Egyesület nevelő, művelő és szórakoztató szabadidős tevékenységének a kötelező heti leventeképzést kell szervesen kiegészítenie. E cél szolgálatában a Levente Egyesületek rendeltetése az, hogy az egységes nemzet nevelésbe való beilleszkedés útján a bajtársi érzéstől áthatott, egységes szellemű, hazafiasan érző, vallásos és a hagyományos harci erényekben gazdag magyar ifjúságnak összefogó társadalmi szervezete legyen.”

Külön ki kell hangsúlyozni, hogy a 3050/1942. M.E. számú rendelet megtiltotta a leventéknek a politikai tevékenységet. Ez nemcsak a baloldaltól, hanem abban az időben egyre jobban tért nyerő szélsőjobbaldaltól is távol tudta tartani a leventék jelentős részét. Tehát éppenséggel nem volt átítatva fasiszta, nemzeti-szocialista ideológiával, és az, hogy a kezdetektől ilyen eszmék befolyása alatt létesült volna, történelmietlen állítás: hol voltak még ezek az ideológiai irányzatok 1921-ben, az önvédelmi törekvések nyomán létrehozott leventemozgalmak beindításakor? És amint látjuk, a hazafias és vallásos szellemű irányultsága ki is zárta a szélső-

séges eszmék terjesztésének a lehetőségét a leventeifjúság körében.

Az 1940-es évek elejére (némiképpen a cserkész tízparancsolat példája nyomán) a következő leventetörvények léptek életbe:

1. A levente istenfélő és hazájához mindhalálig hűséges. (A vallásosság és a hazaszeretet törvénye.)
2. A levente előljárójának bizalommal és készségesen engedelmeskedik. (A vallásosság és a hazaszeretet törvénye.)
3. A levente kötelességeit híven teljesíti. (A kötelesség törvénye.)
4. A levente mindenkor igazat mond. (Az igazmondás törvénye.)
5. A levente lovagias. (A lovagiasság törvénye.)
6. A levente a zászlót és bajtársait sohasem hagyja cserben. (A hűség törvénye.)
7. A levente legfőbb kincse a becsület. (A becsület törvénye.)

*

A háborús készülődésben egyre nagyobb szerep jutott a repülőknél. A honvédséggel párhuzamosan a leventeképzés keretein belül is megalakultak a repülőszakosztályok, ahol erre mód és lehetőség volt. A szakosztály tagja lehetett minden tizenhatodik életévét betöltött, önként jelentkező levente.

Az ehhez szükséges anyagi, technikai alapot kívánta biztosítani az 1938-ban törvénybe iktatott Horthy Miklós Nemzeti Repülőalap is.

1938 őszén felvetődött a leventék rádiós kiképzésének a szükségessége is, de szélesebb körben már nem valósult meg.

*

Hogy jelen, tanulmány formájában összeállított visszaemlékezésem megfelelően életszerű legyen, felkértem kortársaimat arra, hogy néhány oldalon összefoglalva írják le számomra leventeemlékeiket: hogyan emlékeznek vissza a foglalkozásokra, gyakorlatozásokra, sporteseményekre, valamint az akkori ifjúság gondolkodásmódjára?

Tekintettel arra, hogy egy kötött terjedelmű előadásban nem térhetek ki a részletekre, így a visszaemlékezésekből csak néhány jellemző tény idézek:

Faluhelyen a leventecsapat vezetője – mint főoktató – a legtöbb esetben a község tanítója volt, katonaviselt, világháborút járt ember. A szakaszvezetők ugyancsak katonaviselt falubeli férfiak voltak, míg a segédoktatók, vagyis rajpa-

rancsnokok idősebb leventék, akik előzetesen néhány hetes kiképzést kaptak katonai laktanyában.

A harmincas évek vége felé vasárnap délelőtt, a kismise után vonultak ki a futballpályára, és ott délig tartott a foglalkozás, alaki kiképzés formájában: jobbra át-balra át, vonulás zárt alakzatban, tisztelgés, jelentés satöbbi. A későbbi években a négyórás foglalkozást már szombat délutánra tették át, de a szentmisehallgatásra való kivonulás vasárnap reggel, az iskola udvarában történt gyülekező után, továbbra is kötelező volt. Téli időben az iskolában volt elméleti foglalkozás. A leventepuska szétszedése, összerakása, térképolvasás, katonai és légoltalmi ismeretek oktatása történt. Katonai, hazafias témájú könyvekből olvastak fel, majd a háború alatt a keleti frontról érkező hírekről hallgattak tájékoztatást. A gyakorlóév júniusban, még aratás előtt éleslövészettel, sportversenyekkel ért véget. Aztán majd csak szeptemberben kezdődött újra a gyakorlatozás, foglalkozás. A negyvenes évek elején a falvakban alkalmas épületben leventeotthont rendeztek be a fiatalok számára. Ott önképzési, szórakozási lehetőség is volt, színdarabokat tanultak be, sőt még táncanfolyamokat is szerveztek. A leventék részt vettek mind az egyházi, mind pedig a hazafias ünnepeken, rendezvényeken: díszőrséget adtak, díszszázadot képeztek, rendezőkként működtek közre.

Aztán a második világháború folyamán komolyabb feladatokat is kaptak. Éjszakai tűzvédelmi őrséget kellett adni, az aratástól a cséplés befejeződéséig. Két-két levente járta a határt, és figyelt a gyanús neszekre. Később aztán légoltalmi figyelőszolgálatban is részt vettek a leventék, mind nappali, mind éjszakai beosztásban.

A másik visszaemlékező, akit röviden idézni szeretnék, budapesti középiskolás levente volt. Nála inkább a háború alatti sokoldalú kiképzési formákra szeretnék utalni, amivel a leventéket felkészítették a rájuk váró, felelősségteljes feladatokra, amikor a felnőtt férfiak katonai mún-dérban az oroszországi frontokon harcoltak, véreztek. A megszokott alaki kiképzésen kívül volt gyakori lövészet kispuskával, aztán úszás, majd kerékpározás teljes menetfelszereléssel nehéz terepen. Oktatták a műszaki mentést feltételezett katonai raktárakból, közvetlenül a légitámadás utáni tűzoltást, a sebesültek mentését gázálcban, futóárkot ásni a terepviszonyoknak

megfelelően. Ellenséges légidesszantok és szabotőrök felfedezését és elfogását a hátszágban, a rendőrséggel és a honvédséggel együttműködve. A légitámadások utáni műszaki felde-rítést is gyakorolták: a robbanószerkezeteket azonnal jelenteni, azokat gyermekek elől biztonságosan elrejtetni. Ez bizony már nem játék volt, hanem a körülmények megkövetelte felkészülés a jövőre. Ami persze egészen másképpen alakult, mint ahogyan a legsötétebb balsejtelveinkben elképzeltük.

*

Amint az előzőekben láttuk, a két világháború között felnőtt ifjúság nagyon komoly katonai előképzésben részesült. Mind fizikai, mind szelle-mi szempontból felkészítették őket a leendő hazafias, katonai kötelezettségeik teljesítésére a honvédelemben; ha majd korban elérik a tényleges katonai kiképzés időszakát, rövid idő alatt harcképes férfiakká váljanak, a haza védelmében.

Természetesen - mint a bevezetőben is szó esett róla - a leventeintézmény elsődleges célja az 1920-as években, az 1930-as évek elején az volt, hogy a Kisantant államai felől észlelt állan-dó fenyegetettséggel szemben a lehetséges ka-tonai biztonságot el lehessen érni, háborús konfliktus esetén a védtelenségünket mérsékelni lehessen.

Senki sem készült egy második világháborúra, de sajnos az elsőt követő békeszerződések, annak nyomán kialakult politikai átrendeződések, aztán a nagyhatalmak fegyverkezési versenye, a kölcsönös területi igények- és a viaskodó nagyhatalmak - újabb és még véresebb háborúba sodorták Európát és a két pogány közt vergődő kis magyar nemzetet is.

*

És itt érkezett el az idő, hogy megemlékezzünk a végkifejletről, a magyar leventék tragikus sorsáról a második világháború utolsó szakaszában, amely több tízezer fiatalember mérhetetlen szenvedéséhez, gyötrelmes pusztulásához vezetett.

A leventék mozgósításának első szakaszára 1944 szeptemberében került sor, amikor a román átállást követően a szovjet hadsereg elkezdte benyomulását délről a Kárpát-medencébe. A Tiszán túli területeken 1944. szeptember közepén megjelentek a falragaszok, a „Bevonulási hirdetések”, ami szerint az 1921-1925 években született leventéknek jelentkezniük kell a gyülekezési helyen háromnapos élelemmel és megfelelő téli ruházattal. A harci események

gyors előrehaladásával tíz nap múlva az 1926-1928. évfolyambeli leventék bevonulását is elrendelték a katonai hatóságok. Az elsődleges cél a véderővonal kiépítése lett volna a Tisza mentén, de aztán a csapatokba tömörített leventéket a Dunántúlra vezényelték, és végül addig sodródtak, amíg 1945 elejére Ausztriában, Németországban kötöttek ki, ahol részint nyugati, nagyobb részt szovjet fogságba estek, és csak keveseknek sikerült kimenekülni a frontzónákból, és kalandos módon hazavergődni.

Amikor a Hungarista mozgalom vezére, Szálasi Ferenc 1944. október 15-én, Horthy Miklós kormányzó sikertelen kiugrási kísérlete alkalmával, a németek segítségével magához ragadta a hatalmat a még megmaradt országrészben, elvakult hatalomvágyában a nemzet emberi és anyagi erőit a totális háború, a német Wehrmacht utóvédharcainak támogatására mozgósította, és ezzel az amúgy is tönkretett országot még nagyobb szerencsétlenségbe taszította.

Az egyéb katonai intézkedések mellett Szálasi - aki mint volt vezérkari tiszt nagyon jól tudta, hogy a magyar ifjúság komoly katonai előképzésben részesült - az általános mozgósítási parancsaival a Dunántúl nyugati megyéiben lakó 14 és 20 év közötti leventéket is bevonultatva katonai szolgálatra.

A kisbíró dobszavával, esetleg falragaszokkal, SAS behívóval mozgósított, bevonultatott leventék egy részét, főképpen a fiatalabb korosztályokat, kiszállították Ausztriába vagy Németországba speciális katonai kiképzés céljából. A leventék másik részét, főként a 18 éven felülieket, különböző, sebtében szervezett, fedőnevet viselő katonai alakulatokba tömörítve (Kopjások, Forrás-brigád, Bakonyi-brigád, Drávamenti Légió, Zalaistvándi Alakulat, Vécsey Alakulat) a frontra indították néhány hetes, hevenyészett kiképzés után. A katonai felszerelésük ósdi, egylövetű puskából állt, és a legtöbb esetben saját polgári ruhájukban vetették be őket a fronton.

Ide itatom be egy felvidéki, Szlovákiában élő honfitársunk levelének a témához illő szakaszát, kiegészítve vele az akkori események ismertetését:

„... Annakidején, mint levente én is elgyalogoltam egészen Münchenig. Amikor 1944 szilveszterén elvittek, útközben huszonötön megszöktünk, de Szenc mellett elfogtak. Besoroztak egy ott alakuló „önkéntes” rohamzászlóaljba.

Szenc körül tíz ilyen zászlóaljat létesítettek a Budapestről Karácsony előtt kihozott tízezer leventéből, odacsapva a szökevényeket és csellengőket is. Szerencsére a tíz zászlóaljból nyolcat nem vetettek be, hanem kivitték Bajorországba. Köztük gyalogoltam én is, és így estem aztán amerikai fogságba. Két zászlóaljat a Morva folyónál hátvédnek hagytak, ezek ott felmorzsolódtak. A falunkból 13 éves kortól vitték el a leventéket, szám szerint kettőszázhuszat. Azok többsége az SS-Zöglingekhez került, ahol a légvédelem keretében a vagonokon betongyűrűben elhelyezett légvédelmi ágyúk mellé osztották be őket. Így kísérték az utánpótlást szállító szerelvényeket. Odakint szétszórták őket a zsugorodó német birodalom minden zugában, Dániától Svájcig, ahol gyermekfejjel módjában állt megismerkedni a háború borzalmaival. A háború utáni hazakerülésem után a szovjet NKVD nem volt olyan tevékeny Szlovákiában, mint Magyarországon, így mint volt leventék elkerülhettük a kegyetlen megtorlást...”

Az ország keleti, majd nyugati megyéiből Németországba került fiatalok egy része angol, amerikai vagy francia fogságba került. A becslések szerint a nyugati hatalmak fogságába került magyarok nagyobb hányadát ily módon a leventekorúak tették ki. Itt kell megemlíteni, hogy habár a nyugaton elszervedett hadifogság a legtöbb esetben nem tartott évekig, de sajnos az életkörülményeik, hányattatásaik szintén nem voltak irigylésre méltóak. Tehát nem lehet a szörnyű szovjet fogság mellett a nyugatra vetődtek sorsát sem elintézni egy kézlegyintéssel.

Füzes Miklós, a Baranya Megyei Levéltár igazgatója a következő könyvcímeken írta meg a nyugat-európai országokban sýnylódó magyar hadifoglyok sorsát: *Forgósziel, Modern rabszolgaság, Embervásár Európában*. Azt hiszem beszédes könyvcímek, nem igényelnek különösebb kommentárt. És ha azt vesszük, hogy az elmúlt évtizedekben „nyugatosnak” lenni, vagyis a kötelező önéletrajzban feltüntetni azt, hogy nyugatról hazatért hadifogoly volt valaki, az sem volt a továbbtanulási lehetőség vagy a munkahelyi előmenetel kedvező feltétele.

A magyarországi szovjet frontra hajszolt fiatalok egy része hősi halált halt a megszálló erőekkel folytatott egyenlőtlen harcban, a többiek könnyű préda gyanánt hadifogságba estek. A katonai elhárítás, a SZMERS egyből letartóztatta a civil ruhás, elhanyagolt külsejű, borostás fi-

atalkat mint ellenséges partizánokat, terroristaikat, diverzánsokat. A Szovjet Hadseregek katonai törvényszéke fantáziadúsan összefabrikált vádiratok alapján halálra vagy 10-25 évi kényszermunkára ítélte a leventefiatalkat.

A szovjet front előrenyomulásával, a visszavonuló, hátráló német és katonai egységek fellazult fegyelme, fejtelensége, a hadvezetés tehetetlen kapkodása közben a gazdátlanra vált leventealakulatok rendre feloszlottak. A parancsnokaik vagy szó nélkül leléptek vagy a fiúkkal közölték, hogy menjenek, amerre látnak. A fiatalok természetes ösztöneiknek engedelmessé, csoportokba verődve vagy magányosan igyekeztek szülőfalujuk felé úttalan utakon, az ellenséges front hézagait kihasználva. Sokakat feltartóztattak a vidéket átfésülő szovjet és bolgár katonák, és így jutottak fogságba, majd előbb-utóbb a szovjet katonai elhárítás őket is letartóztatta.

Sajnos a csodával határos módon hazakeveredett fiatalok többségének sorsa ugyanaz lett, mint a különböző módon fogságba került leventetársaiké: otthonukból elhurcolták, letartóztatták őket. A megszálló Vörös Hadsereg elhárító szervei minden esetben hozzájutottak a leventékből verbuválódott csapatok, alakulatok névsorához. Annak alapján a szülői házból szedték össze a fiatal fiúkat, és a szovjet katonai bíróságok őket is mint szovjetellenes háborús bűnösöket - kémkedés, terrorizmus, diverzió vádjával - halálra vagy kényszermunkára ítélték.

A szovjet elhárítószervek nem csupán névsorokkal járták a vidéket. Az utcákon, mezei dűlőutakon portyázó katonai járőrök meg-megszóltatták az útjukba került, gyanútlan fiatalokat. Rövid igazoltatásra bekísérték őket a komendatúrára, ahol elsőnek egyetlen kérdést tettek fel: - Levente voltál? Erre természetesen, magától értetődően az volt a válasz: - igen. Ezt követte az azonnali letartóztatás, vizsgálati fogság, és koholt vádiratok alapján a szigorú ítélet: kényszermunka Szibériában...

Aztán nyolc-tíz év is eltelt messze idegenben, amikor végre Sztálin halála után az elhurcoltak alig néhány ezer túlélője hazajuthatott hírmondónak a GULAG munkatáboraiból, a birodalom ázsiai tájairól.

Előadásom befejezéséül szeretném három nyugat-dunántúli leventealakulat történetét ismertetni. Bízom abban, hogy ha a jó Isten engedelmeivel sikerül könyv formájában feldolgoz-

nom a leventeintézmény történetét, a magyar leventék sorsát, akkor majd kutatásaim során több részletre is fényt tudok deríteni, illetve a már felderített sorsokat részletesen bemutatnom.

Tatai Század - 1944 decemberében a Tatabánya környéki leventéket is mozgósították azaz, hogy Németországba viszik őket kiképzésre. Tekintettel arra, hogy ezekben a hónapokban már zavarossá vált minden, egy tatabányai honvéd zászlós elhatározta: a testvéröccsével együtt megmenti a tatabányai, bánhidai és felsőgallai, 1923-1929-es évjáratú leventéket az értelmetlen elhurcolástól, a reménytelen harci bevetéstől, amikor a szovjet haderők már Budapestet ostromolták. Kék színű igazolványokat osztott ki a fiúk között „Tatai Század” fejléccel, mintha a már fennálló, de szintén már értelmét veszített Kopjás Alakulatnak egyik csapatát képeznék. Így a fiúk háborítatlanul otthonaikban maradhattak, és csak amolyan tessék-lássék alaki kiképzés folyt közöttük, az utcán való masírozásokkal, a helybeli nyilasvezetők éberségének elaltatására. A vidék szovjet lerohanása, 1945. március 21. után a szovjet katonai elhárítás (áruló besúgók révén) tudomást szerzett azokról a kék színű, úgynevezett „partizán igazolványokról”, és sorra összeszedte, letartóztatta a fiatalokat. A szovjet hadbíróóság a jóakarató zászlóst és tisztársait halálra ítélte, kivégezte. A fiatal leventék 10+15 évet kaptak, és alig valaki jött haza közülük Szibériából. A Szovjetunió Legfelsőbb Bíróságának Katonai Kollégiuma az 1960-as években mind a túlélőket, mind az odakint elpusztultakat bűncselekmény hiányában írásban rehabilitálta.

Vécsey Alakulat - Ugyancsak 1944 decemberében Nagykanizsáról és a város környéki községekből bevonultatták a leventéket a nagykanizsai Vécsey utcai elemi iskola épületében berendezett laktanyába. Ott a fiúkat katonás körülmények között rövid kiképzésben részesítették. A háborúban használatos kézfegyverekkel való bánásmódot sajátították el, és a robbanószerek használatával is megismerkedtek, de csak szóban, kipróbálás nélkül. Az így kiképzett leventék egy csoportját 1944. december végén a somogyi frontra vezényelték, ahol szerencsétlen körülmények között 1945. január első napjaiban szovjet fogságba estek. 1945. január 27-én Pécsen a szovjet haditörvényszék a parancsnokokat halálra, a leventéket kényszermunkára ítélte.

A Vécsey iskolában maradt, bevetésre nem került fiatalokat 1945. március elején, a szovjet front közeledtével szélnek eresztették, és a fiúk, akiknek a számára ezzel véget ért a háború, hazamentek a szülői házba. Az április elsejei szovjet megszállás már otthon érte őket. Néhány nap múltán a szovjet katonai elhárítás, névsorral a kézben, sorra elhurcolta a leventéket. A szigorú ítélet itt sem sokáig késett. A moszkvai rehabilitáció a legtöbbjük részére már csak hivatalos formáság volt, megkésett elismerése annak, hogy ártatlanul bűnhődtek, és veszítették el életüket.

Drávamenti Légió – Zala megye délnyugati szögletében, Tornyiszentmiklós, Dobri, Tormaföldbe, Rédics és a környező községek leventéit 1944. december 8-án dobszóval mozgósították, és összegyűjtve őket, a Muraközbe irányították. Ott kiképzés helyett katonádsdi folyt, őrszolgálat, körletrendezéssel, semmittevással. A szovjet front közeledtével, április elején a parancsnokok feloszlatták az alakulatot, útnak bocsátották a fiatalokat. A hazafelé vezető útjukban akárhogy próbáltak rejtőzködni a leventék, csellengő szovjet vagy bolgár katonák markába futottak. Azonnal átadták őket a katonai elhárításnak. Letartóztatás, vizsgálati fogság a túlsúfolt pincékben, kimerítő gyalogmenet Grázig - ez következett utána. Néhány fiú, akinek sikerült hazáig eljutni, ők is hamarosan odakerültek a többiek közé Grázba. Hadbírótság, gyötrelmes vagonutazás szovjet börtönökig, majd a munkatáborok pokla lett osztályrészük. És itt is következett a kevesek szabadulása, a kései rehabilitáció.

Befejezésül szomorúan állapítom meg, hogy milyen keveset tud a mai magyar társadalom a leventék tragédiájáról, arról a nemzedékről, amelynek fájdalmasan nagy része életének színevirágában örökre eltűnt, jeltelen sírokban porlad az örök fagy birodalmában.

A családok talán még mindig gyászolják az elhurcoltakat, de a nemzet közvéleménye nem tud arról a veszteségről, mely az országot érte, amikor a szovjet hadbíróságok tízezerrel ítélték el, tehervagon szerelvényekbe zsúfolva deportálták kényszermunkatáborokba a minden rendű és rangú, korban is különböző magyar állampolgárokat, férfiakat és nőket, és köztük a leventé-

ket. A bolsevista hatalom a leginkább alkotóképes korosztályokat tizedelte meg azért, hogy a magyar nemzet gerincét megtörje, nemzeti öntudatát és erkölcsi tartását lerombolja. A moszkovita helytartóink így tudták kiszolgáltatni az országot a népgazdaság értékeivel, termelőerőivel együtt az idegen, megszálló hatalom érdekeinek.

Reméljük, hogy a lélekmérgező ideológiával, hamis, emberellenes filozófiával félrevezetett, az elmúlt ötven évben felnőtt, és ma a közvéleményt képviselő társadalom előbb-utóbb öntudatra ébred. Reméljük, hogy a múlt igazságait egyre jobban megismerő társadalmunk a nemzet érdekeit felismerve, a hírközlőszervek sugalmazását valós értékén megítélve, az istenhívó és hazaszerető elődök nyomdokain haladva, de az újkor, az új körülmények követelményeinek megfelelően megtalálja a jövőbe vezető egyedül helyes utat az ifjúságunk, a jövő zálogának nevelése terén is, az államalkotó magyar nép fennmaradásának érdekében.

Természetesen senki nem gondolhat egy rég letűnt kor ifjúságnevelő intézményének változatlan formában történő feltámasztására, hanem a mai „internetes” nemzedéknek az országos méretű mozgósítására, az „ép testben ép lélek” megvalósítására – iskolán belül működő szervezetekben vagy iskolán kívüli egyesületekben - az Ifjúsági és Sportminisztérium koordináló és támogató feladatoként törvényben rögzítve.

Egy korábban elhangzott kijelentésemet zárószó gyanánt most is megismétlem:

Bárcsak a mai ifjúság is kapna leventekiképzést, akkor nem lenne annyi probléma a felnövekvő magyar fiatalokkal!

Forrásmunkák:

- Gergely Ferenc–Kiss György: Horthy leventéi (Budapest, 1976.)
 Raffay Ernő: Trianon titkai (Budapest, 1990.)
 Raffay Ernő: Magyar tragédia (Budapest, 1995.)
 Rózsás János: Keserű ifjúság I-II. (Budapest, 1989.)
 Rózsás János: Gulag lexikon (Budapest, 2000.)

Oláh Zoltán

Egy hetem

Sokára lesz hétfő,
koldul a kedd.
Messze a szerda,
csütörtök cseveg.
Pillant a péntek,
szerved a szombat,
vár a vasárnap...
Jöjj már kikelet!

Paks, 2006. február

Egy évem

Jajveszékel január,
fél a február.
Magabiztos március
áprilisra vár.
Mosolyog a május,
jöjjön június!
Július a cézár
nem ám augusztus.
Szeptember szép szeplő
október szívében,
november, december
karácsony ölében.

Paks, 2006. február

“Két választás Magyarországon”

- 2006 -

Ígéretek,
egérutak.
Elalélunk,
elit mulat.

Szekér dőcög,
kutya ugat.
Dübörög a
Flúgos futam.

Flúgos futam
dübörög,
a nép joggal
háborog.

Ígéretek,
elit mulat.
Sztrádák helyett
egérutak.
Egész világ
rajtunk röhög.

Cickos, a Cica cárnő

Kurrogi Berregi Duzzog, alias Cickos, a Címacsk törzs egyeneságú leszármazottja. Cicokfalván született anno már régen. Hányattatott kölyökkora volt, így hát nem csoda, hogy még ugatni is megtanult, aminek akkor vett igen nagy hasznát, amikor kutyaül érezte magát. Semmi nyávogás, szigorúan csakis ugatás!
Jelenleg a róla elnevezett, Kurrogi Berregi Duzzog egyetem cirmológia tanszékén mauszológia professzor.

Ki nem állhatja, ülheti, de leginkább fekheti, ha nebulói, elsősorban Cirm Micus meg Cirm Ica azt kérdezzetik tőle: „na mi van? Cickolózunk, cickolózunk? Erre aztán istenigazán be szokott cickulni. Más hasonló esetekkor cickányosan ki szokta magát vágni valamelyik rajzfilmből.

Kedvenc itala a cickafark gyógyfűből készült tea, eledelei élén, amit csakis ünnepnapkor, kivételes eseményekkor szokott fogyasztani, a panírozatlan cickányfej – ala Oláh. Legkedvesebb hangszere a cin-cintányér.

Jelenleg – lévén, hogy nyári iskolaszünet van – Oláhfalván él-hal a nyers disznómájért.

Solt József

Kézfogás

Igaz történet:

Egy nyári napon a munkából haza érve, az ajtót zárva leltem.
 „Mikor a kezem a kilincstre tettem, mintha valaki
 egy meleg kézfogással búcsúzna tőlem”:
 Félttem, szinte megdermedtem.
 Bátyámra gondoltam, kit nagyon szerettem.
 Bátyámra gondoltam, kit nagyon szerettem.
 Eljött, hogy megfogja a kezem.
 Nagy lett szívemben a fájdalom,
 hogy bátyámat többé már nem láthatom.
 Mikor utoljára láttam, már szólni sem tudott;
 csak nézett szelíden, és hallgatott.
 A fejében egy tumor, letarolt minden tudatot.
 Nem akartam hinni a gondolatnak,
 ami megfogamzott agyamban.
 Szinte rögeszmévé vált oly hamar!
 Földre nyomta arcomat, nem kímélte lábamat.
 Mint rossz agyszüleményt, zavartam el.
 Hess gondolat! Hess! De az nem engedett.
 Agyamba költöztél, mint hívott vendég, letelepedtél?
 De hol vannak szüleim?
 Gyorsan nénémhez megyek, hogy megtudjam csak én, tévedek.
 Lám, itt is üres a ház, egy kislány van.
 Tőle kérdelem hát:
 Hol van apám, és anyám?
 A válasz egyszerű és rideg.
 Te nem tudsz semmit?
 Már –e kérdés megrémített, sokat sejtetõn.
 A bátya meghalt, mindenki ott van.
 Már nem vártam több feleletet, gyorsan elsiettem.
 Mert arcomon már, úrrá lett a félelem.
 Még most sem akartam hinni; ami már kétségtelen.
 Egy másik reményt akartam keresni,
 hogy elhiggyem csak képzelet.
 Végleg elszállt minden reményem, mikor közjékük léptem.
 Néném jött hozzám szelíden, megfogta kezem, és azt mondta:
 Nem játszik már többé veled, itt hagyott minket.
 Hozzánk léptem, mint haldokló beteg;
 kinek nincs gyógyszer s kenet.
 Már nem bírtam tovább, a szív nem engedte.
 Hogy elrejtsem sok-sok könnyemet.
 Hulltak is azok, szépen csendesen;
 fürdették a szívem s lelkemet.
 Most értettem meg igazán, mennyire szeretett.
 (lélekben eljött, hogy megfogja a kezem.)
 Tudtomra adta, hogy ő elment,
 még most is érzem, ahogyan fogja a kezem.
 Most már tudom, a tiszta szeretet, nem hal meg sohasem
 Mert eljött, és megfogta a kezem.

Anno

A szemednek ragyogásán
 szívednek sóhaján.
 Megpihen valahol
 egy eltévedt szívérvány.
 Úgy ragyog szemeidnek fénye!
 Hogy nem különben,
 az esti csillagok az égen.
 A szívemet akartam
 elküldeni néked.
 De nem maradt más,
 csak egy szál virág.
 A mosolyodért még eljönnek.
 Szemeidnek,
 még áldozata volnék.
 A szívemet is felkötném,
 egy magas körtefára.
 Ha valaki arra jár ott,
 biztos megtalálja.
 Ha te örülsz, tapsol a lelkem!
 A mosolyod árjában úszik csendben szívem.
 Még ne sírj, ha bántanak is téged.
 Anno:
 Te mindig az legyék.

Trapp Ferenc

Borozóknak

Hívták a bort hegy levének,
A költők is vidám legények.
Dicsérték komoly költemények,
Pezsdült belőle sok szép ének.
Hívták a bort a hegy levének.

Volt, aki elpártolt mellőle,
Vagy inkább eltiltották tőle,
Mert az a hír járja felőle,
Ha szól, a bor beszél belőle,
Volt, aki elpártolt tőle.

Sokan birkóztak már a borral,
Keverték mindenféle porral.
Vedelték kancsóval, csuporral,
Árokba dőltek vörös orral.
Sokan birkóztak már a borral.

Kedves cimborák, borbarátok!
Csoda, hogy szomjan kibírtátok!
Igyatok bátran, mire vártok?
Vörösbor és fehér legyen büszke rátok.
Kedves cimborák, borbarátok!

Az Úr borral dicsértessék
Ki sokat iszik, kinevessék.
Nehogy részegen kinevessék,
Köztük harag sose' essék!
Az Úr is borral dicsértessék!

Présház

Paksi dombok között
Nádfedeles öreg présház
Volt a menedékem.

Megraktam a tüzet
Száraz téli ággal,
Hadilábon álltam akkor
Az egézs világgal.

Vigasztaltam magam
Dallal, forró borral,
Miképpen a korhely költő
Édes bosszút forral.

Kétes dicsőségben
Is volt egyszer részem.
Amikor a fináncoknak
Vörösbort és fehéret ígértem.

A hordóból a bort
Gyorsan apasztottuk,
A kincstári éberséget
Szegre akasztottuk.

A remeteségben
Vidám volt az élet,
Ám a nagy bulinak
Apám vetett véget!

Rapsic

Hétfőn elindultam
Szerencsét próbálni,
Kedden kerekedett
Betyárnak beállni.

Szerdán szégyen-szemre
Rapsicnak szegődtem,
Csütörtökön csúzlimal
Csúnyán bakot löttem.

Pénteken csúzlimal
álkulcsra cseréltem,
szombaton már a pandúrok,
ketten jöttek értem.

Vasárnap délelőtt,
Amint szabad lettem,
Az ör zsebóráját
Őrizetbe vettem!

Gondolat

Annyi mindent hallottunk már,
Annyi mindent megbántunk már!
Úgy szeretnék felnézni az égre,
Hogy legyen már a földön egyszer béke!

Gyarló ez a világ, semmi sem az igazi már!
Múló évek mindig voltak, mindig lesz,
Boldog ember hogyan lesz?!
Válasszunk új napot, új csillagot,
Mind a kettő ránk ragyog!

Senki

Úgy érzem, engem nem szeret már senki,
Szeretnék szeretni,
De nem engedi senki.
Ma még világít a hold, a nap,
Ők legalább összetartanak!

Gyarló embernek nincs hazája,
Nincs igazi barátja.
Meg kell tanulni mát, a holnapot,
Feledni a tegnapot!

Ha majd megint béke lesz,
Kezdetünk új életet!
Keressünk új csillagot, új napot,
Reméljük, lesznek még szebb napok!

Emlék

Márti, Márti! Nyugton lenni!
Nem történik úgysem, semmi!
Legyél máma jó formában,
Nem lesz máma sétapálca!

Várgál, mint a villamosra,
Úgy, ahogy a link apuska!
Könnyű séta, útra készen,
Legyen pénzed és sok ékszer!

Hiába vársz gavallérra,
Úgy jársz, mint az ingaóra!
Egyet jobbra, egyet balra,
Árva maradsz, mint az óra!

Ilyent én még sosem láttam,
Buszsofőre mindig vártam!
Neki adtam mindenemet,
Megtaláltam, aki szeret!

Hiába

Nem tudom, nem-e hiába,
Hogy is számíthatnék igazi csodára!
Címzettjét az élet végleg elejtette,
Megszentelt sírhalom domborul felette.
Teste valójában lemerült egészen,
A múlt időben a földdel egy lélesen.
Megmaradt örökre híven, intő jelnek,
Melyre méltán felfigyelnek.
Holtában is példa, mint a konok hűség,
Mértékadó szellem, örök egyszerűség.
Besenyők szelleme bírta maradásra,
Szülőföldjét sosem árendálta másra.

Szüret

Késő alkonyi pára
Terül az almafára
Sokasodnak az árnyak
Sötét lesz nemsokára

Szabad tűz lángja lobban
Szellő zizeg a lombban
Róka ugat a holdra
Távol a horhosokban

Szalonna sül a nyáron
Bort isznak, csak meg ne ártson
Kutya oson a tűzhöz
Talán, hogy többet lásson

Most csak a csend beszédes
Elhallgat, aki éhes
Szaporán pattog a szikra
Lehullván az ugarra
Nemsokára jó lesz a szalonna

Messze villám cikázik
csak az öreg pipázik
Fején katonasapka
Egyik lába hiányzik

Otthagytá még a Donnál
Azóta van egy másik
Ne tudja meg senki
Hogy mennyire hiányzik.

Délben

Jaj! Elszaladt a délelőtt delet harangozni,
Mert nem tudott a délután tovább várakozni.

Késve mérte a délidőt fönn a toronyóra,
Ránézett a lustaság a nagymutatóra!

Ministráns a misekönyvet ragasztja a csirizzel,
A sekrestyés a misebort szaporítja vízzel!

A szakácsnő himbálódzik a harangkötélen,
Mert párja, a harangozó megszökött a télen!

56

Annyi mindent hallottunk már
Annyi mindent megbántunk már
Nem az a baj, mi volt régen
Az se baj, hogy ott volt a főtéren

A baj az, hogy meghúzta a ravaszt
A sok ember meg ottmaradt
Szeretnék erről többet tudni
Mielőbb megnyugodni

Megtévedt emberek mindig
Voltak mindig lesz
Ha így írunk történelmet milyen lesz
Eltelt most már 50 éve, lassan mese lesz belőle
Elmúlt régen 56, engem aludni hagyjanak!

Várlak

Várlak, várlak, nem talállak, szóljál már nekem
Nem szeret a földön jobban senki sem
Az élet ettől sokkal szebb jobb lehet
Rajtad kívül nem kell nekem senki se

Miért mondod, hogy nem szeretsz
Elfelejteni Téged nem lehet
Elmúlik a tél, a nyár
Kezdődik minden újra már

Virág voltál mindig nekem
Engedd meg, hogy szeresselek
Bármerre mész, visszavárlak
Mert Téged nagyon várlak.

Tenger

Állnak az iszapban,
Némán, ember, állat
És a romhalmazatban
Keresik a házat.

Az, aki, amit lát,
Nem hisz a szemének,
A nagy rettenetben
Szinte nem is élnek.

Iszonyat taglózta
Le a környéket,
Magával ragadott
Minden földi szépet.

Gyermekeket, aggastyánt,
Ami útjában állt.,
Villámló felhőkből
Mérte rá a halált.

A menekülő,
Ha útjába került,
A szennyes áradat
Mocskában elmerült.

A rémült tekintet
Kémeleli az eget,
Az irgalmas Isten
Nem látott eleget.

Állnak az iszapban,
Mint az élő bánat,
És a romhalmazban
Keresik a házat.

Otthont a mocsokban, egymást,
Némán sírva.
És a védtelenség
Arcukra van írva.

Rég volt

Milyen jó volt kiscigereknek lenni,
Amikor nem keltett fel senki!
Magamtól kelni, mint a nap,
Engem aludni hagytak!

Amikor már ébren voltam,
Jó nagyokat nyújtózkodtam!
Felhők szálltak, ég felettem,
Erdők, mezők, körbe vettek.
Most már világít a hold, a nap,
Engem aludni hagyjanak!

Boldog

Borongó
Bolond
Csak borong
És bolond
Hol bolond
Hol boldog

Ha felborul
Akkor is csak
Bolond vagy
Boldog

Letett mindenről
Most boldog
Vagy bolond.

Beverte a fejét a falba
Talán így akarta
Bolond vagy boldog

Én vagyok

Hová lettem mivé lettem
Nem hiszem, hogy érdemeltem
De ha mégis Istenem

Nem elég csak szeretni
Csak a jókra emlékezni
Ettől több kell Istenem

Amikor majd önmagamba nézek
amikor majd újra látlak Téged
Istenem

Majd ha eljön a várva várt nap
Majd ha újra láthatlak
Akkor talán megbocsátanak
Istenem

Élni

Olyan országban szeretnék élni
Ahol senkinek nem kell félni
Nem bírom a csodafegyvert
Nem bírom a hazug embert

Hamis nekem mind a kettő
Ilyenektől távol állok
Ilyenekre sose vágyok

Szegényen is lehet élni
Sok mindentől nem kell félni
Szeretek szépen kelni, mint a nap
Engem aludni hagyjanak.

Háború

Kicsi ország szép hazája
Látlak-e még valahára
Távol vagyok nagyon tőled
Ide hozták a temetőbe

Nincs éjjelünk se nappalunk
Van ugyan de majd megfagyunk
Porból lettünk porrá leszünk
Ott aztán majd nem éhezünk.

Köszöntő

Legyen boldog minden napod
Mert Mária vagyok
Ez a nap a legszebb nekem
Amikor verset mond valaki nekem.

Az ajándéktól több ez nekem
Mert örökre ott lesz velem
Ilyen verset azért írok
Hogy boldog legyen minden napod

Fantázia

Valamikor régen
Jártam én a csillagos égen
Gondolatban Veled voltam
Az égen is csak így járhattam

Érzelmekkel játszadoxni jó lehet
Tudni kell, hogy hogy lehet
Szeretek a természetbe járni
Éjjel a csillagokat könnyebb megtalálni
Gondolatban mindent szabad
Abból aztán nem lesz harag.

Jézus lova

Gyerekkoromban sokat lovagoltam.
Jézus lován ülve, számárra gondoltam.
Lova hátán kereszt volt,
Ez biztos, hogy számár volt!

Ha a nyári porban meghemperedett,
Vihar támadt, az eső megeredt.
Selymes, szürke hátán, mint egy égi jel,
Kereszt jelezte, hogy az Úr ránk figyel.
Számár nélkül milyen a nyáj,
Birkák között szép a számár!

Senki

Szeretnék szeretni de nem engedi senki
Nem kellek én senkinek
Nem is hívnak senkinek
Olyan most a világ
Mint amikor lehull minden virág

Virág nélkül az én kertem milyen lenne
Nem érezném jól magamat sose benne

Kimegyek a temetőbe megkeresem aki
szeret
Vele én majd boldog leszek.

Hrivik Lászlóné

Nincs az a szó

(Kuti Horváth Györgynek)

Nincs az a szó, hogy
SOHA MÁR.
Lelked mélyén
TE MÁS VOLTÁL.

Rajtad múlik, hogy
SOHA MÁR!
Rabságból
JÖSSZ-E MÁR?

VÁRUNK! S meddig várjunk Rád?
ÉBREDJ FEL!
Nincs az a szó, hogy
SOHA MÁR!

A Hóvirág

Oly rég várom már
Te kedves Hóvirág
Ilyen zord időben
Köszöntesz reánk.

S ígéred...
Elhozod a Tavasz illatát?
S a tavasz illatozva köszönt ránk
Ezernyi virág ragyogja át.

A ragyogás ezernyi fénye,
A természet újraéledése.
S felébred a hosszú álomból
A HÓVIRÁG ragyogásától.

Aya Sofia

Édesapámhoz

(1956-2006)

EMLÉKSZEL?
 Hétvége volt, az anyád
 Pestre ment,
 - ott is maradt -
 három napig, hármásban
 végre
 nyugodtan figyeltük
 a kerti madarakat...
 EMLÉKSZEL?
 Azon a sajnós
 megszámlált pár napon
 - függetlenül, szabadon -
 bor, pálinka is jutott
 belénk bőven,
 mi mégis álltuk a sarat,
 csak figyeltük békében
 a szebbnél szebb
 csillagokat...
 Akkor éreztem meg:
 olyan lettem, mint te voltál,
 meggyötörtén, sokszor
 józan - mogorván,
 hogy vér a véredből,
 hús a húsdoból.
 Akkor nyilaltak belém
 a gondolatok...
 - Hova jutok? -
 Egyből felszakadtak
 lelkünkbelől a fájdalmas
 nóták, a dalok,
 láttam könnyeidet,
 éreztem, én is sírok.
 Milliószer mondtad,
 mennyire nagyon szeretsz,
 engem, a te gyermekedet,
 (ma is könnyem potyog,
 dehogy potyog, hisz zokogok)
 én pedig legalább annyiszor
 öleltelek, s mondtam
 ugyanazt neked, én
 a te gyermeked...
 UGYE EMLÉKSZEL
 DRÁGA ÉDESAPÁM?
 Bár elbánt velünk
 a sors oly mostohán,
 de mi cipeltük
 a ki tudja mikor
 ránk szögelt keresztet,
 Álltuk szilárdan a sarat,
 s a szövetség akkor
 belőlünk
 családot teremtett.
 Néztünk magunk elé,
 nem látva az eget,
 de éreztük!

EMLÉKSZEL?
 Éreztük a hús
 Dunai szelet, és a
 karunkkal egymást
 ölelő önzetlen
 szeretetet...
 Elmentél, már csak
 ÉN EMLÉKSZEM
 arra a majd
 három napra...
 Most szíved, szívemben dobog,
 én reszketek,
 ám te jól tudod:
 szerettél, én
 szerettelek, ahogy
 csak gyermeked tudott.
 Most utánad
 üvölt belém a fájdalom,
 azt rám hagytad - én vállalom,
 s vállamon
 hordom,
 míg élek,
 addig te is bennem élsz,
 s bár
 kitagadott családom,
 nélkülöd
 félig árva
 szerintük mocskok,
 de ők nem tudják,
 mit én tudok:
 hogy Isten magához
 ölelt téged, s én is
 ott vagyok melletted.
 Minden éjjelen,
 minden napon,
 amíg világ a világ,
 te apám
 én gyermeked lehetek,
 emléked élő mása,
 a magány,
 a halál társa.
 Imáimban kérem
 az urat,
 téged magadra
 sose hagyjon,
 s vigyen hozzád
 engem mihamarabb
 - majd fentről nézzük
 újra a madarakat -
 hogy lelkünket
 mossa tisztára
 legalább,
 „csak egy éjszakára!”
 EMLÉKEZZI!
 Én is ezt teszem,
 melletted állom a sarat,
 éjjelente a temetőben
 vigyázom örök álmodat...

Köszönő-köszöntő

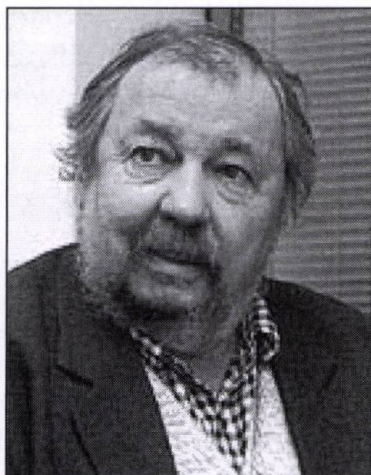
Lázár Ervin 70. születésnapjára

Napok óta járta a hír megyeszerte, Lázár Ervin-est lesz Tolnán, a művelődési házban. Költő barátaimmal, Kuti Horváth Györggyel, Oláh Zoltánnal, Szarka Józseffel már vártuk nagyon a nem mindennapi eseményt. 1998. egyik tavaszi napján egyedül kellett útra kelnem, a „három testőr” különböző okok miatt nem tudott velem tartani. „Egymagára hagyták a magyart.”

A helyzetet még cifrázta, lekéstem a buszt. Rá egy percre már a 6-os főúton stopoltam. Még nem is tudtam úgy isten igazán kibosszankodni magam, az első autó megállt, így lettem útitársa egy háromtagú családnak. Ahogyan ez ilyenkor szokás, jön az ismerkedés, ami a stoppos valutával; magam bemutatkozásával kezdődik természetesen. Ők Pécsre mennek, de mikor megtudták, hogy én meg mi célból szeretnék Tolnára, Petike ujjongott örömeiben, s pár perc kérés-könyörgés után rábírta apukáját, hogy tartsanak velem. Petike gyerekkorában Lázár Ervin meséken nőtt fel, amiket esténként elalvás előtt édesanyja szokott fölolvasni. Most már maga olvassa kedvenc írója könyveit. Irány Tolna, irány Lázár Ervin bácsi! – adta ki a parancsot Petike kapitány.

Magam is izgatottan vártam a ház könyvtárát megtöltő embersereggel együtt. Ervin kiszemelt magának, s rögtön kérdőre vont. – Hát a többi paksi vitéz? Hm. Oláh Zoli sem? Hm.

Ervint, Ágh Istvánnal együtt Zoli által ismerem meg évekkal ezelőtt Pakson. Az író bácsi

mosolya kísért, ültetett maga mellé. A kis szünetet kihasználva, vettem egy üveg Szekszárdi Óvöröst a büfében, mégiscsak Szekszárdon, a Garay gimnáziumban érettségizett Ervin. Töltöttem is sebtében, minek láthatóan igen megörült.

Az igazgatónő köszöntője után a gyerekek kíváncsiabbja a székről lekapva a különböző állatmintákkal hivalkodó párnákat maguk alá téve odacsúsztak egyre közelebb Dömdödöm bácsihoz.

A várakozó csönd után Ervin olvasta-olvasta meséit, a közönség nem kis örömeire. Egyre jobban szürkült a hangja, torka lassan köszörűműhellyé vált, nagyokat nyelt. Hát persze, ostoba, üres a pohár. Tüsténkedtem, mit lábunk összekoccanásával köszönt meg.

Könyveit dedikálta, aláírást adott még szalvétára is, aztán eljött a búcsúzás ideje. Egy fiatalember gratulált Ervinnek, hogy milyen kedves, figyelmes felesége van. Jót mosolyogtunk, s mindezt pár évre rá el is meséltük Bonyhád Vathy Zsuzsának, Ervin igazi, valódi és nagyszerű feleségének, aki szintén vigyorintott a történetekre.

De ami a lényeg, Petike sem utazott haza Pécsre üres kézzel. Kezében ott Döm-dö-dömködött egy dedikált Lázár Ervin-könyv.

■ Majoros Irén Erzsébet

A megmaradás ösvényein

avagy

Lírai útinapló,

mely feljegyeztetett a paksi reformátusok erdélyi utazásán
a magyar reformátusok világtalálkozója alkalmából
2006. Kisasszony havában

“Házad bárhol lehet, de hazád csak itthon”

ez áll a nyárádremetei Siklódi-ház előtti kapun, nem kőbe vésve, csak fába, ahogy errefele szokás.

A Felső-Nyárádmente még akkor is messze esik a magyar-román határtól, ha az utas autóval érkezik. Pedig ma már nem úgy van, mint régen, amikor a Budán lakó magyar király, aki, ha medvékről, bölényekről, hiúzokról kapott hírt a keleti végekről, egyszerűen kedve támadt vadászni, nem sajnálván a legalább tíz napig tartó lovaglást, míg odaért, tegyük fel, az Ojtozi szoroshoz. Ha pediglen egy vagy két évszázaddal korábban történik mindez, mondjuk a 14. században, akkor még a hágókon túl is otthon lehetett volna, hiszen akkoriban még az a terület is a magyar királyság része volt.

Manapság, ha átlépi az utas a magyar-román határt, történetesen Nagyváradnál, azt mondja, Erdélyben van. Pedig nem, hiszen az még csak a Partium, a kapcsolt részek, ugyanis a történelmi Magyarország és a magyar állam politikai határa nem mindig esett egybe. Az anyaországhoz koronként változó, kiegészítő részek kapcsolódtak, pl. Erdély, Szlavónia, Horvátország, Dalmácia... Mivel Erdély túl messze fektött Budától, a keleti végekig legalább tíznapos lovaglásnyira, ezért inkább az erdélyi vajda irányította addig, amíg a Szent István koronájához tartozó Erdély önálló állam nem lett, megalakulván az Erdélyi Fejedelemség János Zsigmond idejében. Attól kezdve Partiumnak nevezték az erdélyi fejedelmek uralma alá tartozó magyarországi megyék (kapcsolt részek) némelyikét. Pl. a tiszántúli megyéket, a Temesközt, Aradot, Békés, Bihar, Csanád, Temes, Külső-Szolnok megyéket. 1544-ben a tordai országgyűlésen mindezt szentesítették, a Partium jogi fogalma tehát in-

nen datálódik. Volt idő bizony, mikor országos dolgok nem Budapesten, hanem teszem azt, Tordán dőltek el. De ismert tény az is, hogy Bethlen Gábor fejedelemsége alatt a Partiumhoz tartozott az előbbieken kívül Borsod, Abaúj, Zemplén, Szabolcs, Szatmár, Bereg, Ugocsa... Hol volt akkor az anyaország? Hát bizony részben a Habsburgok kezében, részben a törökében, állandó bizonytalanságban. Mikor 1920 után minden elvesztett területben Erdélyt sirattuk, a Partium elnevezés kiterjedt minden területre, mely Romániához került. Pedig a történelmi Erdély a Királyhágónál kezdődik.

Erdély neve az Erdőelve elnevezésre vezethető vissza, mely erdőn túli területet jelentett az Alföld felől nézve a honfoglalás korában. Ilyenek láthatták a Királyhágóra feljutva poroszkáló lovaikon az előttük álló erdős területet a honfoglalók.

Milyen elnevezést használnak az Erdélyben élő más ajkú népek? A román Ardeal az Erdélyből lett, de szívesebben használják a latin Transilvaniát, a németek pedig a Siebenbürgen-t. Erdély címerében benne van a hajdani területi felosztás lényege, a hét vármegye. A székely székek: Aranyosszék, Csíkszék, Kézdiszék, Marosszék, Orbaiszék, Sepsiszék és a székelység központja, honfoglalás kori szálláshelye, a monda szerint Attila udvara, Udvarhelyszék. A szász székek: Kőhalom, Nagysink, Szászkézsd, Szászsebes, Szászváros, Szeben, Újegyház. Hajdan a Szászföldet Királyföldnek is nevezték. Erdély címerén látható még a hét váron kívül a nap és a hold, mint ősi jelképek és középen a ki-

terjesztett szárnyú kerecsensólyom vagy inkább sas.

A szászokat a középkori magyar királyok hívták be Erdélybe a kereskedelem, a kézműipar fellendítésére. Először II. Géza idején 1143-ban Brassó, Beszterce, Szeben környékére, később II. András folytatta a telepítést Kolozsvár, Segesvár, Enyed, Torda környékére. Sokan a szász telepések közül már a XV. századra elmagyarosodtak, de településeik mind a mai napig őrzik a székelytől és magyartól eltérő voltukat, messziről felismerhetők a település közepén álló erődtemplomról. Különállásukat, gazdasági erejüket évszázadokon át megtartották, de a második világháború utáni évek velük is gyorsan elbántak. A kollektív bűnösség elve alapján jött a malenkij robot, lehetőleg több ezer km-es távolságra otthonuktól, vagyonekobjzás, kitelepítés, s ha még volt belőlük, hát a kommunista diktátor eladta őket fejpénzért (Nyugat) Németországnak. Ma az elűzött szászok helyére román, de főleg roma családok költöznek. Nem kell elhallgatni, hogy hagyományosan inkább német, mint magyar kötődésűek voltak. A Habsburg uralom alatt inkább Bécshez, mint Budához voltak lojálisak. A maguk megmaradása érdekében a románság politikai törekvéseivel egyetértettek, pl. 1848-ban, majd 1918. december 1-jén, amikor megszavazták Erdély egyesítését Romániával. Magyarázat az lenne talán, hogy a román királyi ház is német arisztokrata házból származott, a Hohenzoller-Sigmaringen hercegi házból. Nem tudhatták, hogy a kommunizmus semmiféle népszerűséget nem szeret, csak önmagát.

És a mezősegi, a Nyárad menti, a torockói magyarok? Köszönik, megvannak, pontosan tudják, hogy hazát házra cserélni nem szabad, s ahol becsapják orruk előtt az ajtót, oda bemeni nem kell. Mezőkeszűn Erzsébet néni négy tehenet gondoz, kézben tartja kicsi gazdaságát, az anyaországba csak akkor jön, ha hívják, hogy csodálatos énekhangjában gyönyörködjenek a koncerttermekhez szokott fülek. A torockói Zsuzsa asszonyék szépen gyarapodnak, több száz éves házukban vendégfogadásra rendezkedtek be, és ha utasok érkeznek szállást és vacsorát kérve, úgy látják el őket, ahogy Erdélyben az utas embert évszázadok óta szokás: szélesre tárt ajtóval, szíves szóval.

Paksi reformátusok keltek útra, hogy együtt legyenek hittestvéreikkel Kolozsváron, a református világtalálkozón. No meg azért is, hogy megismerjenek valamennyit az erdélyi tájból, és részük legyen az utazás öröméből. Hogy közben történelemmel, kultúrával is találkoztak, amelyben önnön múltjukat, értékeiket ismerték fel, az csak ráadás volt. Mindeközben emberekkel találkoztak, akik asztalukhoz ültették őket, megosztották velük szállásukat. Bizony nem hiába idézték fel e napokban a nagy fejedelem szellemét a református világtalálkozón! Bocskai még halála közeledtén is csak nemzetére gondolt, a nemzetféltés csendül ki végrendeletéből 1606 decemberében: „...szeretettel intvén mind az erdélyieket és magyarországi híveinket az egymás közt való szép egyezségre, atyafiúi szeretetre. Az erdélyieket, hogy Magyarországtól, ha más fejedelemség alatt lesznek is, el ne szakadjanak. A magyarországiakat, hogy az erdélyieket el ne taszítsák, tartsák ő atyafiainak és ő véreknek tagjokat." Bármilyen idő következik tehát, tanácsolja a fejedelem, ne egymás ellen forduljanak, hanem egymás javára tegyenek még akkor is, ha külön országban kellene élniük. No és persze akkor is, ha jobb idők következnek a nemzetre. Láttuk, mindkettőre volt példa az elmúlt évszázadokban.

Kezdődött az út Nagyváradnál. Éppen csak ízelítőt kapott az utas a város századfordulós szecessziós szépségeiből, az épületekből, amelyek között egykoron Ady Endre sétálgatott elegáns öltönyeiben, sétapálcáját a kor szokása szerint időnként magasra emelve, amikor konfliktus hívott. Jó, hogy nem látja egykori kedvenc kávéháza romlását, amelynek falán emléktábla hirdeti, hogy a jó Ady Endre forradalmárváltó lett volna, aki harcolt a tőkés-földesúri rend ellen, s e házban pihente ki fáradságait. Mármint a kávéházban. Ady többet érdemelne a várostól, melyet ő „Pece-parti Párizsnak” nevezett, s amelynek nevét örökre beírta a magyar költészetbe.

A romjaiban ma is monumentális vár se számíthat szebb jelenre és jövőre, pedig hősi küzdelemben védték egykoron falait Géczi András várkapitány és katonái 1613-ban a szüntelenül megújuló török veszély ellen. Esküjük morális üzenete ma is erős adhatna: „A várat senki feje

fennállásáig fel nem adja, hanem minthogy ilyen szép végvárat a mi eleink és atyáink Erdélynek az jövedelméből az kereszténységnek megmaradásáért építette volt, életünk fogytáig Erdélyországnak megtartjuk." Megtartani, nem feladni, nem elpredálni, amit eleink építettek, szép üzenet. A vár ugyanis Szent László idejében kezdett épülni, aki egyben Várad alapítója is volt. A XV. században már „aranyba vont királyok képei”-ről emlékezik meg Janus Pannonius egyik elégiájában. Ezek tulajdonképpen a híressé vált lovasszobrok voltak, amelyeknek csudájára járt Európa, Szent István, Szent Imre és Szent László emlékére készítették a Kolozsvári testvérek jó egy évszázaddal előbb. De hol vannak ma már ezek a szobrok... Tatár, török dúlta a várat, felégette, falait lerombolta, a szobrokból ágyút öntött. A Szent László-fej valahogy megmentődött, ennek alapján készült a lovagkirály hermája (fejerekyetartó), melynek eredetijét a győri székesegyházban őrzik.

A vár romjai előtt hatalmas ortodox székesegyház épül, más idők, más széljárás.

A lankás bihari táj után az út felvezet a Királyhágóra, majd kitarul a völgy a Sebes-Körös mentén, feltűnik a csucsai várkastély. Lehet megint Ady-sorokat idézni, melyek itt születtek szüntelen aggodalom s kevés boldogság közepe. Büszke magyaroknak látta a költő Kalotaszeg népét, amint pompás ruháikban a dombtetőkön álló templomaikba vonultak. De látta az erdélyi magyarokat elmenekülni 1916-ban otthonaikból a román betörés elől, elűzve házaikból, hazájukból. „Ember az embertelenségben, magyar az üzött magyarságban” A testben, lélekben beteg költőnek már nem hozott sok boldogságot a csucsai várkisasszony, Boncza Bertuka, de a magyar versirodalmat gazdaggá tették az itt született költemények. Mit számít az, hogy most Octavian Goga emlékház, hogy magyarul nincs idegenvezetés. Nekünk Adyt juttatja eszünkbe ez a sziklára épült, az eredetire már alig hasonlító egykori Boncza-várkastély.

A Kalotaszegi-medence szépségéből megsejtet valamit a kőrösfői kicsiny erődtemplom, amelynek égbenyúló karcsú tornya már messziről látszik a négy fiatoronytól övezve. Az erdélyi templomépítés hagyománya szerint a négy fiatorony a négy evangélistát jelképezi: Máté,

Márk, János és Lukács. Kós Károly a maga építőművészetébe illesztette ezt a motívumot, épületeit sajátos stílusjegyről bárki felismeri.

A kőrösfői kicsi templomkertben kopjafa áll. Vasváry Pál emlékére állították a kalotaszegiek, aki 1849 nyarán a Rákóczi-szabadsapattal az Avram Jancu által fenyegetett kalotaszegiek segítségére sietett. Vasváryt aztán a Móc földön 1849. július 6-án Havasnagyfalu határában kétszáz honvédtársával egyetemben a felheccelt mócok barbár módon meggyilkolták. A kopjafa talapzatán levő felirat Vasváry szavait idézi: „A nemzetek együtt, egymás mellett akarnak emelkedni, nem pedig egymás romjain.” Azt üzeni tehát Vasváry Pál honvédőrnagy a ma nemzedékének, hogy Erdélyben nem hegemoniára kell törekedni, hanem minden közösségnek meg kell adni az önrendelkezést. Fűzzük hozzá ehhez a gondolathoz Széchenyi István üzenetét, aki a Kőrösfőhöz közeli Bánffyhunyon, Kalotaszeg központjában többször megfordult a báró Barcsay-családnál. Szavait megörökítve ott láthatjuk a festett kazettás mennyezetű templom falán, a szószék mellett: „Senki ember ne akarja megváltoztatni, vagy éppen elpusztítani egy nemzet nyelvét.” Aki meg éppen irodalmi emlékeket keres Bánffyhunyon, az megtudhatja, hogy a templomkerti kőasztal valamikor egy nemesi kúria udvarán állott, Kosztolányitól Babitsig, Adyól Tamási Áronig sokan emelgették róla poharukat. Petőfi pedig 1849. március 25-én itt írta Az erdélyi hadsereg című versét.

De manapság már nem is ez, hanem más köti le az utasember figyelmét: a kortárs építészet érdekes színfoltja, az ún. „maharadzsa” stílus, a megszámlálhatatlan soktornyú többszintes, fényes lemezzel borított paloták sora, melyeknek tornyain nem az „érckakas csikorog élesen”, hanem korunk új fétise, a Mercedes embléma és az ötágú csillag tündököl. A modern kor cigány polgárai így örökítik meg ősi hazájukról, a távoli Indiáról szőtt álmaikat. Mesés házakat építenek mesés rejtélyes jövedelmekből, de talán magukat méltatlannak találva e pompához, nem laknak bennük. Ma már ez is Bánffyhunyon nevezetessége, mint az 1411-ben épült templom tornya.

Ide Kolozsvár már közel van. E város hűségel őrzi még meglévő kincseit, szellemisége el-

pusztíthatatlan, elevenen ható. Az utas még megnézheti a házat, amelyben Hunyadi Mátyás született. Heltai Gáspár krónikája szerint 1443. Bőjt második havának huszonkettedik napján, reggel háromkor Kolb István, szász polgár házában. Más források szerint Ménfi Jakab szőlősgazda háza volt. Szilágyi Erzsébet éppen úton volt Vajdahunyadról Budára férjéhez nagyobbik fiával, Lászlóval. De közeledett a szülés ideje, meg kellett állnia Kolozsváron. A Hunyadi fiúk pár évet aztán itt is éltek édesanyjukkal, miközben apjuk a törököt űzte ki a Vöröstoronyi-szorosnál. És itt van mindjárt Bocskai István fejedelem szülőháza is, ma az államilag nem támogatott Sapientia magánegyetem egyik épülete. Emitt a ferences kolostor (romjai), ahol hajdan Izabella királyné, Szapolyai János felesége lakott, vele a magyar szent korona, melyet aztán át kellett adnia Castaldónak, s ezzel a Habsburgoknak Mindez a Szent Mihály templomban történt, ahol Izabella fia, János Zsigmond később a királyságot is megkapta, s egyben az erdélyi fejedelemséget. Ez a pillanat az Erdélyi Fejedelemség megszületése. Az utazó a térre igyekszik, a Fadrusz-szoborhoz, amely sok vihart megért, de ma is Közép-Európa legszebb lovasszobra. A nagy király körül vitézei állnak, s azok, akik a később alakították a magyarság sorsát: Magyar Balázs nádor, Kinizsi Pál temesvári bán, Szapolyai János magyar király, Báthory István, Erdély fejedelme, Lengyelország királya. A Farkas utcai templomot se szabad kihagyni az erdélyi nemesi családok címereivel, az előtte álló Sárkányölő Szent György szoborral, ez is a Kolozsvári testvérek alkotása, az eredeti Prágában van. Bizony, akkoriban hírük egész Európát bejárta, vetekedtek az itáliai mesterekkel. S ha még van idő egy pillantást vetni a Bolyai János szülőházára, majd a Biassini-szállóra, hol hajdan Petőfi is megszállt Júliájával, meg a magyar színjátszás bölcsőjét ringató Rhédey-házra, akkor ne sajnáljuk az időt. De itt van közel a Házsongrádi temető is... mindent látni kellene. Állj meg vándor, figyelj a múltra, nem előzmények nélküli a te életed, nem veled kezdődött a világ!

Sötétedik, de az utas még időben rátalál a Mezőkeszübe vezető útra, már csak a csillagok világítanak, mutatják az utat ebbe a honfoglaló törzs nevét viselő kicsi mezőségi faluba. Itt

mindössze 341-en élnek, reformátusok alig többen, mint kétszázan. De várják a félszáz paksi vendéget, asszonyok és férfiak állnak a templomkertben, hogy hazavigyék a hozzájuk érkezett ismeretlent, szállást adjanak, asztalhoz ültessék. Kalács és jó szó, szíves invitálás, kinyitják a tisztaszobát, magasra vetett ágyban alszik a fáradt utas, szépet álmodik. És másnap a kicsi templom ragyog a napfényben: „Uram, szeretem a te házában való lakozást és a te dicsőséged hajlékának helyét.” A település, a templom XIII-XIV. századi, értékei régiek, lakói dolgozók, tudják, hol a helyük a világban. A kelengyeláldában hímzett ingvállak, ringós rokokó várják a feltámadásukat. A mezőségi asszonyok ősi kincset őriznek, énekeik, táncaik elvarázsolják még a fenntartással érkező idegent is. Az élet itt egyszerű és természetes, a domboldalról a szénát be kell gyűjteni, az állatokkal hajnaltól estig törődni kell, a mező és a kert termését nem lehet elpazarolni, s az ünnepeket meg kell ülni. Ki akarna innen elmenni, hazát házra cserélni? Nehéz itt az élet, de idegenben nehezebb. A Mezőség értékei megszámlálhatatlanok, zenéje, táncai, viselete még él, elpusztított szépségeit lassan helyreállítják. Külföldi segítséggel például a bonchidai kastélyt, Bánffy Miklós író hajdani otthonát.

Aztán elmaradnak a mezőségi szelíd dombok, a falu hangjai, színei, illata, s a lankás táj után a Maros felső folyásának mentén feltűnik a büszke vár, Marosvécs. A Kemény-család fejedelmet is adott Erdélynek. Marosvécs várát ők lakták évszázadokon át, mígnem a szocialistának magát kikiáltó államrendszer a kastély utolsó urát, báró Kemény Jánost családjával együtt egy szekéren kényszerlakhelyre, Marosvásárhelyre, egy kicsi udvari lakásba el nem hurcolta. Talán az volt a bűne Kemény Jánosnak, hogy évtizedekig a két világháború között anyagilag támogatta az erdélyi magyar kultúrát, mecénása volt a kolozsvári magyar színháznak? Hogy kastélyában évenként vendégül látta az erdélyi írókat, megszervezte a legendássá vált Erdélyi Helikon-találkozókat, támogatta a könyvkiadást? Ezért változtatta bárói mivoltából aztán a „demokratikus állam” mészégető munkássá? Errefelé sem volt igazságosabb a történelem, mint másutt. A várkastéllyal most is az állam rendel-

kezik, a benne működő intézményt ki tudja, mikor telepítik ki, hogy az örökösök visszakaphassák. A kastély hajdani ura ott alussza örök álmát az évszázados fák alatt egykori íróvendége, Wass Albert szomszédságában, akinek hamvait ide hozták haza fiai a mezősegi cegei kastélya helyett. Ott hova is temették volna, talán a gépés traktorállomás udvarára, mely hajdan a Wass-kastély kertje volt? A marosvécsi kastélypark évszázados fái sokat láttak és hallottak: látták az erdélyi líra nagy reménységét, Dsida Jenőt, akit oly fiatalon vitt el beteg szíve, de itt még felolvasta drámai erejű önvallomását, a Psalmus Hungaricus-t. Látták Kós Károly barázdált arcán végigcsorogni a könnyeket, miközben a verset hallgatta, látták Bánffy Miklóst, az Erdélyi trilógia íróját, a bonchidai kastély urát irodalomról beszélgetni nagy egyetértésben a paraszivadék Tamási Áronnal... műveikben élnek ők ma már.

A Maros felső folyásának mente csodálatos természeti táj, festői vidék, de nemrég sebeket ejtett rajta az ember, átszabdalta a hegyet, duzzasztógátat akart emelni, hogy a maga szolgálatába kényszerítse a természetet. Nem sikerült, sorsára hagyta a sebzett tájat, évszázadokra megbontva a táj harmóniáját.

Sürgyet az idő, az utazó a Nyárad menti út felé kanyarodik, s addig döcög a tengelytörő utakon, míg alant a völgyben meg nem pillantja a völgyben hosszan elterülő falut, Nyáradremetét. A Nyárad szó eredetileg nyárfákkal szegélyezett vízfolyást jelentett az ómagyar kor nyelve szerint. A remete minden bizonnyal a vidéken már korábban megtelepedő ferencesekre utal. A közeli Mikházán megmaradt rendházukba éppen ezekben az években költözködnek vissza. Szépenű dombok övezik a falut: Kis-Bekecs, Csere-domb, Szakadát-bérce. A falu rendezett, gondos székely lakói őrzik hagyományait, a székely kapun felirat: Békesség a bejövőknek, áldás a kimenőknek. A vendéget szíves szóval fogadják, terített asztalhoz ültetik. A nyughatatlan utazó azonban siet, látni akarja a környéket is. Szovátát, például. A közeli Szováta a székely Sóvidék fürdővárosa. Bár korábban is voltak itt sósfürdők, a Fehér-tó, a Gera-fürdő, de 1875. Úr napján a természet alakított egyet magán, és teremtett délelőtt 11 órakor egy tavat. Akkor

esőt zúdított a Fórika-rétre, hogy a sok víz tavat képezett, a talaj mélyén levő sót kimosta, szépen feltöltődött mintegy tíz év alatt, és megszületett a Medve-tó. Hogy mi mindenre jó ennek a heliotermikus tónak a vize, azt elolvashatja a kíváncsi fürdőző a tó bejáratánál.

A Sóvidéken aztán látni kell Parajdot is, mögötte emelkedik a Söháta-szorosa, mely 2600 m mélységig sóból van. Számíthatnak a mintegy 2 milliárd tonna sótartalomra a későbbi nemzedékek is, lesz só, amivel a zsíros kenyeret meghintésék. Aki pedig a sóbányába is leereszkedik, elémelkedhet a világ folyásán a sókápólnában, amelyben még a Nepumuki Szent János szobra is sóból van. A verskedvelők azonban tudják, hogy van nekik is látnivaló, elsétálnak Áprily Lajos tündéri szépségű kis emlékházához, romantikát keresnek és találnak, mondjuk az Álom a vár alatt című versben, amely a Rapsonné váráról szól, s egy homályba bukó időről, a XI. századról, amikor e vidéket idegen hódítók fenyegették, s ellenük a székelyek a határvidéken magas sziklák csúcsán várakat emeltek. E várak nyomai dacolva az idővel sok helyen ma is láthatók. Ilyen a Szilas, Rakottyás és Juhod patakok fölötti sziklacsúcson épített hajdani Rapsonné vára is. „A vár mélytitkú hely, ősrégi rom/ alig van már belőle nyom...”- írta Áprily, akinek boldog gyermekora Parajdon telt, s aki 1940-ben gyorsan visszatért az anyaországból szülőföldjére. Véglegesnek hitte ezt az állapotot, házat épített fenn a hegyekben. Négy évvel később azonban idegen csapatok törték át Erdély hágóit, előzönlöttek Európa keleti felét, és nagyon sokáig maradtak e helyen. Áprily ismét útra kelt a kevésbé rosszat választva, és később keserű tapasztalatként írta le azokat a sorokat, amelyek most az emlékház előtti hatalmas terméskövön olvashatók tanulságul: „A zsoldos kornak zsoldos nótá kell./ Költők, ha tudtok, adjatok neki.” Olvasó, hallottál-e az írástudók árulásáról?

A nyughatatlan utas a Nyikó menti kis falut, Farkaslakát is látni akarja: ez lenne az Ábel földje, a legelő, az erdő, innen gyalogolt volna fel a kicsi legényke fejszével a karján a Hargitára, hogy példát mutasson helytállásból mindörökre az elpuhult utókornak. A paraszti származású fiú, a hajdani udvarhelyi diák, aki csak azért tanulhatott a sokgyermekes székely családban,

mert balesete miatt mezei munkára alkalmatlanná vált, szóval ez a fiú bizony innen jutott fel a magyar Parnasszusra szülőföldje krónikásaként. Sokan vannak, akik a Székelyföldet Tamási Áron művéből, az Ábel-trilógiából ismerték meg. Aki nem elégszik meg a temetői tiszteletadással, veszi a fáradságot, s a falu utcáján elgyalogol Tamási megindítóan egyszerű zsendelytetős tornácós szülőházáig, megéri Illyés Gyula szavait: „Nem az a fontos, öcsém, hogy honnan jössz, hanem, hogy hova tartsz!”

Innen már csak egy ugrás a Küküllő partján épült hajdani anyaszékhely, Udvarhely. De előbb el kell haladni a Sós patak völgyében a Szejkefürdő mellett, és köszönetet kell mondani gondolatban Orbán Baláznak, aki a XIX. század második felében vagyónát, idejét és egészségét nem kímélve járta kezdetleges fotográfiafelszerelésével a Székelyföldet, rajzolt és megörökített mindent, ami még fellelhető volt akkoriban. Mindmáig ő a Székelyföldről szóló legnagyobb monográfia megalkotója. Sírja ott van a dombon a fürdő fölött, az odavezető úton tíznél több székely kapu áll a Székelyföld minden tájáról. Lehajtott fejjel lépkedjen ezek alatt az utazó, tisztelve az emléket annak, aki szülőföldjét így szerette. Van-e manapság ehhez fogható áldozat? Udvarhelyen is találkozhatunk szobrával, 1995-ben állították, Hunyadi László marosvásárhelyi szobrász alkotása. A közelében van a Vaszékely néven ismert bronzból készült szobor, amelynek eredetijét 1917-ben avatták fel a 82-es székely gyalogezred hősi halottainak emlékére. Talapzatára ezt vészték: „Magyar testvéreink, ne féljete, míg napkeletre laknak a székelyek!” A szobor azonban nem sokáig díszítette Udvarhely főterét, 1919-ben az új román hatalom eltávolította. Tudjuk, nemcsak a könyveknek, de a szobroknak is megvan a maguk sorsa. Ez a szobor is várt a feltámadásra jó nyolcvan évig, míg Szabó János szobrászművész újraalkotta, és 2000. március 15-én a régi helyére visszaállították. Csak a felirat már nem lehet a régi, talán az üzenete se lenne aktuális, még hogy magyar testvéreink...! De szép az új bevésés is: „Gyopárt a Hargitáról hozzatok, a székely hősök halhatatlanok” A régi szoborpark kincse még a legendás székely püspök, Márton Áron szobra is. Van azonban kissé odébb új szoborpark is, felállítá-

sa nem kis vihart kavart a román és magyar sajtóban. Ez az erdélyi történelemben, kultúrában kiemelkedő személyiségek emlékhelye. Bethlen Gábor, Wesselényi Miklós, Fráter György, Tamási Áron, Hunyadi János, Bocskai István, Bethlen István és a többiek mellett egy, amelynek talapzatán a legtöbb virág van, a Vándor székely, aki hazatalál. A régi székely himnuszából való sor élő üzenet, hazát csak otthon találhat a vándor. A város negyvenezer lakosának 97%-a magyar, az udvarhelyiek se cserélnének hazát házáért.

Ha a Nyárád mentéről az utazó még az eddigieknél is messzebb akar merészkedni, akkor keljen át a Bucsinon, és ereszkedjen le a Gyergyói-medencébe. Gyergyóalfalu templománál két okból is meg kell állni. És hogy melyik templomnál, azt ne is kérdezze, merthogy itt mindenki katolikus. Az egyik ok a templomkertben a kőkereszt talapzatának felirata, melynek üzenetét meg kell jegyezni: „Vándor, jegyezd meg, ez a föld székely volt, és az is marad!” Nagy hegyek között, nagy veszedelmekben évszázados küzdelmeket vívó nép üzenete. Ezeréves történelem sűrítődött össze ebben a mondatban. A másik ok is fontos, mert egy elhivatott ember küzdelmét tükrözi a hit megtartásáért, a közösség egyben tartásáért: István pap a gyergyóalfalusi híveit Csíksomlyóra vezette 1567 pünkösdjén, hogy saját fejedelmükkel, János Zsigmonddal szembeszálljanak. A fejedelem ugyanis katolikus hitük feladását erővel akarta kikényszeríteni, hogy aztán az új hitet felvegyék. Az összesereglett gyergyói, csíki, valamint csángó katolikusok megvédték hitüket, ennek emlékére tartották évszázadokon át a csíksomlyói búcsút. De egyszer ennek is vége szakadt, 1948-ban még megtarthatták a körmenetet Márton Áron püspök részvételével. Röviddel ezután a kommunista hatalom betiltotta az ünnepet, a püspököt többéves börtönre, majd élete végéig házi őrizetre ítélte. A székelyek azonban őrizték a búcsú hagyományait, és mihelyt lehetett, újrakezdték a búcsújárást. 1990-ben félmillióan imádkoztak a csíksomlyói Mária előtt.

A Gyergyói-havasok lábainál találjuk Gyergyószentmiklós városát, a sok történelmi vihart kiállt települést. Ne száguldjon át rajta az utazó, csodálja meg a város római katolikus templomát, de az örmény katolikusokét is. Hogy ho-

gyan kerülnek ide az örmények? Hát bizony úgy, hogy ők is sokat szenvedtek tatártól, töröktől, jöttek, menekültek kelet felől, átkeltek a Kárpáton, 1670-ben bebocsátást kértek és kaptak Erdélybe, és letelepedtek. Egy részük Gyergyóban maradt, másik részük Kolozsvár felé indult, s ott megalapította Szamosújvár városát. Gyergyószentmiklóson még ma is mintegy hatszáz örmény él.

Az utazó izgatott, természeti csodákra vár, amely semmihez se fogható. Meg is pillantja hamarosan a Békás-szorosban az égnek meredő sziklacsúcsokat, amelyek mind ezer méter fölöttiek, az Egyes-kő, Nagybagmász, Kis-Cohárd, Oltárkő, tetején a keresztel. Az Oltárkövet, amely ma alpinista paradicsom, edzőhely, a XX. század elején mászta meg először Keresztes Zoltán, gyergyóalfalusi legény mezítláb, székely harisnyában. Ez persze nem a mai értelemben vett harisnya, a székely férfiak szűk posztónadrágját nevezik így. Az 1930-as években a brassói hegemászók hátizsákban vitték fel az Oltárköre egy hatalmas kereszt darabjait, amelyet odafent összeszereltek. A kommunista időkben eltávolították a keresztet, helyére vörös csillag került. Ma ismét ott áll a kereszt. Sic transit gloria mundi.

Amit itt lát az utazó, az a Kárpátok legszebb, mészkőbe vájt szurdokvölgye, melyet évmilliók alatt a Békás-patak munkált ki. Erdély jól védett terület volt évezredek óta, népek jöttek-mentek, volt, aki hosszú időre itt maradhatott. De a hágókat mindig védeni kellett a betörő ellenség ellen. A hágókat a természet munkálta ki, az ember meg őrült állott a keletről-délről-északról betörő veszélyt elhárítani. Ott álltak őseink a Radnai, Dorna-Vatra, Tölgyes, Békás, Gyimesi, Ojtoz, Predeal, Vöröstorony, Szurdok, Vaskapu, Királyhágó bejáratánál, és védték otthonukat. Az utazó ámul. És megborzong a Gyilkos-tó nevének hallatán, pedig nem történt itt semmi bűncselekmény, csak itt is tevékenykedett kicsit a természet a maga szórakoztatására. 1837 szeptemberében megnyíltak az ég csatornái, a lezúduló nagy víz hatására a közeli Gyilkos-hegy lecsúszott, és elzárta a völgyet. Több patak vize gyűlt össze az így képződött mederben, szépen feltöltődött konzerválva ilyenformán a mederben rekedt fenyők törzsét is.

Ne siess, utas, ne siess! Állj meg egy pillanatra Gyergyószárhegyen, a Lázár-kastély pártás falai alatt, a romos Asszonyház előtt, nézz fel a boltíves kapubejáró fölötti szobára. Bizony ott töltötte szomorú árvaságban gyermekkorának éveit a későbbi nagy fejedelem, Bethlen Gábor. A Marosillyén született Bethlen fiúk korán árvaságra jutottak. Előbb apjuk, Iktári Bethlen Farkas, majd édesanyjuk, Lázár Fruzsina halt meg. A fiúk Lázár Istvánhoz, nagyapjukhoz kerültek, Szárhegy urához, aki sok mindenhez értett, de a gyermekfejek simogatásához bizony nem. A várkastélynak és lakóinak kalandos, romantikus történetét a helyszínen érdemes végigkövetni, mondjuk a lovagteremben. A kastély és a benne élők sorsa összefonódik Erdély vérvizataros történetével: tatár-, törökbetörés, kurucok, labancok, Habsburgok, a vár sok mindent kiállt, most így félig helyreállítva is Erdély egyik legszebb vára. Történelmi levegőjéből, a falaiból áradó megmaradásból erőt meríthetünk.

Ha az utazót űzi a gyorsan múló idő, és lélegzetvételnélküli szusszanás után ismét útra kel, Nyárádremetéről Marosvásárhelyre akar utazni, több útvonal közül választhat, akár kerülhet is a nevezetességek kedvéért. Ne hagyja hát ki Nyárádszeredát, ha valami emlékeztetést, példabeszédet akar elraktározni. Nyárádszeredán, amely hajdan Marosköz székelyhelye volt, 1605. február 21-én országgyűlést tartottak. Erdély akkori politikájának meghatározó személyisége volt Bocskai István, őt kiáltják ki a rendek itt Erdély fejedelmévé. A város mindvégig híve maradt. A XX. század elején a protestáns fejedelem mellszobra ott állott a helyi református templom előtt. Nem sokáig, 1924-ben az új román hatalom eltávolította. De jött 1940-ben a második bécsi döntés, Nyárádszereda ismét „magyar” lett. Bár a Nyárádmentét is kettészelte az új országhatár Magyarországra és Romániára, a népek továbbra is székelyek maradtak. A szobrot tehát sietve visszaállították. Ismét nem sokáig állhatott a helyén, 1944 őszétől új világrend látszott körvonalazódni a térségben. A szobrot ez az új hatalom elsodorta, de gondos kezek a jobb időkre várva elrejtették. Eljött az ideje, 1997-ben harmadszor is visszakerült eredeti helyére. A világnak ezen a viharos pontján bizony így történnek a dolgok. Ám nem véletlenül emle-

gettetett ez a szoborügy, Bocskai fejedelem más tanulsággal is szolgál a jelen kornak. Erdélynek önálló szerepet szánt, de nemcsak azért, hogy önmagát megmentse az idegen hatalmaktól, hanem mert így segítségére lehet a Habsburg-jogar alatt élő magyarságnak is szétszakított állapotában. Levelében ezt írja az erdélyi rendeknek: „minthogy romlott állapotait tudtuk Erdélynek, mint ides hazánkhoz, mely minket nevelt és tartott, és kinek sok javait is vettük, meg akartuk ezzel is hálaadó voltunkat mutatni, hogy az míg itt künn dolgainkat jól vigezhetjük, addig ott benn se pártokat, sem egyéb hadi rendeket nem akarunk támasztani, hogy azzal is az ország inkább ne pusztuljon.” Tanult-e ezekből a magas erkölcsiséget sugárzó szavakból valamit is kornak? Megfogja-e egymás kezét a több országban élő magyarság? Talán ha közös múltunkat megismerjük... Utazzunk hát tovább múltban és jelenben!

Kevés az idő számba venni Marosvásárhely kincseit, de aki egyszer látta, bizonyára visszatér ide, hogy újra megbizonyosodjon arról, amit első pillanatban is megérezett: ez a kultúra maga Európa! Vajon akad-e ma olyan mecénása a magyarságnak, mint Teleki Sámuel volt, aki könyvtárat hozott létre: „...a Tudományoknak nemzetemben s hazámban előmozdításokra”, majd városának adományozta, arra áldozva vagyónának nem csekély részét, hogy könyveket, ritkaságokat, ősnymtatványokat vásároljon szerte Európában, s azokat Marosvásárhelyre hozassa? A könyvek számára házat építtessen, végrendeletében kitérjen arra, hogy utódai kötelesek a könyvtárat megőrizni, sőt gyarapítani? Aligha van ma ilyesmi! Még azt is meghagyta, mely birtokainak jövedelméből történjen mindez. Vagy van-e olyan nemes lélek, mint Teleki felesége, iktári Bethlen Zsuzsanna volt a XVIII. század végén, aki nő léteére saját könyvtárat hozott létre (akkoriban ez igen ritka dolog volt!), csak magyar nyelvű könyveket gyűjtött, a több mint kétezer kötetet a Teleki Tékára hagyta. Ki tartja ma fontosnak, hogy a közember is művelődjön?

Marosvásárhely legbecsesebb műemléke a vártemplom, a vár. A XIV. században kezdik építeni a meg-megújuló veszedelmek elhárítására, hiszen betört ide török, majd Básta hadai, ké-

sőbb kurucok, majd büntetésül labancok jöttek, de 1849 nyarán a honvédsereg támogatása miatt a császáriak is megsarcolták. Falai között tartották 1559-ben az első erdélyi zsinatot, amelyen megerősítették a kálvini reformációhoz való csatlakozásukat. Ez a hely a vallásszabadság és a magyar kultúra bástyája volt mindig. Röviddel a tordai országgyűlés után (1568) 1571-ben itt erősítik meg az Erdély területére érvényes vallásszabadságot. Megfordult a vásárhelyi várban Hunyadi János, János Zsigmond, Bocskai István, II. Rákóczi Ferenc, akit itt iktattak be Erdély fejedelmi székébe 1707. április 5-én. A vártemplom sok felemelő pillanatnak volt tanúja. E sorok írója jelen volt 1990 januárjában e helyen, mikor az öröknek hitt kommunista diktatúra összeomlása után a templomtól korábban eltiltott ezrek és ezrek néma áhítattal hallgatták a legendássá vált lelkipásztor, Tőkés László igehirdetését. Mikor a paksi reformátusok a templomot megcsodálták, és a főesperes szavait hallgatták, még nem tudhatták, hogy itt hamarosan Erdély nagy írójától, Sütő Andrástól búcsúzik szülőföldje, és kíséri utolsó útjára, a református temetőbe, hogy földi maradványait a Bolyaiak közelébe helyezték végső nyugalomra.

Marosvásárhely világhírű matematikusa Bolyai János, kinek nevét Amerikától Ausztráliáig ismerik, de hazájában ez a zseniális tudós életében semmi megbecsülést nem kapott. Bizony az ilyesmi manapság se ismeretlen. Vásárhely a Bolyaiak városa, apa és fia sírja a református temetőben zarándokhelye az idelátogatóknak. De Vásárhely Bernády György városa is, aki a mai város arculatát a XX. század elején kialakította. Ez a városát felemelni, szépíteni akaró polgármester a kor nagy, ismert építészeit, képzőművészeit bízta meg középületek tervezésével, kialakítva a térség két legszebb szecessziós épületét, a Kultúrpalotát és a Városházát.

A régmúlt századokban is jelentős szerepe volt a városnak, Basta zsoldosai dúlták, majd labancok, kurucok. 1707 áprilisában a vártemplomban iktatták be a fejedelmi székbe II. Rákóczi Ferencet. 1848-ban a császári kancellária alkalmazottja volt a fiatal Avram Jancu, a magyarok elleni pogromok későbbi megszervezője. Először ő is aláírta Erdély csatlakozását Magyarországhoz társaival együtt, de aztán Balázsfalván

a román nemzeti érdekek oldalára állva szembe fordult a magyarokkal, és kiirtásukra szervezkedett. Ma szerte Erdélyben szobrok emlékeztetnek rá, de vajon kit és mire. 1849 júliusában Marosvásárhelyről indul Petőfi családját Tordán hátrahagyva Bemmel Segesvár felé. Július 30-át Székelykeresztúron tölti tisztársaival a Gyárfás-kúriában, aztán 31-én délután örökre nyoma vész. 1948-ban Jékely Zoltán így ír róla: „Elmúlt hát az a nagy temetési nap is / Ahogy megálmódtam, itt vagyok magam is / Már nem bánt engem amaz „egy gondolat” / Együtt nyugszom velük erdélyi föld alatt / Dárdavert sebemen rád vérem kiomolt / Helyébe kun székely fiúk friss vére folyt / S halálomban éppen ez a legfőbb diadal / Hogy már vér szerint is magyar vagyok, magyar / Így levék holtomban e bús nemzettel egy / Melyet a zsarnokság tán végképp eltemet.”

Marosvásárhely a történelem során a vallás szabadság és a magyar kultúra egyik bástyája is volt. Az ellenreformáció idején a Sárospatakról elűzött protestáns diákokat tanáraikkal együtt befogadta az az iskola, melyet 1557-ben Izabella királyné jóváhagyása után Gyulafehérvárról az akkor még Székelyvásárhelynek nevezett Marosvásárhelyre telepítettek. Ez a régi iskola pedig a mai Bolyai Líceum.

Az út tovább viszi az utast Tordára, abba a városba, ahol a világon először szavazták meg a vallási tolerancia törvényét az országos rendek. 1568-ban a vallásháborúk dúlta Európában vallásszabadságról döntenek az erdélyi küldöttek a tordai országgyűlésen, és törvénybe iktatják, hogy senkit nem lehet üldözni vallása miatt, hogy a közösség papjai szabadon hirdethetik egyházuk tanait. A mai Torda városának szellemiségében nyoma sincs a valamikori törvénynek, a város mostani urai semmiféle kisebbséget nem tolerálnak, se nyelvit, se felekezeti.

Hagyjuk el Tordát az Aranyos mentén. A fáradt utazó egyszerűen felélénkül, mihelyt pillantása a Székelykőre esik. Ott magasodik 1130 m magasban a csodálatos sziklafal, amelynek tetején már a rómaiak idején is castrum volt, majd a tatárjárás évszázadaiban megerősített vár, melyet IV. Béla idejében az Aranyos melléki kézdi székelyek kapnak meg a „mongolok” elleni hősi harcuk jutalmául. A település, Torockó ma

egészen magyar és unitárius, alapítói szász vasművesek voltak, a XVIII. századra már elmagyarosodtak. Róluk szól Jókai Mór Egy az Isten című regénye, arról a pusztításról, amelyet 1702-ben Rabutin császári tábornok csapatai, majd két évvel később Tiege csapatai visznek véghez Torockón és Torockószentgyörgyön. A sziklák között szűkre szabott út vezet át, majd kiszélesedik a völgy, és Nagyenyed városába ér az utazó. Hajdani erős várának falai, melyet először Budai Nagy Antal serege ostromolt, majd még oly sokan, mert béke errefele sem volt, még állnak, dacolva az idővel. E vár falai között, a kapubástya fölötti szobában 1551-ben Izabella királyné is éjszakázott, vele a magyar szent korona. Elképzelhetetlen pusztítást vittek véghez Basta generális hadai 1603-ban, mikor is a város teljesen elpusztult. Aztán jött 1704, a császáriak felgyújtják és kirabolják megtorlásul a kurucok melletti kiállítás miatt. A kollégium diákjai hőiesen ellenállnak, de lelkesedésükön kívül egyébük nem lévén, fegyverek híján mind egy szálíg elpusztulnak. Nekik állít emléket Jókai novellája, A nagyenyedi két fűzfa. De Enyed tragédiája még nem ért véget! Minden eddigit felülmúlt 1849. január 8-ának véres éjszakája. Román felkelők, Axente Sever martalócai Avram Jancu parancsára egyetlen éjszaka 700 enyedi polgárt megszároltak le. A várfalon csak az évszám áll, az is római számmal – ugyan ki tudja ma már ezt kiolvasni –, nehogy sértse a többségi városlakók érzékenységét.

De a város él, iskolát tart fenn, amelyet még Bethlen Gábor fejedelem alapított, s melynek olyan diákjai voltak, mint Kőrösi Csoma Sándor, Barabás Miklós, a reformkor festője, Bolyai Farkas, Sütő András, és olyan tanárai, mint Apáczai Csere János, aki latin helyett magyarul tanított, vagy később Áprily Lajos.

Mindenhol meg kellene állni, emlékezni a régiekre, és tudomásul venni a megváltozhatatlan jelent. Marosszentimre közelében haladunk, amelyről 1936-ban oly szívemarkoló verset írt Jékely Zoltán („Tizen vagyunk. Ez a gyülekezet / a tizenegyedik maga a pap / de énekelünk mi százak helyett / hogy hull belé a por s a vako-lat”), s ahol nem hogy tizenkettő, de egy magyar se él ma már. Aztán itt van Alvinc vára, melynek egykor Martinuzzi Fráter György volt birtokosa,

Szapolyai János kegyelméből. Az a Fráter György, aki a gyenge Izabella és gyermek János Zsigmond helyett Erdély valódi kormányzója volt, s akit 1551. december 17-én Castaldo zsoldosai imádkozás közben mészároltak le Alvinc várában. Bizony azok se voltak biztonságos idők.

Az utazó megilletődött lélekkel érkezik Gyulafehérvárra, a hajdani erdélyi fejedelmek székvárosába, keresi a Tündérvár-Erdély nyomait, de hiába. Ma a 71 000 lakosból csak 4% a magyar. A várbeli székesegyházon kívül, amelyben sokszor megháborgatott álmát alussza Hunyadi János, a fia, László, Fráter György, János Zsigmond, Izabella, Bethlen Gábor, Márton Áron püspök, már csak az érseki palota emlékeztet a magyar múltira. Hogy a honfoglalás idején a horka fiának, Gyulának lett volna itt a szálláshelye? Hogy az István parancsára felkoncolt Koppány testének egy részét ennek a várnak a kapujára szegezték volna ki elrettentésül? Hogy István csapatai idáig jöttek volna Gyulát megbüntetni, csaknem ezer évvel ezelőtt? Gondol-e arra az utazó, mennyire része volt ez a föld az egységes magyar történelemnek? Az a székesegyház, amelybe ma még beléphetünk, a XI. században kezdett épülni, előbb azonban István királyunk 1009-ben erdélyi püspökséget alapított a hajdani Gyula székhelyén. A sokszor lerombolt, felgyújtott, kirabolt templom falai ma is állnak, omló egék alatt is őrzik, amiért ide állították őket, hogy oltalmul szolgáljanak egy népnek, szolgálják a megmaradást.

Pereg az idő, történelmi tájon jár az utazó, már a Szászföldön vezet az út, ez itt Szászváros, a határában terül el az a Kenyérmező, melyen a török felett aratott győzelem után Kinizsi Pál a foga között török foglyot tartva táncolt. Majd Piski következik, ahol háromnapos küzdelem után verte le Bem 1849 tavaszán Puchner, császári ezredes seregét. Mikor e sorok írója ide látogatott diákjaival, és a csata emlékhelyét kereste, bizony ott semmit nem talált. Az emlékezők a Maros hídján állva koszorújukat a vízbe dobták, a hullámokba, melyek hajdan annyi hős honvéd koporsójává váltak.

A messzeségben, magaslaton várrom tűnik elő, Déva az, a megénekelte vár, magos Déva vára, melynek falait Kőműves Kelemen társaival csak úgy tudta felépíteni, hogy emberáldozatot,

saját feleségét építette be a falba Annyi bizonyos, hogy a várat a tatárjárás előtt emelték, sokszor cserélt gazdát az idők során. Izabella királyné férjétől, Szapolyai Jánostól kapta nászajándékul. Hírhedt börtönében sokan raboskodtak, például 1552-ben gyermekeivel együtt Dobó István, Eger hős kapitánya, akit Izabella záratott ide, majd Dávid Ferenc, az unitárius egyház megalapítója és első püspöke, aki itt is halt meg 1579-ben. De volt ez a vár Bethlen Gábor tulajdona is, később a Rákócziaké. Török kori állapotáról Bethlen Miklós, az erdélyi memoáriró azt jegyezte fel, hogy a legjobb erősség egész Erdélyben. 1849 augusztusában pusztult el, egy felrobbant akna szétverte a falakat, azóta romjai tovább pusztulnak. Déva nevét ma gyakran nem a vár miatt, hanem egy ferences atya, Bőjte Csaba és iskolaintézménye kapcsán emlegetjük. Egyedülálló, amit ez a fiatal szerzetes emberségből megtesz. Szeretetet kell adni, ez a jelszava. 450 elárvult, elhagyott gyermeknek biztosít otthont és iskolát, nem csak Déván, de például Marosillyén, a valamikori fejedelem, Bethlen Gábor szülőházában is.

Erdély védvárai között halad az utazó, Soly mos vára és Lippa szinte egymással szemközt magasodik, még romjaikban is büszke várak. Soly mos vára a fenyegető tatár támadás ellen épült a XII. században, Károly Róbert idején már jelentős királyi vár volt. Később a Hunyadia ké, majd Mátyás az aradi főispánsággal együtt Bánffy Miklósnak adja. 1514-ben Dózsa hadai törlik a vár falait, aztán Szapolyai Jánosé lesz, Mohács után a Habsburg-Szapolyai torzszalkodás központjává válik. A török hamar birtokba veszi, de Báthori Gábor fejedelem csapatai visszafoglalják. A törökök azonban követelik visszadását, az új fejedelem, Bethlen Gábor Erdély békéjéért cserébe kénytelen Lippa, Jenő és Soly mos várat a töröknek átengedni. A vár végzete 1788-ban teljeseedik be, mikor a bécsi hadvezetés elrendeli lerombolását, nehogy tűzfészke legyen egy újabb Habsburg-ellenes felkelésnek. Azóta gazdátlanul pusztul tovább. Összeszámolta-e valaki már, hogy hány erdélyi, felvidéki vár pusztult el ilyenformán, melyeknek mai romos állapota is tekintélyt parancsoló, de melyek a maguk korában bátorságot és kitartást sugároztak, ezért kellett pusztulniuk.

Ne siess, utas, nézz balra, amott Lippa vára, melyben hajdan Károly Róbert és udvartartása gyakran szívesen időzött, vadásztak, olasz udvari zenészekkel mulatták az időt, kódexeket olvastak, s a szép mulatságokért cserébe a vár királyi privilégiumokat kapott. Aztán jött a Hunyadiak kora, jó százötven évvel később Mátyás nagybátyjának, Szilágyi Mihálynak adta a várat. Dózsa hadai, majd Szapolyai János uralják, később Szulejmán akaratából Izabella és a gyermek János Zsigmond kijelölt lakhelye lesz. Itt őrzi az özvegy királyné a szent koronát és a koronázási jelvényeket 1542-ig. A következő évszázadban, 1616-ban az erdélyi országgyűlés megszavazza a töröknek való visszaadását Erdély békéjéért cserébe. De mivel a várkapitány, Vajda István nem engedelmeskedik a fejedelem parancsának, a várat az ellenségnek átadni nem akarja, Bethlen kénytelen megostromolni, és erővel elvenni hűségese katonáitól, majd átadni az egyezés értelmében a temesvári bégnek. „Keresztény kereszténnyel vívott a török javára” – írta a korabeli krónika. Vajon írt-e valaki drámát a fejedelem vagy a várkapitány lelki tusájáról, amikor ilyen sorsdöntő kérdés előtt állottak? A vár sorsa megpecsételődött később, 1717-ben az aradi vár császári parancsnoka leromboltatta. Elmúlt hát Lippa is, mint annyi más dicsőséges várunk! Bécsben pedig az erdélyi várak listájáról kitértek Lippa várát is. Pusztult az ország, nőttek a romhalmazok.

A történelem sokszor megpróbálta csapásával ezt a földet, jó, hogy Világos vára messze esik az útvonaltól, nem kell felidézni a gyászos 1849. augusztus eseményeit. De az utazó elstogthatja, csak úgy magának az 1849. augusztus 13-ai fegyverletételt idéző népdalt: „Világos vár, de szomorú a neved / Mert megázott piros vérrel a földed / Sok anyának odahalt a gyermeke / Jaj, Istenem, de hiába nevelte!”

Itt van már Arad kapuja, nincs magyar, aki a város láttán ne gondolna 1849. októberére. Az utazó elcsendesedik, sorolni kezdi, csak úgy magában az aradi tizenháromat. Ha nincs is virágod, koszorúd, ott állva a Szabadságszobor előtt legalább a nevüket sorold: Kiss Ernő (Te-

mesvár) 49 éves, gróf Vécsey Károly (Pest) 42 éves, Aulich Lajos (Pozsony) 57 éves, Török Ignác (Gödöllő) 54 éves, Lachner György (Besztercebánya) 53 éves, Schweidel József (Zombor) 53 éves, Pöltemberg Ernő (Bécs) 35 éves, Nagy Sándor József (Nagyvárad) 45 éves, Knézich Károly (Velike Gajovác) 41 éves, Gróf Leiningen-Westerburg Károly (Illenstadt, Hessen tartomány) 30 éves, Dessewffy Arisztid (Csákány, Abaúj megye) 45 éves, Damjanich János (Stása, Bánság) 45 éves, Lázár Vilmos (Nagybecskerek) 34 éves. De ki sorolja ide a 14. vértanú, Kazinczy Lajos ezredes nevét, Kazinczy Ferenc, a nyelvújító fiát, akit 29 évesen, október 25-én golyó általi halálra ítélték, és ki is végeztek Aradon. Azokban a gyászos órákban Pesten is eldördültek a fegyverek, és kioltották Batthyány Lajos miniszterelnök életét az Újépületnek nevezett börtön falainál. Ha megáll az utazó Aradon, és a vesztőhelyet vagy a Szabadság-szobrot keresi, ezekre emlékezzen. De ne hagyja ki a sorból Lenkey János nevét se, akiről Jókai A kőszívű ember fiai című regényének Richárd szereplőjét mintázta. Őt csak azért nem végezték ki a többiekkel, mert fogságának napjaiban megőrült az aradi várban, és belehalt a szenvedésbe 1850 februárjában.

Arad ma nagyváros, a majdnem kétszáz ezer lakosból mintegy harmadéka magyar. A város középületei a monarchia idején, vagy azt megelőzően épültek. Kőszínháza már 1817-ben volt, de ma már nincsen magyar színháza. A városházát Lachner Ödön tervezte, az 1913-ban épült Kulturpalotája minden építészeti stílus legszebb vonásait viseli magán. Ez a város maga Európa volt. Ma már Európa is más értékek után lohol, miért lenne hát más ez a térség.

Még van országhatár a közelben, mert hiába volt közös a múlt, a jelent kettészabták, a testvérkezek eleresztették egymást. Talán ezen az úton tanultunk valamit, világunkat és önmagunkat tisztábban látni, netalán a mindig is kiújított testvérkezet újra megfogni.

■ *Serdültné Benke Éva*

Thália erdélyi szekերén Máramarosszigeten

*Ajánlom munkámat Prielle Kornélia,
a nemzet nagy színésznője emlékének,
aki 180 évvel ezelőtt született Máramarosszigeten,
és 100 évvel ezelőtt halt meg Budapesten*

E sorok írója kezdeményezte, hogy a máramarosi egyházközség Sípos István esperes vezetésével a város nagy szülöttéről méltó módon megemlékezzen, és az egyház által mindmáig megőrzött Prielle-relikviákból egy kiállítást rendezzen. Mivel az anyagok között sok, eddig nem ismert tárgy is található (például a húsz évvel ezelőtt az egyháztól állami rendeletre elkobzott és Bukarestbe szállított ezüst babérművek, ezeket a művésznő különböző alkalmakkor kitüntetésként kapta, nemesfém anyaguk miatt azonban nem mint műtárgyakat, hanem mint nemesfém értéket a bukaresti Nemzeti Bankban őrizték egészen ez év nyaráig, mikor is visszaszolgáltatták a szigeti református egyháznak), e sorok írója felvette a kapcsolatot az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet igazgatójával és munkatársaival. Azt gondolva, hogy egy ilyen évfordulója a magyar színjátszás nagy alakjának, a szülőváros megemlékező szándéka, az ott őrzött relikviák bizonyára felkeltik az intézet szakmai érdeklődését. A máramarosszigeti megemlékezés szervezői szakmai segítséget is reméltek az országos intézettől. (Az intézet elnevezése talán azt sugallja, hogy az országhatáron túli magyar kultúrtörténeti értékek nem tartoznak hatáskörébe.) Az intézet részéről anyagiak hiányára hivatkozva csak arra került sor, hogy az eredeti dokumentumokról készült, kiállítható másolatokat (fotókat, leveleket, plakátokat) juttattak el Máramarosszigetre. Mindezért köszönet illeti Gajdó Tamás színháztörténész, egyetemi tanárt.

A szigeti megemlékezést szeptember 24-én délelőtt a református templomban tartották a vasárnapi istentisztelet kereti között. E sorok írójának előadásában elhangzott az alábbi összefoglalás Prielle Kornélia pályafutásáról, majd Tell Edit, paksi előadóművész felolvasott a XIX. századi szigeti sajtótermékekből, amelyek a művésznő fellépéseit méltatták. Az egybegyűlt magyarok a Prielle Kornélia háza helyén több mint száz évvel ezelőtt épült főtéri ház falára elhelyezett emléktábla leleplezésén vettek részt, ahol beszédet mondott a város magyar alpolgármestere. A református imatáremben a kiállított tárgyak várták az érdeklődőket. Sípos István esperes úr, akinek nagy érdeme e kiállítás létrehozása, bemutatta a relikviákat, felidézte kalandos visszakerülésüket az egyház tulajdonába. Az eseményről a Duna Televízió híradójában tudósított.

Az egyetemes magyar színjátszás történetének sajátosságai az erdélyi színház történetére is jellemzőek. A magyar nyelvű színjátszásnak, színháznak mint intézményrendszernek szükségességét a nemzeti kultúra felvirágoztatásában már a felvilágosodás gondolkodói is felismerték.

A korábbi évszázadok német és latin nyelvű, főleg iskolai színjátszása után (a jezsuiták a helyes szép beszéd oktatása módszereként alkalmazták például a színjátszást) a Nyelvmívelő Társaságot szervező Aranka György Marosvásárhelyen egy röpiratában ezt írta: „Egy magyar színnek felállítását talán legelől kell vala tennem azok között az eszközök között, melyek anyai nyelvünk gyarapítására szolgálnak.”

Magyar területen a színházak közadakozásból jöttek létre, eltartásukról is a közösség gondoskodott. Ebből eredt a színház mély nemzeti elkötelezettsége. Az erdélyi magyar színházért vívott küzdelem élén id. Wesselényi Miklós állt, s akárcsak Széchenyi, ő is igyekezett bevonni a nemzeti kultúra megsegítésébe az erdélyi arisztokráciát. A színház ügye az egész nemzetet érintette, országos gyűjtés indult az anyagiak biztosítására.

Az Aranka György által sürgetett „magyar színnek a felállítása” Pesten 1790-ben, Kolozsváron 1792-ben történt meg.

Erdély-szerte a társulatok nem csupán a helyi művelődés ügyét szolgálták. Kiszállásaik során felkeresték a legtávolabbi településeket is, gyakran megfordultak a két haza kisebb-nagyobb városaiban. A színészek elvitték a magyar szót mindenhova. Hamarabb mutatták be a Bánk bánt Kassán (1833-ban) és Kolozsváron (1834-ben), mint Pesten. A nemzet nagy színészei a vándortársulatokkal megfordultak Pozsonytól Szebenig és Miskolctól Kézdivásárhelyig mindenütt. Kezdetben csak négy erdélyi város (Ma már erdélyinek nevezzük a párciumi, illetve bánáti részeket is) rendelkezett saját színházzal: Arad, Kolozsvár, Nagyvárad, Temesvár. Később új színházakkal gazdagodott Erdély magyarsága. 1918-ban több mint negyven településen volt színielőadásra alkalmas terem, helyszín. Sok esetben a játékhelyeket vendéglők, szállodák nagytermében, kaszinókban alakították ki: Nagykárolyban, Máramarosszigeten, Besztercén, Csíkszeredában, Déván, Fogarason, Zilahon stb.

A nemzet gondoskodása, színházteremtő összefogása nem csupán az anyagi források biztosításában nyilvánult meg. A nemzeti elkötelezettség kölcsönös volt. A színház sem létezhetett a közönség szolgálata nélkül. Ez a küldetéstudat a reformkortól töretlenül jelen van Erdély színházi életében. „A színház vérenek együtt kell lüktetnie a nemzet törekvéseivel.” nyilatkozta a legendás kolozsvári színházszervező, rendező Janovics Jenő a húszas évek elején. Hogy mit jelentett a színház Trianon után, megértjük a következőkből: „Egy nemzeti kisebbséggé lett nép számára kétszeresen fontos, hogy csak a szellem igaz és jó értékeit hirdessék estéről-estére arról a helyről, mely talán legszuggesztívebb hatással van az egyéni és nemzeti lélek fejlődésére.” (Keleti Újság, 1927.)

Családi örökségként örök néhány kétnyelvű színházi plakátot a harmincas évek Romániájából. Ezeket a ma már muzeális értékű dokumentumokat szerettem volna másoknak is megmutatni. Felmerült egy kiállítás ötlete a helyi múzeumban, amely bemutatja az erdélyi magyar színház történetét a kezdetektől. Több erdélyi színház Magyarországra átkerült művész segítségével összegyűjtött gazdag anyagából meg is valósult a kiállítás, s az érdeklődők örömeire megnyílt a múzeumi világnapon, 2005. május 18-án.

Az anyaggyűjtés során sok máramarosszigeti adatra bukkantam, elbűvöltek a reformkor színházi tudósításai, melyek a frissen megújított magyar nyelven szóltak egy letűnt világból a harmadik évezred emberéhez. Feltárult ezekből az írásokból Sziget múltjának egy darabja, a színházkedvelő szigeti polgárok ízlése, szórakozása, kultúra iránti igénye.- Mit láthattak a színpadon, kiknek tapsolhattak? A nemzet nagy művészei fordultak meg ebben az észak-erdélyi kisvárosban, melynek szülötte Prielle Kornélia.

Az átböngészett írásokból elem tárult a vándorszínészek egyáltalán nem romantikus élete, Dérynée például, aki soha nem lett a pesti Magyar Színház (később Nemzeti) társulatának tagja, járta a vidéket évtizedeken át. Oly sok évet eltöltött erdélyi színpadokon (naplójában Erdélyt Medveországnak nevezte), hogy nyugodtan tekinthetjük erdélyi színésznőnek.

Sokszor megfordult Máramarosszigeten is. 1830 májusáig Dérynée Kassán játszott. Ekkor azonban hosszú turnéra indult a társulattal, Eperjesen, Ungváron, Beregszászon át Máramarosszigetre érkeztek. Sziget kis vidéki város volt a nagyvárosokat megjárt színészek számára, de hamar észrevették, hogy a színészetért lelkesedő, a művészet iránt fogékony emberek lakják. Vándorszínészek ritkán vetődtek erre, de ha jöttek, szívesen időztek itt. Dérynée 1830 júniusában először van itt, de nem utoljára. Naplójába ezt írja: „Ott már kellemesen tölt a nyár, a szigeti publikum szeretett színházba járni.” Gyakran tapsoltak neki ezekben a napokban a színházrajongó szigetiek, hiszen a művésznő a tőle megszokott igényességgel alakította Júliát a Királyi parancsolatban, a navarrai hercegkisasszonyt a Párizsi Jánosban, Emmelinát a Helveciai háznépben, Ameneidát a Tankrétben. Az előadások színlapjainak csak egy része maradt meg, de a 499. számú színházi zsebkönyvből ismerjük teljes műsorukat, többnyire a szereposztás nélkül. Dérynée, aki kiváló operaénekesnő is volt (gyönyörű hangját az 1838-as pesti árvíz alatti megfázásnak következtében veszítette el), megemlékezik naplójában a Bűvös vadász sikeres előadásáról.

Szilágyi Pál az 1859-ben megjelent Nefejejsben felidézett egy rosszul kezdődő, de jól végző

dő közjátékot a társulat szigeti vendégszerepléséről. Történt, hogy két helyi kiskirály viszálykodott éppen a városban, az alispán és a központi hatalom egyik befolyásos képviselője. A színésztársaság a helyi fogadóban szállt meg, amelynek előadások számára alkalmas terme volt. A tulajdonost előadásonként tizenöt forint illette. Az előadások bizony zajjal jártak, főleg az operák. Történetesen éppen a Bűvös vadász előadása alatt a szomszédban lakó befolyásos képviselő átüzent, hogy a tűzijeleneteknek azonnal vessenek véget, mert ő bizony pihenni szeretne. Az alispán, aki jelen volt az előadáson, tüstént ellenutasítást adott ki, miszerint végig kell játszani az előadást, a lövésekkel és tűzijátékokkal együtt, a közönséget nem lehet „lúddá” tenni, különben is befizettek az előadásra.

Másnap a befolyásos, hatalmaskodó képviselő válaszul szétszedette a színpadot, mondván: „Itt én vagyok az úr, nem a medve!” Az alispán azonban a színészek javára döntött, építtetett egy nagy fabódét, a fogadóterménél tágasabbat, a további fellépésekre. Még használati díjat sem kellett érte fizetniük.

Szabad idejünkben a színészeket a vendégszerető szigetiek szívesen kalauzolták a festői szépségű környéken. „Itt kimentünk a sóbányát is megnézni. Kivezetett bennünket Vozári gyógyszerész, ki egy igen vitális ember és nagy színházkedvelő volt. Szép volt látni azon sóbánya üregét, midőn az ember lent volt. De bezzeg lemenni, a nagy kín, azon a háromszáz lépcsőn. Nekem csak könnyű lábaim voltak, de már alig tudtam az utolsó lépcsőkön lehaladni, úgy megfájdultak lábikráim. De borzadva néztem, midőn az embereket leeresztgették a bivalybőr kosárban. Hiszen ha elszakad egy szál a kötélből, mélyen lehangereg a kosár a mélységbe, s az egész ember szertezúzódik. De annál szebb és meglepőbb ott a mélységben lent azok a szép sima sódívánok (vagy hogy is nevezzem), melyek óriási lépcsőkhöz hasonlítanak, körös-körül az üregben, négy sorjával szépen simára faragva, s szélesek mindig hátrább-hátrább, egészen föl. Arra tán tudnak felmászni, kik ott csak azok az emberek dolgoznak. Hát azok a szép fészületek és több mindenfélék, mind sóból kifaragva!” írja Déryné.

1842 őszén Déryné ismét Máramarosszigeten játszott, nem tudjuk, milyen darabok kerültek ekkor színre, szerepei nem ismeretesek. Karacs Teréz író A régi magyar színészetéről című 1888-ban Aradon megjelent munkájában idézi fel utolsó találkozását Szigeten Dérynével. A Szigeten tartózkodó író örömmel fedezte fel a színlapon az akkor már igen mellőzött, és gyakran gyenge, névtelen társulatokkal fellépő Déryné nevét: „Déryné a kincstári épülettel – hol én lakom – szemben, a Korona vendéglőben volt szállva, én rögtön siettem hozzá. És mit láték? Az én kedves Déryném csinos bő pongyolában néhány kosár gyümölcs és számos befőttesüveg közt ülve szorgalmasan viszi gazdasszonyi tisztét, azaz a gyümölcsöt befőzésre készíti. Déryné, a sokoldalú tehetséges színésznő, távol a pesti színházaktól?” „Hagyja kedves, sorsom így rendelé – felelte Déryné –, én nem pirulok száműzetésem miatt. Tudja, lelkem, ott szép bubák kellene. Nem ragyogni, csak a mindennapit megkeresni.” Majd folytatta: „Déry már rég hív magához, mióta mellőztetésemet látja, de nekem még adósságaim vannak, s miből törlesszem, ha nem keresek?”

Ez az 1842-es ősz már nem a régen oly sok tapssal ünnepezt művésznőt látja Szigeten, hanem egy kritikáktól gyakran bántott, pályája végéhez közeledő, már-már elfeledett színésznőt.

1844 szeptemberében egy rövid nagybányai fellépés után egy vándortársulattal ismét Szigetre érkezett Déryné. A Pesti Divatlap így számol be erről az eseményről: „Műkedvelőink kissé pihenni akarván, játékszínöket átengedték e napokban egy vándorszínész-társaságnak, melynek Száky Amália, Feleki, Csíszér és a vendég Déryné kitűnő tagjai, ezek hetenként két- három-ízben kedves élvezetet nyújtanak a míveltebb szigetieknek.” A társulat két darabot adott elő, de csak egyben, a Gyanakvó házások szereposztásában közlik Déryné nevét. 1844-ben a kritikák a szigeti fellépését még kiemelt helyen említik pl. a Pesti Divatlap 1845. januári számában: „Feleki Miklós színésztársasága ugyanitt még mindig nagy sikerrel, s szép számú közönség előtt működik, köztük Déryné, Feleki, Csíszér és Kilényi leginkább dicsértetik.”

Ezekről a hónapokról az akkor pályája elején álló Prielle Kornélia is megemlékezik: „A Feleki család sokszor emlegette, hogy Déryné az előző években (azaz 1844 és 45-ben) nálunk (azaz Mára-

marosszigeten) állandóan vendégeskedett, s hogy miket játszott, már ekkor anyaszerepeket játszott, mint a Fehérekben az anyát, aztán a Szökött katonában Kamillát, és kedvenc híres szerepe lett az Egy pohár vízben Malborough hercegnő. Kivételesen egyszer- másszor operadramákat is adott elő, mivel már az operához többé nem jutott. A Feleki család azt is emlegette, hogy Nagybányán és Máramarosszigeten mennyi szeretetben és dicsőségben részesült.”

1845 márciusában utoljára lépett fel Déryné Kolozsváron, pályájának utolsó éveit ezek, Feleky visszaemlékezéseiből úgy tudjuk, hogy még egyszer ezen a tavaszon Szigeten is megfordult. 1847-ben végleg elbúcsúzott a színpadtól, szomorú búcsúját észre sem vették, senki sem búcsúztatta, köszönő szó sem kísérte. Miskolcon halt meg 1872. szeptember 29-én.

Lassú visszavonulása egybeesik egy varázslatosan tehetséges fiatal színésznő indulásával, aki sokat tanult nagy elődjétől, Dérynéétől. A máramarosszigeti születésű Prielle Kornéliáról van szó, aki a magyar színjátszásban a realista játékmód kezdetét jelentette. A szigeti nyergesmester lánya, Prielle Kornélia 1826. június 1-jén született. 15 évesen, édesanyja korai halála után lépett először színpadra Tóth István zilahi társulatában Szatmáron. Ezután több erdélyi városban megfordult Kilényi Dávid (Széppataki Johanna, Déryné húgának férje) társulatának tagjaként. A kor szokása szerint a kezdő művészeket a közönség figyelmébe ajánlották a műsorfüzeteknek is beillő színlapokon, Prielle Kornéliát Marosvásárhelyen ekképpen. „...mint szerződött egyén magát t. c. közönség kegyes elfogadásába ajánlani szerencsés” Az Egy pohár vízben (Scribe darabja) Prielle Nelli kisasszony még nem a hercegnőt, hanem Abigailt játszotta 1843. május 31-én, Marosvásárhelyen, az Apolló palotában. Nemsokára azonban ő lesz a „legköltőibb” Kaméliás hölgy Pesten a Nemzetiben.

A két nagy művésznő, Déryné, az egykor ünnepezt prima-donna és Prielle Kornélia, a jövő nagy ígérete első személyes találkozása 1843 márciusában volt Kolozsváron. Prielle Kornélia élete alkonyán írott visszaemlékezéseiben (megjelent a Budapesti Hírlap 1906. márciusi számában) így idézi fel nagy példaképének alakját: „Egy általam nem képzelhető szép atlasz köpeny volt rajta, fehér, kék és fekete csíkokkal, ennek kis fekete bársony gallérja s a fején fekete kis bársonykalap az álla alatt csokorra kötve, homlokán pedig egy piros rózsza a kalapba tűzve. Mondom egy kis tünemény volt nekem.”

Pár héttel később pedig Marosvásárhelyen, mikor mindketten Kilényi Dávid társulatának a tagjai voltak, Déryné Kilényi kérésére Prielle Kornéliát taníttatta, nem egyszer játszotta el a fiatal színésznő előtt hajdani nagy szerepeit, melyeket színpadon már mások játszottak. A színpadon való mozgást, amely később Prielle Kornélia legvonzóbb tulajdonsága volt, művészi alakításainak kiemelkedő vonása, talán éppen ekkor tanulta meg Dérynéétől. De tudjuk, hogy énekre is oktatta a zeneileg képzetlen fiatal színésznőt olyan sikeresen, hogy bár prózai színésznő volt, de Kornélia néha egy-egy kisebb operaszerepet is elénekelhetett.

Ami Dérynének sohasem sikerült, az Prielle Kornéliának megadatott 1844-ben. Szerződést kapott egy évre a Nemzeti Színházhoz. Sziglieti Ede figyelt fel játékára Nagyszebenben, és egy évadra a Nemzeti Színházhoz hívta Pestre.

Egy év múlva már Feleki Miklós társulatánál játszik Debrecenben. Ekkor történik meg vele novemberben az, hogy Petőfi feleségül kéri. A költő, aki éppen érzelmi válságban van Júliája vélt hűtlensége miatt, hirtelen ötlettel a szép színésznő rajongó szavai után ezt mondja: „Mint hogy én nem

Barabás Miklós: Prielle Kornélia

kérhetem el a kegyed szép nevét, fogadja el az enyémet, és egyesítse a sajátjával." Az egyenes beszédet kedvelő költő tehát feleségül kérte a színésznőt. Hogy hogyan is történt mindez a valóságban, nem tudhatjuk, hiszen mikor Prielle Kornélia visszaemlékezéseit megírta, a „költőnek már ércszobrai álltak szerte a tereken” (Illyés Gyula), s lehet, hogy ez befolyásolta a múlt felidézését. Hogy a házasságból semmi nem lett, azt már tudjuk. Petőfi 1847 szeptemberében Szendrey Júliát vette el, Prielle Kornélia színészkollegájához, Szerdahelyi Kálmánhoz ment feleségül 1848-ban, majd válásuk után Hidassy Elek földbirtokoshoz, s azután ismét Szerdahelyihez 1861 után. (Utolsó férje a nála sok-sok évtizeddel fiatalabb Rozsnyai Kálmán ügyvéd volt)

Színészi pályája töretlenül ívelt felfelé, Kassa, Nagyszében, Kolozsvár, Arad után 1859. április 25-én végleg a Nemzeti Színházhoz szerződött, melynek haláláig megbecsült művésze maradt. A divatos francia darabok és az újabb magyar színművek vezető női szerepkörében tündökölt, Csiky Gergely az ő számára írta a Nagymama című darabját, melynek címszerepében 1892-ben Bécsben fergeteges sikert aratott.

Ő volt a Nemzeti Színház első örökös tagja. Hat és fél évtizedes pályafutása során találkozott, és együtt játszott a magyar színháztörténet nagyjával: Dérynével, Kántorné Engelhardt Annával, a két Egressyvel, a Lendvay házaspárral, Laborfalvi Rózával (Jókainéval), később Paulay Edével, Jászai Marival, Újházi Edével. Nemzeti színházi sikerei mellett Erdély egyik legnépszerűbb színésznője volt és maradt, pártfogolta, anyagilag segítette az elszegényedett, elaggott színészeket, megcsináltatta nagy elődjének, Kántornénak marosvásárhelyi sírját.

Szülővárosát, Máramarosszigetet rajongva szerette mindvégig. Amikor tehette nyaranta hazalátogatott, Aknaszlatinán, a Tisza túlsó partján a Pável-sósfürdői villájában pihent. 1887-ben, amikor májusban a máramaroszigeti nyári színház megnyitja kapuit (Csiky Gergely Buborékok című darabját mutatták be, Prielle Kornélia is jelen volt a bemutatón, ő hozta a díszfüggönyt Budapestről a színpalotnának. (Ezt a díszes függönyt eredetileg a Pesti Nyári Színkör megnyitásakor használták.) A művésznő, aki a következő este már fellépett, tiszteletdíját az épülő városi kórház javára ajánlotta fel.

Olvassunk bele a Máramarosi Lapok 1887. május 22-i számába: „Megnyílt az új nyári színház, melynek első alapkövét a buzgó, fáradhatatlan műkedvelők szerezték (...) eddig bódében, rozant fakunyhóban kellett játszania az évente odalátogató színészeknek. (...) Hazánk eme végpontján, idegen határokhöz közel, kétszerte szívósabb szeretettel ragaszkodunk nyelvünkhöz és ahhoz a Múzsához, mely a világot jelentő deszkákon bemutatja nekünk az egész világot (...). A színháznak a nemzetiségektől lakott vidékeken az a célja is van, hogy magához édesgesse azt, aki nem magyar, mulattatva tanítsa meg arra a nyelvre, melyet nem nevezhet anyanyelvének... Máramaros-Sziget városára, melynek haladása kell, hogy a vármegye minden lakóját kell, hogy érdekelje, büszkén fog tekinteni magyar és nem magyar egyaránt, mert e város kimutatta szeretetét a kultúra, a művelődés, a nyelv, a művészet iránt...Prielle Kornélia hosszabb gyengélkedés által betegesen jött le, holott a nemzeti színház közönsége hónapok óta nem látta... Utoljára de nem utolsóul említjük a műkedvelők elnökét, a volt polgármestert, Szöllősy Antalt, ki sokat fáradott, hol örült, hol bosszankodott, de egy perczig sem hagyott fel az eszmével, hogy Szigetnek új színháza legyen. Gyakran panaszkodtak rá, hogy sokba keríti az új múzsa-templomot, majd ismét védelmezték. Most végül – vezetése utolsó városi közgyűlés is mutatta – nincs senki, aki el ne ismerné, a közönség, a színészet és a város jó nevéért tette, amit tett. Nyugodt öntudattal szemlélheti a művet, melynek létrehozásában annyi jó akarattal működött (...) A színházat Nagy György főmérnök tá május 25-i számban a „D” szignóval megjelent írás a következő összefoglalást adja a Máramaros lapban: „Városunk e héten ünnepet ült. Új színházunk felépült s azt ünnepélyesen megnyitották műkedvelőink. Nagy György főmérnöknek, ki e szép, ízléses alkotás eszméjét, oly nemes ízléssel tette valósággá, Szöllősy Antalnak, kinek páratlan erélye, szívós kitartása, buzgósága, mondhatjuk, az ellenzőkkel szemben tanúsított morális bátorsága nélkül nehezen testesült volna meg az eszme, a műkedvelő társaságnak, élén Szöllősy elnökével, Mandics József alelnökével, Szilágyi István igazgatójával, csaknem egy évtizede igyekezett az új színház eszméjét népszerűvé tenni, s Prielle Kornéliának, ki az eszmét adta: hálával tartozik városunk.” Mit tudunk meg a továbbiakban a tudósításból? Olvassuk tovább a Máramarost: „A szombati estén a város „divatja” ellenére a közönség pontosan megjelent. Géczy Lukács zenekara a Rákóczy-indulót eljátszván felgördült a függöny, s a díszes, oszlopos csarnokot ábrázoló színpadon Szabó Emma elszavalta a Prológot, Szabó Sándor versét. A mai fülnek kissé szokatlan a pátoz, amely e sorokból kicseng, de az akkori szigeti közönség bizonyára meghatódva hallgatta a múzsát és Sziget városát dicsőítő sorokat. /részlet/

*„S e szép vidék is mintha lelkesülne,
Viruló erdőn borostyánt növel,
Hogy majd a művész homlokára tűzze,
Ha rámutathat: célunk itt, közel.
A természet hegyekből alkot bástyát,
E csarnok pedig pajzsot nyújt nekünk.
Nem dönthetik le úgy védelmünk várát:
Nyelvben, érzésben, ha egyek leszünk!*

*Mert sok folyónk is, lám, mily szeretettel
Erősíti meg serdülő Tiszánk;
A szövetségben erőt, társakat lel,
Buzdítva hasson példája mi ránk.
E múzsa-csarnok, melynek oltáráról
Az áldozat-tűz ma éghez siet,
Hirdesse: szívünk egy érzéstől lángol,
Él és virul szép városunk: Sziget.”*

Csiky Gergely Buborékok című darabja került színre. Mint a korabeli tudósításokból kiderül bár Prielle Kornélia, nem örvendett jó egészségnek, mégis a műkedvelő társaság kérésére fellépett a darab főszerepében. Említsünk meg néhány lelkes műkedvelőt, akik ezen az esten az új színház megnyitóján felléptek: Szöllősy Antalné Rábayné szerepében, Szabó Emma Sereckyné alakítója, Sichermann Karola, Sóós Ilona, Morvay Ilona, Müller Anna, Lator István, Lator Sándor, Müller József, Ferenczy Ödön, Kubek Elek, Szabó Gusztáv, Komáromi István, Czébel Gusztáv, Riesenberger Jenő, Medveczky Orest a többi szerepben.

Megtudjuk még, hogy kihívás, taps aránylag kevés volt, „amit azonban annak lehet tulajdonítani, hogy sokkal nagyobb volt a színházban a női, mint a férfi közönség”.

A szigetiek nem panaszkodhattak e napokban, egymást követték a színházi élmények, másnap este ugyanis Az utazó című kis életkép, két egyfelvonásos vígjáték lett volna, mindkettőben Prielle Kornélia fellépését tervezték. A művésznő azonban az egyik előadást lemondta, így csak fél estét tudott betölteni a rövid színdarab. A kritika különösem megdicsérte Szöllősy Antalné játékát. (Említsük meg itt, hogy Szöllősy Antal felesége, Mauks Hedvig unokatestvére volt Mauks Ilonának, aki Mikszáth Kálmán felesége volt.) Az előadás után a színpadon két nagy és egy kisebb asztal mellett a műkedvelők és a vendégek számára vacsora következett, amelyet lelkesült pohárköszöntők kísérték. A vendégek szórakoztatására Reszegi díszletmester a színházi vihargéppel olyan szélvihart és mennydörgést támasztott, hogy megtapsolták érte. A színházi tudósítás megemlíti, hogy a két előadás bruttó jövedelme megközelítette az 1000 forintot, ami „...tekintettel a színlapokon is jelzett nemes célra” fordított. A beszámolókból azonban nem derült ki, mi volt az a nemes cél. Megtudjuk még, hogy a következő napon a szigeti polgári olvasókör tagjai az esős idő ellenére a szlatinai sóvágók zenekarának kíséretében fáklyászenét adtak Prielle Kornélia szállásának ablaka alatt.

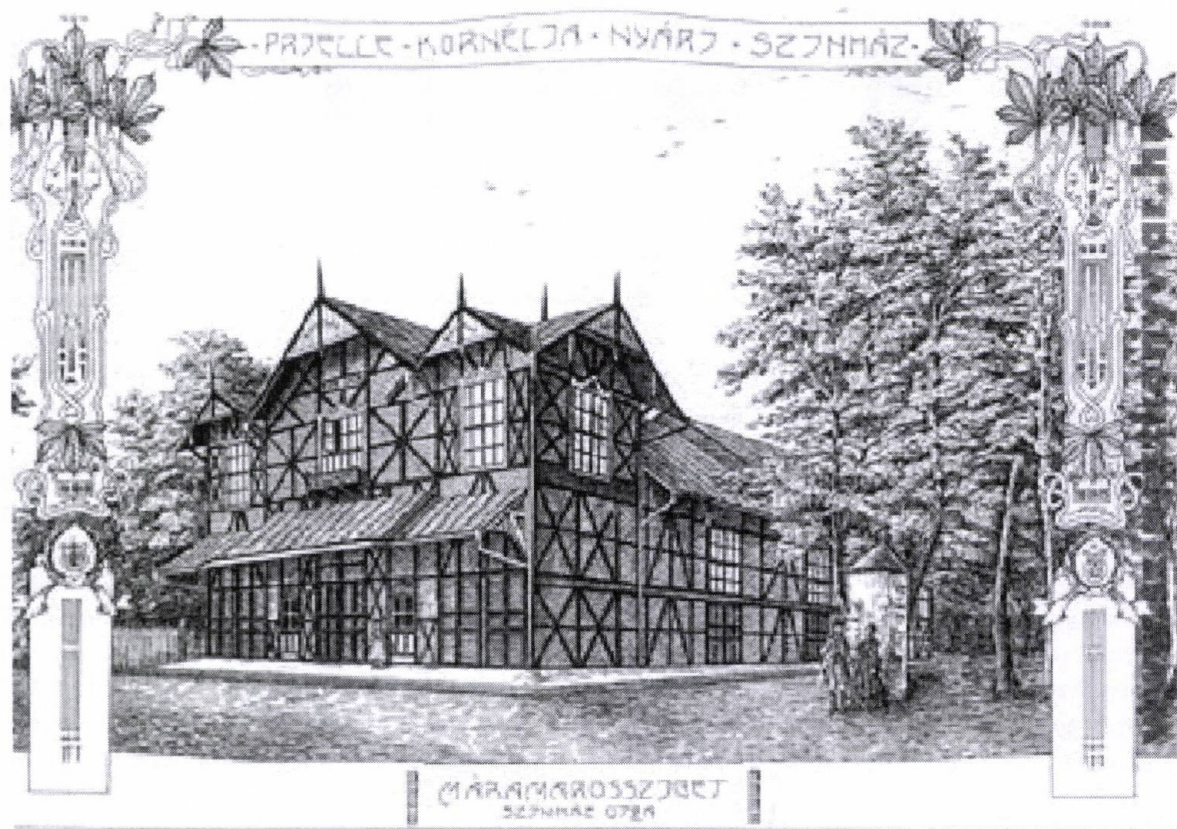
A szigeti előadásról néhány nap elteltével, május 28-án Pesten a Színészek Lapja (Az Országos Magyar Színész-Egyesület Közlönye) is megemlékezett a szerző nevének feltüntetése nélkül: „A máramaroszigeti nyári színikör szombaton, május 21-én nyitotta meg, Szabó Sándor Prológ-jával, melyet Szabó Emma szavalt, továbbá a Buborékok-kal, Prielle Kornéliával, ezzel a drága „máramarosi gyémánttal”, akit földijei ez alkalomból is fáklyás zenével tiszteltek meg, mint néhány évvel ezelőtt, midőn ott, szülővárosában színészi jubileumát tartván, többször fellépett minden díj nélkül, s százakat jövedelmezett azon színház építési alapjára, melyet most nagy lelkesedéssel szintén vele avattak fel. Az új színház, a régi rozzant aréna helyére épült, Nagy György, állami főmérnök terve szerint, és az összes felszereléssel együtt 35000 forintba került, melyből 25000 városi kölcsön, 10000 pedig a műkedvelők által játszatott össze. Terjedelmére a város igényeinek teljesen megfelel, mert van benne csinnal és ízléssel díszített 10 emeleti és 8 földszinti páholy, 167 földszinti zártszék, 48 erkélyszék, ülőhelyekkel ellátott karzat 200 személyre és ugyancsak 200 állóhely a földszinten, e szerint tehát elfér színházunkban 750 ember. A színpad tágas, kényelmes és berendezve látványos darabok előadására is alkalmas. A színpadi díszletek részben Felekitől vétettek meg, a debreczeni színház díszletmestere által készítették. A függöny maga ereklje jellegével bír, amennyiben legelőször a pesti nemzeti színház alkalmával használtatott. A színikör létesítése leginkább Szöllősy Antal volt és Mandits József, jelenlegi polgármester, továbbá Szilágyi István, lyceumi igazgató buzgóságának, továbbá a műkedvelő társulat tevékenységének köszönhető, kik között Szöllősy Antalné, Igyártó Sándorné, Trux Ödönné úrnők, és Dobay Sándor, Kubek Elek, Lator Sándor és Komáromi István urak elismeréssel emlíendők, mint a cél elérésének jótékony és nemes harcosai. A második megnyitó előadásnál újabb beköszöntő volt Vékony Antal úr által írva és szavalva, mely után színre kerültek „A szikra” és „Az utolsó” című vígjátékok. A megnyitási ünnepélyek díszes helybeli és vidéki közönség jelenlétében folytak le és sokat tapsoltak a közreműködőknek.”

A nyári színikör sok élményt nyújt még a szigetieknek, szeretett színésznőjük, Prielle Kornélia azonban hamarosan elhagyja szülővárosát. Más színházakban sok siker vár még rá.

1890-nyarán Kolozsváron a rajongó közönség és a színház igazgatója egy támlás bársonyszékkel ajándékozta meg a művésznőt, a támlán a leghíresebb szerepeinek feliratával. Ez a szék később a szigeti református egyház tulajdonába került. A város sem feledkezett meg híres szülöt-

téről, 1896-ban Prielle Kornélia jelenlétében leplezték le azt az emléktáblát, mely lebontott szülőházának helyét jelölte. Az ott épült új ház tulajdonosa Szabó Aurél ügyvéd volt.

1906. február 25-én a magyar színjátszás nagy egyénisége, Prielle Kornélia meghalt. Síremléke Szabadszálláson, a Bercsényi Miklós utcai temetőben van. Jókai a nagy kortárs ezt írta róla: „Csupa szív az egész lény, önfeláldozó szív, akinek még az árnyéka is fényes.”

Prielle Kornélia Nyári Színház, Máramarossziget Színház utca

Máramarossziget reformkori színházi életének nyomainak hiába keresnénk. Csak az Iza-parti városka emlékeit féltő gonddal összegyűjtő és őrző helyiek, régi szigetiek tudják, hol volt Prielle Kornélia szülőháza, a Nyári Színkör, a hajdani fogadó, ahol oly sokszor csendült fel a taps egy-egy jól sikerült előadás után. Ma már a helyi magyar közönség hiába tekint vágyakozva a szatmári vagy a bányai út irányába, bizony nem sietnek errefelé a színtársulatok, távol esik Máramarossziget a magyar színházaktól. Pedig nem is olyan régen, mint ahogyan a most Marosvásárhelyen élő Elekes Emma művésznő e sorok írójának mesélte, a szatmári színház nemegyszer tartotta Szigeten egy-egy darabjának bemutatóját. A váradi, kolozsvári, vagy pláne a marosvásárhelyi színházak hamarabb fordítják szekerük rúdját az anyaország felé, semhogy átkelnének a Gutinon.

Pedig a szigeti színházrajongók többet érdemelnének. Lapozzuk csak fel a korabeli kritikákat, s látni fogjuk, hogy a reformkorban a városka közönsége értett a színelőadásokhoz, nem tapsolt a silány produkciókhoz, de értékelte az igazi művészetet.

Idézzünk az 1833-as év decemberi szigeti előadások kritikáiból, amelyeket bizonyos Szerényfi Lajos, majd pedig Hidegvéri Szabad Imre jegyzett.

Máramarossziget, 1833. december 4-5.: „Maramaros-Szigeten egymást váltá fel a különféle tárgy és csuda-látvány mulattatásunkra. Alig ment el ma egy vándor megyénkben úgy is szám felett létező medvéjével, ki egy kitömött tengeri kutyát, kétféjú borjút, s egy aszott krokodilt természeti csuda-tárnak-, egy szepesi borzot s egy mindennapi rókát, alkalmasint magát is bele számítva állat-

seregetnek hirdette ki. Türelmünk már-már enyészni kezdte, ha Thália szenteltjeinek egy vándor csapatja be nem köszönt vala. Itt, hol a nemzeti szellem köd- dulta sugarait bár bércek- korlátozta meggyénkre is hathatósan löveli, hol a szépnem bíbor ajkain is hazai bájhang zeng, itt nyitá fel templomát Thália, s Karácsony hava 4-ik napján tanítványai által Hunyadi László szomorú történetét elmondotta. Bánat-örömu érzést gerjeszt e darab minden igaz Magyar kebelben, s könnyek rezegnek szemein, midőn vissza pillantván a felette ellebegett időkre, magát az előkorba, ama dicső előkorba helyeztetve képzeli. Anélkül, hogy e színész-társaságot nem érdemlett gúnyal sérteném, kötelesség a szigorú bíráló szavait kimondani, azt arra eszméltetni, hogy ama bájoló képzemény csak akkor létesül, ha a darabot nem csak elmondva, hanem játszva is, mégpedig úgy előadva halljuk és látjuk, hogy a szerepekből maga a hős nem pedig a színész tűnjön ki.

December 5-én Kotzebue zsebkönyvét láttuk, mely szeretve tisztelt első alispánunk, Boronkay Miklós úr névnap-i tiszteletére e cím alatt „Fejedelméhez s hazájához hív hazafi” hirdetteték ki. Örömmel valljuk meg, hogy a jelen alkalomra jól választott darab, mely legnagyobb szorgalommal s pontossággal adatott, nekünk igen kellemes estvét szerze. Minden színész helyesen s tűzzel játszván tökéletesnek mondhatnók az egészt, ha Nádudvari (adjutáns) a legérzékenyebb jeleneteket igen szembetűnő pislogásaival nevetségessé nem tette volna. A darabot követé a dicső névnap tiszteletére igen díszes kivilágítás mellett elénekelt kar-dal, mely a köz öröm kifakadásának nyitott utat, s minden jelen volt Magyar szittya rény-bélyegezte alispánunk iránt viseltető tisztelettel telt kebelrel hagyá el a termet.

Máramarossziget, 1833. dec. 21. Sziget-Marmarosban. Karácson hava 21-ik napján Keszy József külön hasznára A molnár és leánya szomorú életrajz 5 felvonásban Raupachtól adatott. A szerzőnek e munkáját dicsérni felesleges volna, mert saját érdemét minden soraiban kimutatja, mennél tündöklőbb tulajdonokkal bír tehát az eredeti mív, annál nehezebb annak fordítása. Reinhold molnárt Rákosy az eredetihez közel esve képezé, főképp midőn színlelt kaczajjal kétségbe eséssel küzdő leányát majd atyja hideg tetemein nász innepét ülni jövendölte, s rész szerint a fősvény, rész szerint a durva atyának természete mélyen meghatotta szívünket. Rákosy ez uttal a színészi babért, melyet már több ízben megérdemelt, ma végre elnyeré, s minden féle szerepekre alkalmas ügyességének következése lön, hogy őt a társaság legjobb színésznének mindenki el merné állítani. Nem is marad az érdem jutalmatlan! Mert a köz taps, s meglelégedéssel elnyerte a színészi pályadíjt. Mária a leánya (Lendvayné) szerepét arczain is kitetsző fájdalommal vivé, s az okozta talán, hogy igen is mérséklett szava kis termünkben is elhalván érthetlenné leve, s a sűgő hangja (kinek ezért feddés-sel tartozunk) elébb hatotta meg füleinket – ami igen kellemetlen – vagy talán ez szerepe nem tudásából eredett bátortalanságának következménye, s kevés iparral helyre hozható hiba. Mert csak akkor kellő az ilyen gyenge szózat, midőn a színész halállal küszködve az életnek vég-határán áll, mint Lendvayné az utolsó jelenésben, mely előttünk felejthetetlen. Egyébiránt a színésznék között néki méltán az első helyet engedjük. Az egészről mondhatjuk, hogy midőn a lelkek a sírboltba sétáltak, egynek igen is látható megbotlása inkább köz- kaczaj mint rémes jelenetnek tárgya lön. Egyébiránt pedig, hol díszletek nincsenek, ott a játék silány, bár legszilárdabb darab legyen is, s vesztí méltóságát, mire az igazgató felügyelhetne! Jelenleg e darab a kellemetlen idő daczára is számos nézőket gyűjtött egybe, főképp a szép-nemből. Úgy hisszük, nem lesz oka Keszy úrnak játékszíne iránt viselt hideg részvétünk ellen valaha zűgölődni, annál kevésbé kikelni, mert az valóban nagy hálátlanság volna! Midőn hazafiágunk szentsége s ügye forog fenn, kitörnék lobogó tüzem, s nehezen is szívelnék velem együtt ezen panaszt azok, kiknek mindenkori megjelenésök a játékszínbe nagy áldozat a hon oltárán.

Máramarossziget, 1833. dec. 28. Marmaros-Szigeten karácsony hava 28-án a nemzeti színésztársaság által Lendvayné részére előadatott A vaskarú vitéz vagy az elrablott menyasszony nagy vitézi játék 4 felvonásban Kotzebuetől. Úgy látszik, hogy e mai darabnak sok hősei a borostyánt és diadalt az által hitték elnyerhetni, ha a kedvelt Lendvaynének részére adandó, és szép reménnyel s kellemes idő töltéssel kecsegtető darabnak önakarattal mentől silányabb s helytelenebb előadásához szembetűnő szorgalmatlanságot is párosítandanak, s így mint egy éji lepelt

vetve az egészre vitézségök hön törekedte jutalmát imígy el is nyerék! Mert másként hihetetlen egy játék tökéletlenségének illy rajzát látni! Nem tervem azt elevebb színekkel festeni, mert érdemetlen, csak egy-két pillanatot vetek az egészre. Ugyan is milly kellemetlen hallani, midőn a hívtelent a másik hű szolgálta kettős viadal által földre terítvén ezt zúgja utána: ess le! Nem szólok a zaj és zavarról, mely a játék folyta alatt történt! E játék silánysága eszközlé a közönség elégedetlenségét, mert egyébként is csekély számú nézőink lassanként kevesedtek. Valóban Lendvayné illy alkalomra a társaságtól többet remélhetett, s hogy érette nagyobb áldozatot teend, hitte közönségünk is.

Máramarossziget, 1833. dec. 31. Marmaros-Szigeten karácsony hava 31-ik napján Babarczy Imre úr Csongrád megye al-ispánjának víg játéka ezen cím alatt: A férjek ritka orvoslása jöve színpadunkra. Ezt megelőzte egy pompás illumináció (így hirdettetett ki), mely az ó és új évet ábrázolta koszorús Kölcseynek eme mondásával ékesítve: „Múltra s jövőre tekints!” A többek közt Szalay (törvénybíró) eddig szerénysége es a színpadon ritka fellépése által kevésbé ismeretes színész tün-teté ki művészi tehetségeit. Illy s efféle darabok, mint már mondám, fogadtatnak részvétellel társalkodói körünkben, mit megjegyzésre ajánlunk az igazgatónak. A már innen elmenni készülő színész-társaságnak tulajdon javára törekedtem, midőn mutatványaiban az izetlent számúzni s azt arra figyelmessé tenni hittem. Ha valami bírálatomban a társaság fájdalmát eszközlé, kész vagyok érte bocsánatot kérni.”

Hogy ki rejtőzött Szerényfi Lajos illetve Hidegvéri Szabad Imre neve mögött, ezt az irodalomtörténet minden bizonnyal ismeri. Talán színházkedvelő művelt szigeti ifjak voltak, akik a színpadtól nem csupán művészi élményt, de a hazafiság ébresztését, a nemzeti nyelv, kultúra iránti elkötelezettséget is igényelték. Soraikból kirajzolódik a hajdani Máramarossziget pezsgő szellemi élete, melynek elmaradhatatlan része volt a színház.

Bele kell törődnünk, hogy ez a világ örökre eltűnt?

Paks, 2006.

■ *Serdülné Benke Éva*

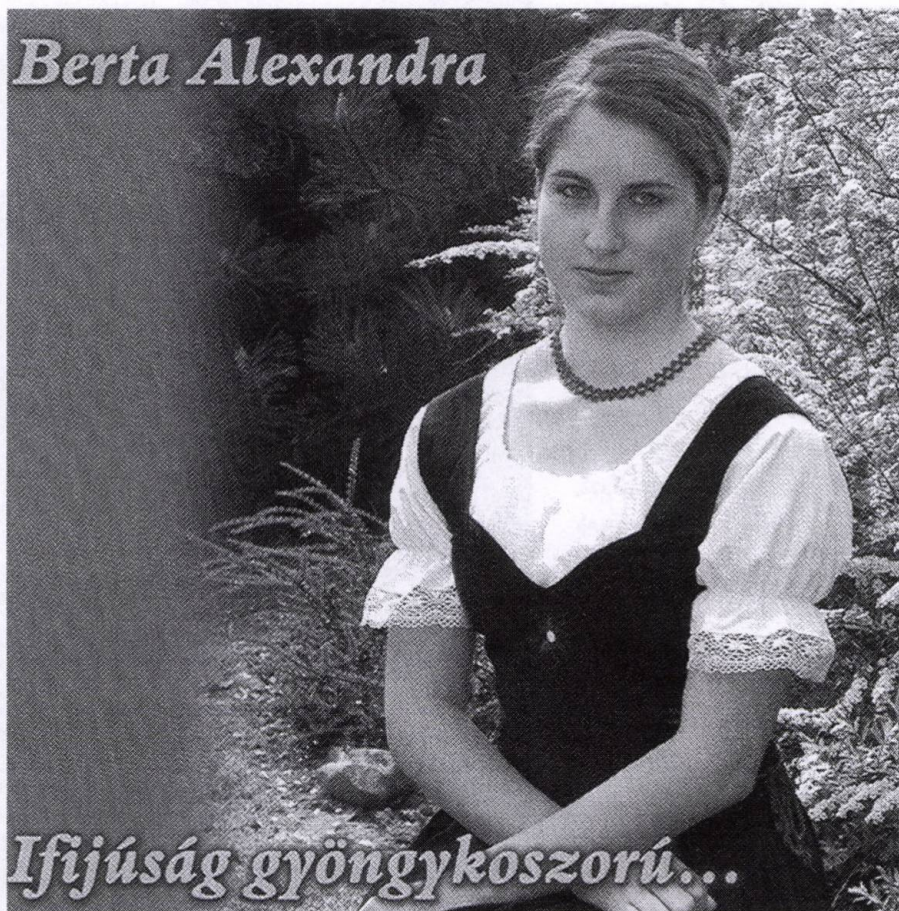
Bibliográfia:

- A magyar irodalomtörténet-írás forrásai; A magyar színikritika kezdetei 1790-1837. Mundus Kiadó, Budapest
 Enyedi Sándor: Déryné erdélyi színpadokon. Kritérion Kiadó, 1975.
 Szentimrei Jenő: Hajlékot kereső Thália. Custos Könyvkiadó, Marosvásárhely, 1996.

“...Alexandra magával ragadóvá, élővé tudja tenni a “ládafenekén pihenő” régi dalainkat...

*Citerajátéka virtuóz, technikai tudása kiemelkedő.”
(Birinyi József)*

Aranypáva díjas paksi népdalénekes

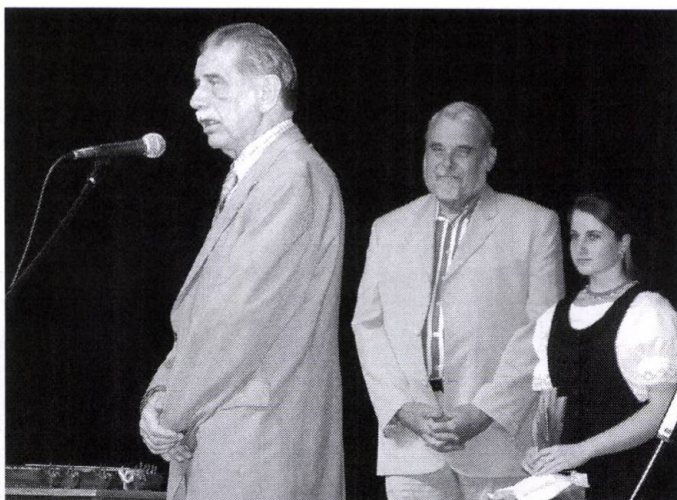

Már korábban is volt szerencsém hallani énekét és citerajátékát. Találkoztam vele kiállításon és irodalmi est megnyitóján. Előadása mindig magával ragadó, ámulatba ejtő hatással bírt.

Egy-egy nagyszerű paksi rendezvény kapcsán már többször mondtam, hogy „hát ez valami fantasztikus, ilyen itt még nem volt”. Amit azonban 2006. június 17-én, a VMK színháztermében Berta Alexandra CD-bemutatóján átéltem, azt a csodálattól és meghatottságtól teli érzést nehéz szavakkal kifejezni. És ezzel az érzéssel nem voltam egymagam. Úgy láttam, a nézőteret megtöltő több száz ember szívét-lelkét hasonló érzések járták át. Mindenki szemén látszott a meghatottság jele, amit ennek a páratlan hangú, tehetséges fiatal lánynak az éneke, citerajátéka, személyisége, és a zenei szakértők dicsérő, elismerő szavai váltottak ki. Örülünk Alexandra sikerének, és büszkék vagyunk rá!

Amikor valaki saját akaratából kezd neki valaminek, amit szeret, és ehhez a szorgalom mellett még tehetség is társul, akkor rendszerint a siker nem marad el, és abból valami csodálatos eredmény születik. Például olyan ragyogó gyöngyszem, mint Berta Alexandra.

A fiatal lány, aki a Vak Bottyán Gimnázium tanulója, néhány év alatt a legmagasabb díjakat nyerte el. Tíz évig tanult a paksi zeneiskolában, egy éve pedig önállóan bővíti ismereteit. Amelyik megmérettetésen megjelenik, azon biztos, hogy sikert arat. 2004-ben három díjat is szerzett. A KÓTA Országos Minősítőversenyen arany fokozattal ismerték el tudását. A bonyhádi Országos Népdaléneklési Versenyen Kiemelt Nívódíjban és a Legjobb szólista különdíjban részesítették. 2005-ben a Gödöllői Országos Népdaléneklési Versenyen Kiemelt Nívódíjat, a KÓTA Országos Minősítőversenyen pedig Aranypáva Díjat kapott. Az idei évben, 2006-ban pedig már négy díjat tudhat magáénak. A „Hajnal akar lenni” népdaléneklési versenyen elnyerte a harmadik helyezést, megkapta a KÓTA különdíjat, valamint a közönség díját. Mindennek csúcsát jelentette, hogy a Keszthelyi Helikonon neki ítelték a fődíjat. Ha csak a versenyeken elért eredményeit említem, már az is mutatja, hogy Berta Alexandra valóban egy tehetség, egy szépen csillogó, ritka gyöngyszem. Annak a népzenei és az ifjúságnak a gyöngyszeme, melyet CD-lemezén is megénekel. „A CD-n azok a lelkemet megérintő dalok, dallamok hallhatók, melyek a saját érzéseimet, hangulataimat is kifejezik. Számomra minden régi dal gyönyörű kincs, amelyet őrizni kell, és megismertetni mindenkivel. Boldog lennék, ha a felvételeimet hallgatva más is megérezné azt a hangulatot, tiszta örömet, vidámságot, amit én a dalszövegek éneklése, játszása során, mert szerintem, akinek a lelkét egyszer megérintette a népzene varázsa, az egész életére annak „rabja” marad” – e szavakkal vall a népzene iránti szeretetéről a CD-lemez borítóján.

Az „Ifijúság gyöngykoszorú” a címe a most megjelent első CD-jének, és ezt a nevet kapta a CD-bemutató est is. A „gyöngykoszorút” a bemutató műsorában fellépő fiatal énekesek, zenészek testítették meg, míg a CD-lemezen a sorba fűzött sok szép népdal jelenti.

A hangversenyen neves művészek és elismert együttesek mutatták be a népzene gazdag tárházának kincseit. A műsorban fellépett Széles András citeraművész, a Népművészet Ifjú Mestere, Bárdosi Ildikó népdalénekes, a Népművészet Ifjú Mestere, a veszprémi Aranypáva Díjas Virtus együttes, a dabasi Aranypáva Díjas Kéknefelejcs népzenei együttes, a hajdúböszörményi Kiemelt Nívódíjas Cserfes énekegyüttes, a paksi zeneiskola bölcskei tagozatának „kis népzeneészei”. Hallhattuk Birinyi József, a Népművészet Mestere címmel kitüntetett népzenekutatót, aki Alexandrát segítette, és szakmai támogatást adott a CD megjelentetéséhez. És természetesen felléptek azok a paksi zenészek, Alexandra barátai is, akik a CD-felvételen is szerepelnek. Így Miklosik István Vass Lajosnagydíjas citerás-énekes, a Vetővirág népzenei együttes tagjai közül Kovács Lajos, Madács Györgyné, Cseke Attila, a „paksi vonósok”-tól Kiss Zoltán, valamint Számel Péter, továbbá a Siklósi Krisztián, Vén Miklós és Barta Balázs alkotta Csurgó zenekar.

A műsorban baranyai, tolnai, zalai, dél-alföldi és erdélyi dalok hangzottak el. A CD-n hasonlóképp magyarországi és erdélyi tájegységek dalai hallhatók.

■ Lovásziné Anna

A képeket Birinyi József, Csehóczi Margit és Molnár Gyula készítette.

Beszélgetés Berta Alexandrával

a 2006. június 17-i CD-bemutatót követően

Kedves Alexandra! Gratulálok sikeredhez és eredményeidhez! Nagy öröm volt hallgatni a CD-bemutatódat, amely zenei pályád egyik jeles eseményeként is számon tartható. Nagy teljesítmény, amit ilyen fiatalon elértél. Tekintsünk kicsit vissza, hogy miként sikerült ezt megvalósítanod. Hogyan kezdted zenélni, miért éppen a citerát választottad?

- Az általános iskola első osztályában adódott lehetőség a zeneiskolai beiratkozásra. Szüleim megkérdezték, hogy szeretnék-e én is jelentkezni. Mivel kedvem is volt, és osztálytársaim is mentek, én is beiratkoztam. Kétéves zenei előképző után lehetett hangszer választani. Egy rendezvény alkalmával bemutatták a hangszereket, és ott figyeltem fel a citerára. Nagyon megtetszett a hangja, ezért ezt a hangszer választottam. A zenei alapokat a paksi zeneiskolában szereztem, amelynek tíz évig voltam növendéke. Az utóbbi években nyári népzenei táborokba jártam, ahol rengeteget tanultam. Egy nyáron több táborba is ellátogattam, és mindenhol nagyon sok információt szereztem, ami által jól tudtam fejlődni. Önként is képeztem magam, autodidakta módon könyvekből tanultam, és ma is jórészt így tanulok.

Milyen könyvekből merítesz?

- Különböző népzenei gyűjtésekhez, kiadványokhoz, kottákhoz, CD-hez lehet hozzájutni, és nekem is sikerült megszereznem, amire szükségem volt.

Mi alapján választod ki a dalokat?

- A kottákban először mindig a szöveget figyelem, s ha az megérint, megragad bennem, vagy úgy érzem, hogy hitelesen tudom előadni, csak utána nézem a dallamot. És ha az is tetszik, akkor kiválasztom. Így állítom össze a népdalcsokraimat.

Az énekeket, hogyan tanulod, gyakorlod? Ki segít benne?

- Senki. Én az éneket soha nem tanultam ún. direkt módon. Nekem ez csak úgy jön. Most sincs mellettem egy tanár se, aki segítene. Magamtól dalolok, énekelek.

Mikor kaptad a citerádat, és ez milyen fajta?

- Most már három saját citerám is van, és mindegyiken játszom. Az egyik, a legkisebb, a prímcitera. A másik egy tenorcitera, ami egy oktávval mélyebben hangolt, és nagyobb is. És van egy nagyobb, egy „A” hangolású prímciterám is. Az a szólistáknak előnyös. Kezdetben a zeneiskolától lehetett bérelni. Az elején, az első két évben, amikor még nem volt biztos, hogy megfog-e ez a hangszer, és nem akarom-e abbagyni, akkor még béreltük a zeneiskolától. Megvártuk a két évet, és csak utána kaptam saját citerát. Szüleim örömmel vették meg, és én nagyon sokat köszönhetek nekik. Hálás vagyok érte, hogy mindig, mindenben mellettem álltak, és támogattak.

Mint mesteredet, kit tudnál kiemelni?

- Széles András citeraművészt, a Népművészet Ifjú Mesterét emelném ki, hisz ő volt az, akitől igazán kedvet kaptam a citerához. 12 évesen mentem először a Csutorás népzenei táborba, és ott hallottam őt játszani. Ekkor csodálkoztam rá arra, hogy így is lehet citerázni, és igazán ez adott kedvet a folytatáshoz. Ettől kezdve nagyon sokat tanultam Széles Andrástól. A táborokban rengeteg ismeretre lehet szert tenni egy hét alatt. A csoportos foglalkozásokon minden évben megtanulunk egy-egy népdalcsokrot, és beszélünk a dalokról. A technikát, azt inkább ellesni lehet.

Feltétlenül szeretném megemlíteni Birinyi József népzene-kutatót, a Népművészet Mesterét, a KÓTA társelnökét, aki szakmailag és emberileg egyaránt segített, és a CD-m zenei rendezője. Vele minden nyáron találkoztam, hisz ő szervezte a Csutorás táborokat. Több versenyen zsűrizett, és hallott énekelni, játszani.

Hogyan jött a CD-lemez elkészítésének ötlete?

- Fellépések után több helyen odajöttek hozzám, és kérdezték, van-e valamilyen hangzóanyagom. Ez elég gyakran előfordult, de mindig azt kellett mondanom, hogy sajnos nincs. Az utóbbi időben az eredmények és a visszajelzések alapján úgy éreztük, a produkció megérett arra, hogy dokumentáljuk. Innen jött a CD ötlete. Egy pályázat útján Paks város Önkormányzatától nyertem egy bizonyos összeget, ami az anyagi oldalát megalapozta. Ezek után Birinyi Józsi bácsival beszélünk, kikértük a véleményét, és felkértük a zenei rendezésre. Ő ezt örömmel vállalta, és nagyon sokat segített mindenben.

Közönség előtt milyen gyakran lépsz fel?

- Gyakran hívnak kulturális rendezvényekre, szüreti napokra, különböző megnyitőünnepségekre és sok más helyre is. Volt fellépésem Pakson kívül Szekszárdon, Dunaföldváron, Dunakömlődön, Dunaszentgyörgyön, Csátalján, Dabason, Táborfalván, Tállyán, Perbálon, Budapesten stb.

Volt szerencsém Németországban, és már két alkalommal Erdélyben is fellépni.

A népzenei díjakon kívül milyen más elismerésben, jutalomban részesültél?

- A Tehetséges Paksi Fiatalok Alapítvány kuratóriuma egy alkalommal díjazott zene és irodalom kategóriában is. A zene előtt vers- és prózamondással is

foglalkoztam. 2005-ben Paks városért tett kulturális tevékenységemért kaptam oklevelet.

Idén fejezted be a 11. évfolyamot a gimnáziumban. Jövőre érettségizel. Utána milyen irányban vezet utad? A továbbtanulásban lesz-e szerepe a zenének?

- Ha a szívemre hallgatnék, akkor csak a népzenet választanám. Ha viszont az eszemre hallgatok, s ennek nagyobb a valószínűsége, akkor olyan hivatás után nézek, ami jobban segíti a megélhetésemet, a jövőmet. Ma pillanatnyilag csak Nyíregyházán van olyan ének-zene-népzenei szak, ahol ez irányban képezhetném magam, de ez tanári pálya lenne, és én úgy érzem, inkább művelni szeretném a zenét, mint tanítani. Nem életcélom, hogy zenetanár legyek, viszont örömmel foglalkozom a gyerekekkel, és tanítom őket, de nem főállásban. Olyan szakmát szeretnék szerezni, ami mellett kapcsolatban tudok maradni a népzenevel. A néprajzon is gondolkodtam, de ott is elég telített a pálya. Úgy tudom, 2007-ben a Zeneakadémián indul majd népzene és néprajz szak. Ez is szerepel a terveim között, de még végig kell gondolnom.

Hatalmas sikered volt a CD-bemutatón a művelődési házban. Te hogyan élted ezt meg?

- Nagyon nagy élményként. Még másnap sem igen tudtam feldolgozni, csak lassan tudatosul bennem. Számomra határtalan boldogságot, elmondhatatlan érzést jelentett, hogy ilyen sokan ültek a nézőtérre. Nem gondoltam volna, hogy ennyire jól fog sikerülni. Nagyon hálás vagyok a szüleimnek, a támogatóknak, a fellépő barátaimnak és mindenkinek, aki eljött. Boldog vagyok, hogy olyan nagy emberek, mint Olsvai Imre, Vass József, Bárdosi Ildikó, Széles András megtiszteltek jelenlétükkel. Minden tökéletesre sikerült.

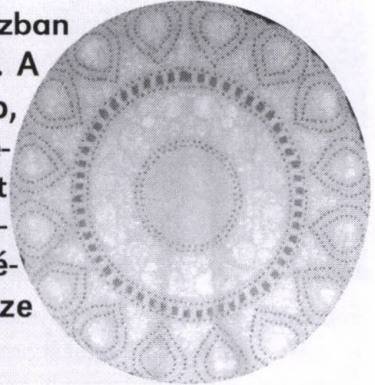
Valóban fantasztikus hangverseny volt. Sok városi rendezvényt, előadást láttam már, de ilyen hangulatú és ilyen ritka szép koncertet nem tudok felidézni. Az biztos, hogy aki a CD-bemutatódat látta, annak életre szóló felejthetetlen élményként marad meg emlékezetében. Köszönjük Alexandra!

Kívánom, hogy úgy az iskolai tanulmányaidban, mint zenei pályádon továbbra is szép sikerekben legyen részed, és szépen csengő, tiszta éneked, gyönyörű citárajátékok minél több embert érintsen meg, és örömteli érzésekkel hallgassák CD-lemezedet.

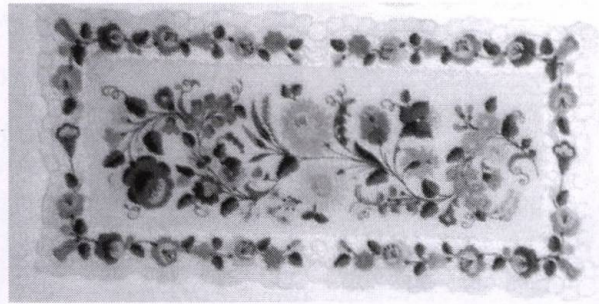
■ Lovásziné Anna

Motívumai a magyar ember életéhez kötődnek

A 2006. május 15-én délután a dunakömlődi Faluházban nyíló kiállításra érkezőket különös látvány fogadta. A nagyterem falait szinte teljesen beborították a szép, színes kézimunkák, a gyönyörűen hímzett kalocsai terítők. Köztük, mint egy-egy kép, papírra nyomtatott verssel is találkozhattak az érdeklődők. A sok-sok kézimunkának és újonnan napvilágra kerülő költeményeknek mind egy az alkotója. Hrivik Lászlóné keze munkáját dicséri minden bemutatott darab.

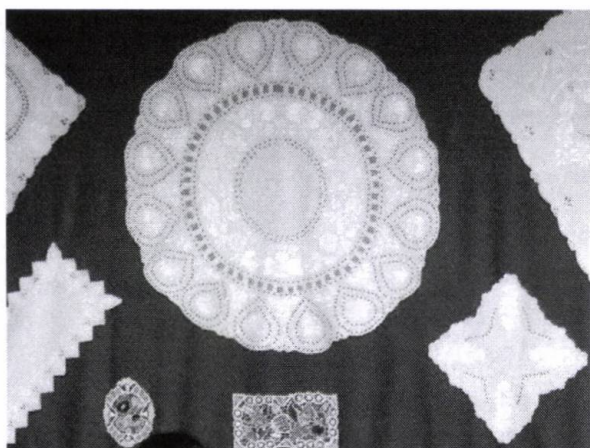
Hrivik Lászlóné Erzsike Dunakömlődön él. Több mint húsz év alatt közel 100 kézimunkát készített. Főként kalocsai, a magyar ember életéhez kötődő motívumokkal díszített hímzésekkel foglalkozik, és ennek leggazdagabb választékát sorakoztatta fel. A kiállításon jelen volt a Kalocsa TV stábja is, akik felvételt készítettek a megnyitón. Az összeállítást kb. 20 perces műsorban adták le a bemutató hetében Kalocsán.

Részletek a kiállításon elhangzott megnyitóbeszédéből: „Hrivikné Erzsike fontosnak tartja a régi értékek megóvását, a népművészet kincseinek megbecsülését és átörökítését a fiatalabb nemzedék számára. És ami ebben különösen kiemelendő, hogy ő nemcsak beszél róla, hanem tesz is érte. Ennek számtalan módját bizonyította már, mint a régi korok tárgyaiból álló kiállítások rendezésében való aktív közreműködéssel, és említhetném a szüreti ünnepeket, ahol szalmabábut, hímzéssel díszített kötényt és szalagot készített.

...A népművészet, a népi értékek védelme szívügye, a népi hagyományok terjesztése terén rendkívül sokat tett. Nem véletlen, hogy több helyütt is felfigyeltek rá, és írtak róla újságokban, de szerepelt televízióban és rádióban is.

Kézimunkáit több településen bemutatták. Önálló kiállítása volt 2002-ben Dunakömlődön és 2003-ban Bikácson. 2004-ben, az ezeréves fennállását ünneplő Faddon, ahol számos művész, kézműves sorakozott fel, és az egyik kiállítótermet kizárólag csak az ő munkái díszítették. Gyönyörű asztalterítők, futók, hirdették készítőjük ügyességét. Az évforduló alkalmából Erzsike egy hímzett zászlót ajándékozott a településnek. Dunakömlődön 2004-ben munkatársaival együtt nyílt közös tárlata. A mostani, a negyedik önálló kiállítása, ahol ismét újabb kézimunkákat, szebbnél szebb alkotásokat tár közönsége elé.

...Úgy érzi, a kalocsai hímzés áll hozzá a legközelebb, mert motívumai a magyar ember életéhez kötődnek, azt szimbolizálják. A búzakalász, mint az éltető kenyér jelképe, a paprika, a kalocsai vidék híres fűszernövénye, a magyar ételek jellegzetes ízesítője, a mindennapok részeként jelenik meg.

Kézimunka iránti szeretetét édesanyjától örökölte. Az pedig, hogy a kalocsai hímzéseket megkedvelte, egy kalocsai házaspárnak köszönhető, akik Paksra költöztek, és egy ideig a közelében éltek. Erzsike látta, amint esténként előkerül a kézimunka, és az asszony olyan nagy szeretettel, lelkesedéssel hímezte a kalocsai mintákat, hogy az teljesen magával ragadta.

Ennek már sok-sok éve, de vonzalma a kalocsai hímzés iránt azóta is töretlen.

...Hogy mi készíti Erzsikét arra, hogy a sok szép kézimunka után mindig újabbat készítsen, hogy újra belefogjon valamibe, ami kapcsolódik a kultúrához, a népi értékekhez, arról egyszer a következőképp vallott:

„Nagyon szeretném, ha a régi hagyományok megmaradnának, és ha mi, középkorúak nem fogjuk össze ezeket, akkor az utánunk jövő generáció már nem teszi meg, és el fog veszni. Nekem a kulturális tevékenység és a kézimunka erőt ad a mindennapok elviseléséhez, kiszínesíti az életemet. Ha valahol valamit sikerül megvalósítani, akkor az lelkesít, és a továbbiakra sarkall.”

Mi kívánjuk Erzsikének, hogy továbbra is lelkesítse ez az erő, hogy lássuk munkálkodását, élvezhessük a keze alól kikerülő szépséget!

Babits Mihály írja: „Mindenk embernek a lelkében dal van, és a saját lelkét hallja minden dalban, és akinek szép a lelkében az ének, az hallja a mások énekét is szépnek!” Hrivikné Erzsike olyan szép és kedves szavakkal ír a paksi gesztenyesorról, a természet megújulásáról, az élet változásairól, hogy érezhetjük, lelkében sok szépség lakozik. ...A téli csoda, Az élet, a Hó-virág, A korzó c. versei egy bizakodó ember gondolatait tükrözik. Unokájának írt A mama kincse c. verse a legnagyobb csodáról, áldásról, a gyermekéről szól:

*Fényt hoztál az életembe,
Te drága ÉLET.
A szemed ragyogása és fénye,
Az arcod kedvessége,
A SZERETET, ami belőled sugárzik,
Ez a DRÁGA kincse mamának.*

...A lelki gazdagság, az élet szeretete jelenik meg a keze alól kikerülő munkákból, legyen az kézimunka, kalocsai terítő, vers, költemény. Sugárzik belőlük a kedvesség és a szépség.”

A kiállítást nagyszámú közönség tisztelte meg. Elmondható, hogy valamennyiük nagy érdeklődéssel és csodálattal nézte a szebbnél szebb kézimunkákat, a színekben, mintában és formában gazdag hímezett kalocsai terítőket.

■ Lovásziné Anna

A kiállításon készült fotókat Molnár Gyula készítette.

VI. TolnaArt Művésztalálkozó

Meghívót kaptam július 8-ra a VI. TolnaArt Művésztalálkozóra Tolnára, a Bajcsy-Zsilinszki utcába. A díszes meghívót Rühl Gizella küldte. A találkozóra elmentem, és beszélgettem a vendéglátóval, Rühl Gizellával.

Hogyan jött az ötlet ilyen rendezvény összehozására?

- Az szülte az ötletet, hogy elindítottuk a TolnaArt honlapot, a Tolna megyei alkotókat bemutató művészeti oldalt. Akkor kialakultak a művészekkel a barátságok. Ez a hatodik alkalom, hogy találkozunk Tolna megye művészeivel és művészetpártolóival. Egyre nőtt az érdeklődés is, dagadt a létszám, és ma már – azt hiszem, elmondhatom –, hogy igazi kis népünnepély lett. Ezen a találkozón háromszáznál többen vagyunk.

Nemcsak Tolna megyeiek vesznek részt, de kizárólag olyanok, akik valamilyen módon kötődnek a megyéhez. Tehát vagy innen származnak, vagy itt dolgoznak, ide szoktak jönni a művésztelpekre. Most éppen Svédországból is vannak vendégeink.

A cél az, hogy együtt legyünk, legyen egy olyan alkalom, amit arra szánunk, hogy leüljünk beszélgetni, gondolatokat cseréljünk, jól érezzük magunkat. A hétköznapiakban mindenki rohan. Legyen ez egy olyan alkalom, amikor egy kicsit megállunk, és egy picit talán tudunk foglalkozni a másik emberrel is, ami – úgy gondolom – eléggé hiánycikk mostanság.

Egy kis titkolt célja a találkozóknak, hogy próbálja rávenni az embereket a közös gondolkodásra. Hiszen mindenki a saját életét irányítja, és azt akarja jobbá tenni, de lehet, hogy közösen könnyebb egy picit. Remélem, hogy ezek a találkozók segítenek az ilyen gondolatokat is megérlelni az embereken. Ez is legyen egy alkalom, hogy a másik munkáját is megismerjük.

A mai találkozóra kit hívtál meg bemutatkozásra?

- Három művész mutatkozik be most az érdeklődőknek. Az első bemutatkozó művész Strissowszky Szilárd. Ő egy tolnai származású, Budapesten élő festőművész. Nagyon érdekes, egyedi képei vannak. Azt gondolom őt mindenképpen érdemes megismerni. A megnyitót Keszthelyi Márton, a művész barátja tartotta. A másik bemutató Farkas Lászlóné Pál Bözsi babakészítő, a Népművészet Mestere. Pál Bözsi

néni a sárközi babákat hozta el, és a babák viseletén keresztül mutatja be a régi Sárköz életét a születéstől a halálig, a munkát, az örömet, az esküvőt, a gyerekszületést. Tehát igazából az élet minden fontos mozzanatát szemléltetik ezek a babák, akik sárközi viseletbe és az adott szituációkba illő viseletbe vannak beöltöztetve, illetve ebbe a csodálatosan szép népviseletbe. A népviseletet külön egy életnagyságú bábun is bemutatjuk.

Bözsi néni is, és életemben először én is magamra öltöttem a sárközi népviselet ruháját, és imádtam. Bözsi néni öltöztetett be, és azt hittem bele fogok „dögleni” ebbe a sok szoknyába, de viszonylag könnyen, jól elviselhető. A harmadik kiállítóra csak emlékezni tudunk. Ő Bíró Annamária (1951-1998) szekszárdi keramikus, fazekas, népi iparművész, a Népművészet Mestere volt, és nagyon fiatalon itt hagyott bennünket. Mióta meghalt nem volt kiállítás a munkáiból, és ezért is tartottam fontosnak, hogy ne felejtsük el, mert egy nagyon értékes ember volt. Ez a kiállítás az egész életútját

próbálja bemutatni, az iskolai vizsgamunkáktól kezdve a modern kerámiákon át a népi kerámiáig. Munkásságát dr. Balázs-Kovács Sándor néprajzkutató méltatta.

Milyen együttesek lépnek fel a kiállítások kíséretjeként?

- Közreműködtek: az EBBE trió, Wessely Ágnes gitáros, egy rendkívül tehetséges fiatal. Az Art Contact Mozgásszínház tagjai és a Büdös Vornyik népzeneegyüttes Bonyhádról, akik különleges produkciót adtak elő.

A műsort ebéd követte. Kik voltak a szakácsok?

- A kiadás, finom ebédet Faddi Varga János királyi főszakács, ifj. Faddi Varga János királyi szakács, Vargáné Kovács Veronika királyi kukta készítette a vendégek számára, akiknek Leányvárban van a Margit pincéjük, és várják reneszánsz ételekkel a vendégeket. A menü: töltött káposzta és fasírt hagymás burgonyával volt.

Az ebéd elfogyasztása után a késő délutánba nyúló beszélgetések, ismerkedések, fürdés és örömmzenélés között választhattak az érdeklődők.

A programot csak kicsit zavarta meg a délután elvonuló heves zivatar.

A bemutatkozó művészek munkái az alábbi webcímeken megtekinthetők:

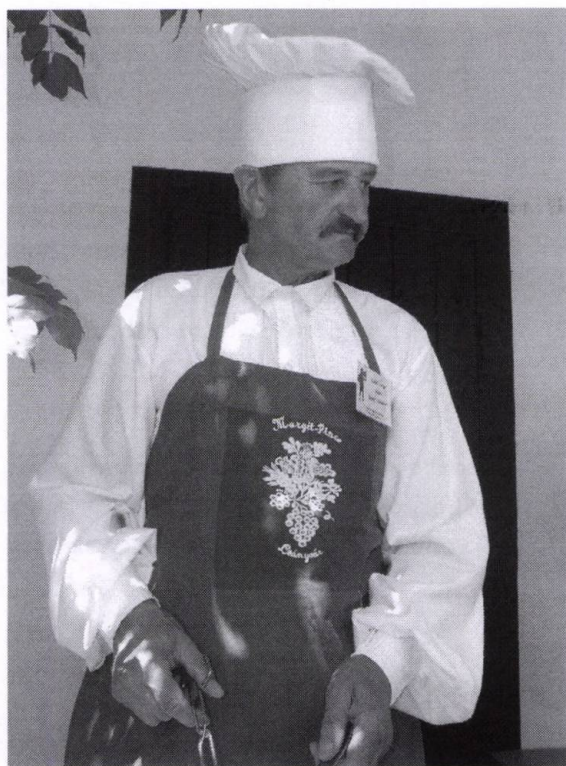
www.tolnaart.hu/strissowszky

www.tolnaart.hu/hiro

www.tolnaart.hu/pal

www.tar.hu/artcontact

www.margitpince.hu

Megragadom az alkalmat, és megkérdem, milyen tervek foglalkoztatnak Téged személyesen?

- Mostanában két nagy dologgal foglalkozom, ami a művészet területét érinti. Az egyik, Szabó Dezső 80-as évek elején lepusztult falfestményei, amik a szekszárdi vasútállomás várótermét díszítették, és a harmincas években készültek. Elindult egy olyan civil kezdeményezés, hogy ezeket újrafessük, mert ezek a képek igazából a szekszárdi és a környékbeli emberek, a vidéki ember lelkét tükrözték vissza. Három festményről van szó, a „Szekszárdi szüret”, a „Szekszárdi vásár” és a „Sárközi vasárnap” című falfestmények voltak ezek. Mi pannóként, tehát mobilizálható módon, nem a falra visszafestve szeretnénk rekonstruálni a képeket. Jelenleg a pénzgyűjtés időszakában vagyunk.

A másik nagy terv, hogy szeretnénk egy fazekas pincét létrehozni. Erre megfelelő helyet is találtam. A Babits-emlékházban van két pince, ami alkalmassá tehető erre a célra.

Köszönöm a beszélgetést, és igazán jól éreztem magam ezen az egész napos rendezvényen, amit követendő példának tartok!

■ *Wollner Pál*

Art Contact Mozgásszínház

Seregély Erzsébet "A Kapitány" című könyvének sajtóbemutatója 2006. október 6-án volt Pakson, a Városháza nagytermében.

Az eseményre eljött, és a könyvet ajánlotta dr. Sipos Gyula rendőr dandártábornok, az IPA (International Police Association) magyar szekciójának elnöke.

Az IPA olyan civil formáció, melynek a világban 330 ezer rendőr a tagja, az országhatárokon átnyúló tevékenység szakmailag önfejlesztő, kondicionáló jellegű. A magyar rendőrség elismertséget vívott ki magának ebben a nemzetközi szervezetben.

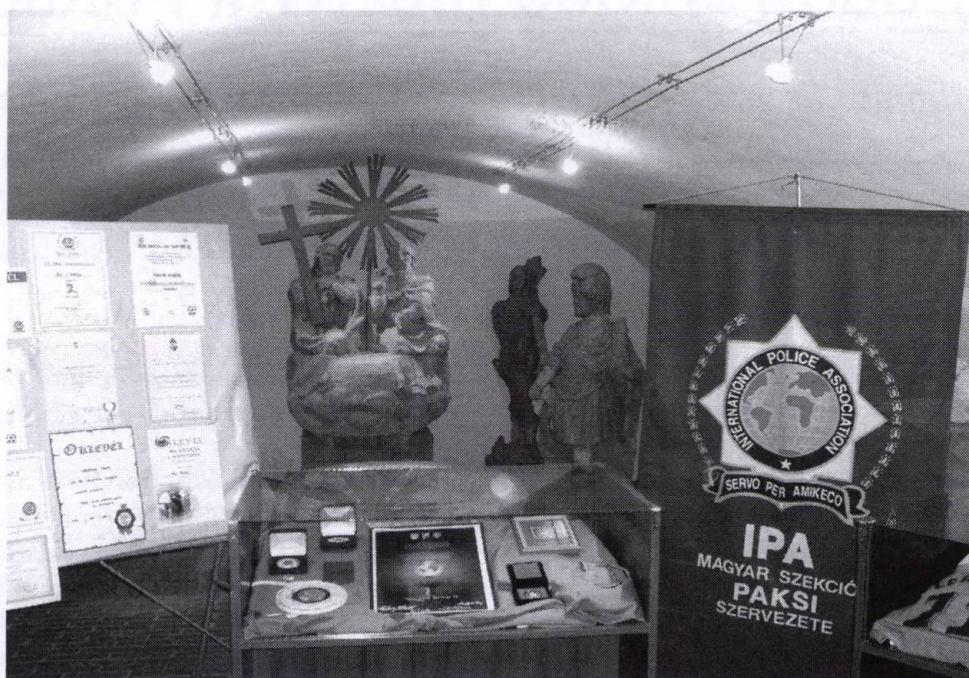
A kötet Paks néhai rendőrkapitányának, dr. Oláh Lászlónak és az IPA tízéves tevékenységének állít emléket.

A kötetben megszólalnak az egykori barátok: Brázay László, az ÁNTSZ Tolna, Baranya, Somogy megyei tiszti főorvosa, Gárdai György, a Gasztroblues Fesztivál szervezője, Lazók Albert és Albertné, a

Neutron Kft. vezetői, Pónya József, az atomerőmű nyugalmazott vezérigazgatója, Soczó László Tolna megyei rendőrfőkapitány, Török Ádám, a Mini együttes vezetője, fuvolavirtuóz, Kovács János Venesz-díjas mesterszakács, Papp Gyula, a Paksi Sportegyesület ökölvívó szakosztályának nyugalomba vonult elnöke.

Az IPA paksi szervezete idén ünnepli megalakulásának tizedik évfordulóját. Az ezzel kapcsolatos rendezvényeket háromnapos jubileumi ünnepsorozatral ünnepelte a szervezet.

Október 5-én nyílt meg a paksi Városi Múzeumban „A rendőrség története” című időszaki kiállítás.

A bemutatót dr. Gulyás István, a tarnaméri Magyar Rendőrmúzeum igazgatója és Tarnai Anita újkortörténész rendezte. A tárlaton a rendőrségi egyenruhák mellett különböző használati tárgyakat is láthat a közönség. A Városi Múzeum kőtárában az IPA paksi szervezetének kiállításán emléklapokat, egyenruhákat és ajándéktárgyakat tekinthet meg az érdeklődő látogató. Az időszaki kiállítás 2007. február 25-ig látogatható.

Október 7-én rendezték meg az immár hagyományos dr. Oláh Lászlóról elnevezett pisztoly emléklövész-bajnokságot és bográcsétel-főzőversenyt a paksi atomerőmű közelében lévő Paks-Biritói lőtérén. A versenyen 4 ország - Magyarország (IPA, HM, BV, FBO-szervezetek, amatőr sportegyesületek), Németország (Neunkirchen), Szlovákia (Galánta) és Románia (Csíkszereda, Kézdivásárhely, Székelyudvarhely) - 24 csapata vetélkedett három versenyszámban is az első hely megszerzéséért.

■ Wollner Pál

XIV. Gastroblues fesztivál Pakson

Immár tizennegyedik alkalommal rendezték meg június 26. és július 2. között Pakson a Gastroblues fesztivált. A már hagyományos rendezvénysorozat idén is a blues, a jazz, a rock, a gasztronómia híveinek és a borbarátok közös szórakozásának szánták a szervezők.

A támogatóknak köszönhetően sikerült az év egyik legrangosabb közép-európai gastroblues-találkozóját megszervezni, mely idén egyhetes rendezvény volt.

Hétfőtől csütörtökig a Gastroblues klub adott otthont a rendezvényeknek. A délutántól éjjelig tartó műsorokban felléptek a Trágárliliomok, Madács Quartett, Böllér Blues Band, Szekszárd All Stars, Woodrock, Midnight Boogie, Chaméleon Group, Ripoff Raskolnikov, Against the Drain együttesek.

Időnként a klub helyisége kicsinek bizonyult a megjelent nagyszámú érdeklődő közönségnek.

A Nemzetiségi Gasztronómiai Napokat a Gastroblues klubban tartották, ahol az ételeket kóstolhatták a vendégek. A közreműködők és védnökök Benke László, Kovács János és Hargittai György voltak.

A hétfégi koncerteket a hagyományoknak megfelelően az ESZI-sportcsarnokban bonyolították le.

Pénteken a magyar élgárda képviselői, a nagy öregek, a Tűzkerék együttes, a Deák Bill Blues Band már megszokott műsorát követte a Ten Years After zenekar. Az együttes és a villámkezdő gitáros, Alvin Lee neve negyedszázadon át egyggyé forrott. Az együttes nagy áttörését az immár nevezetes Woodstock jelentett 1969-ben.

Ezután a Francia Nina Van Horn együttes lépett színpadra. A kiváló muzsikusok alkotta zenekar otthonosan mozog a rockban, jazzben egyaránt. A magyar közönség számára az egyik legnagyobb meglepetés volt az együttes paksi fellépése. Ezen a napon fellépett még a Mystery Gang, Rhythm and Blues-Rockabilly Session.

Szombat délelőtt a zenés hajókirándulásra a

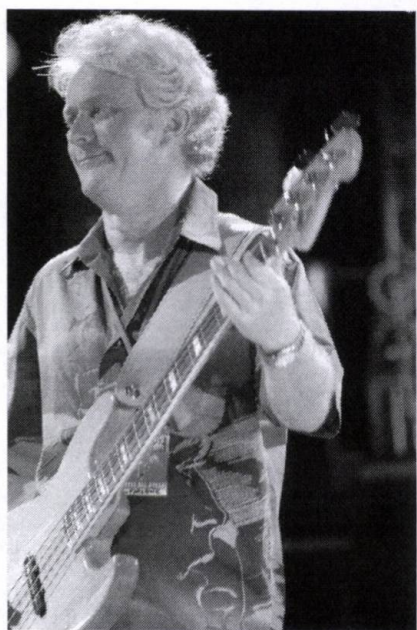
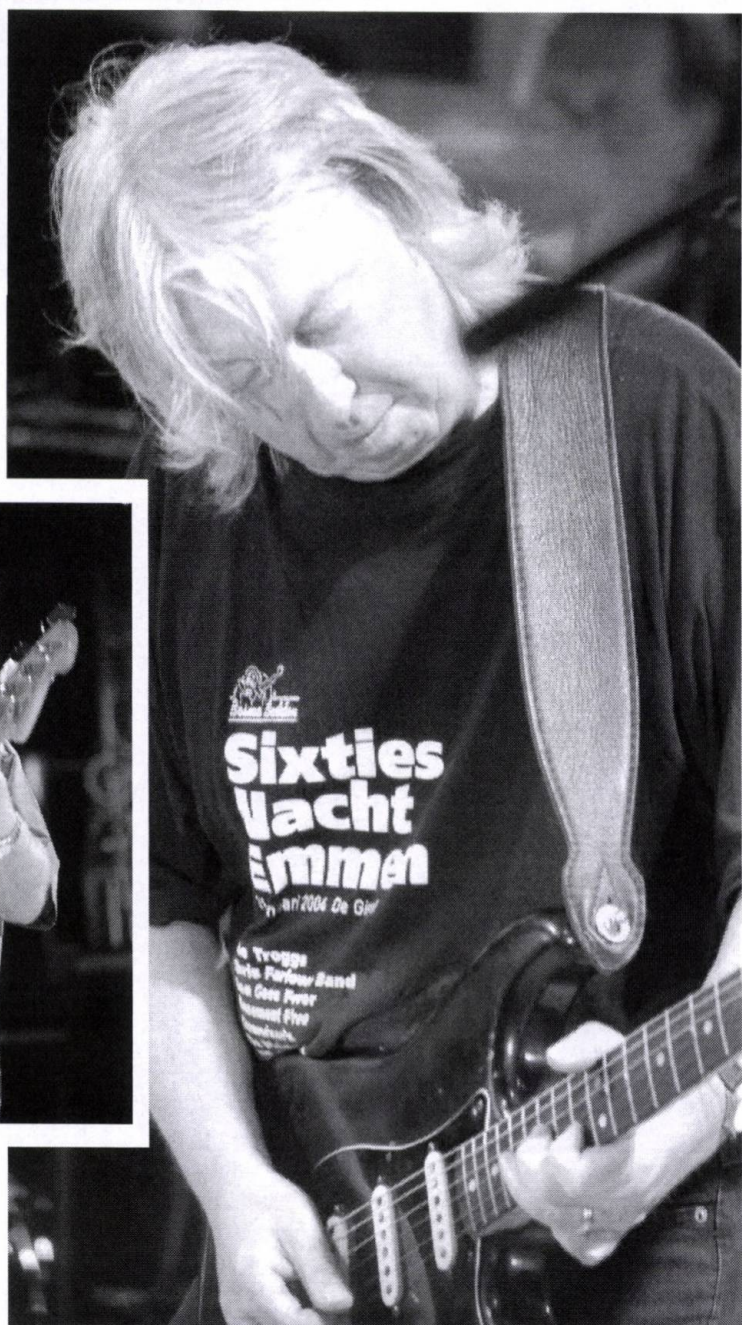
hajó zsúfolásig megtelt. Délután a Future Cafet követően lépett fel az Against the Drain (Anglia) együttes. Tagjai között volt olyan nukleáris mérnök, aki a NAŰ-ben dolgozik.

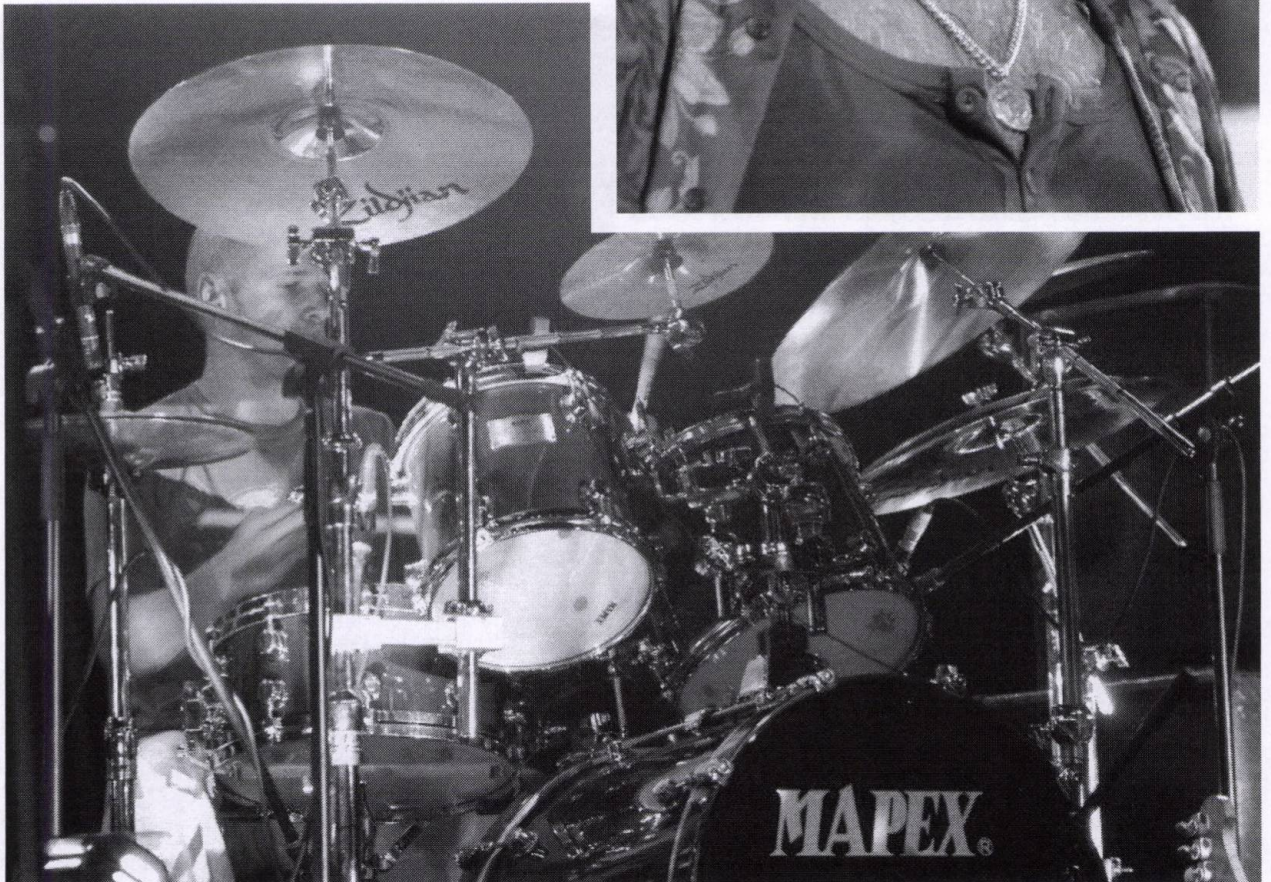
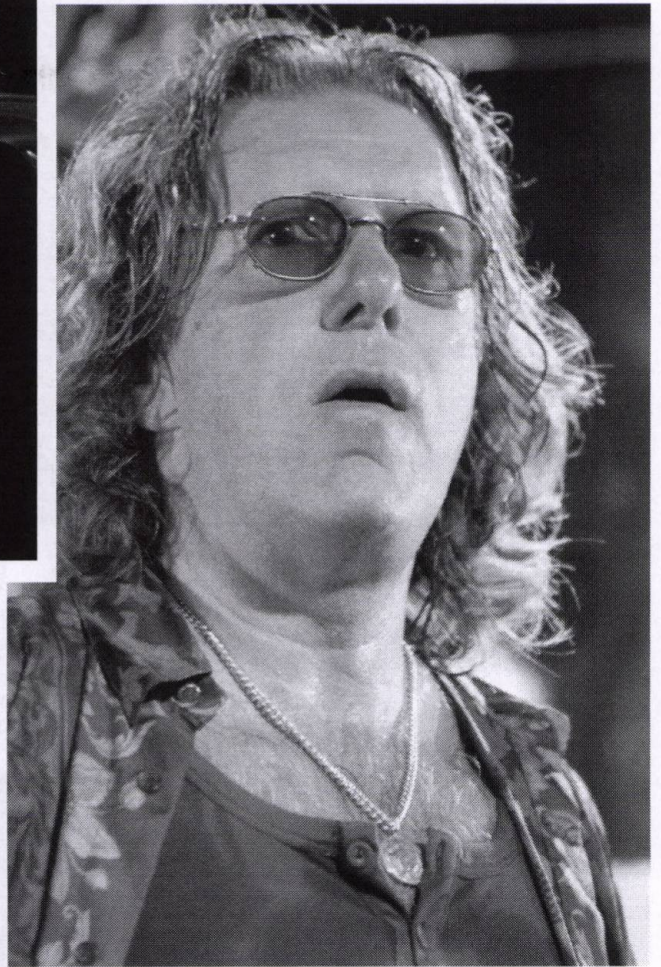
Petra Börnerová band feat együttesben Benkő Zsolt fellépését követte a Gastroblues fesztivál elmaradhatatlan alakja, Ripoff Raskolnikov. Este a főműsorban Twin Dragons Andrea Braido olasz gitáros Jimi Hendrix műsorával aratott sikert.

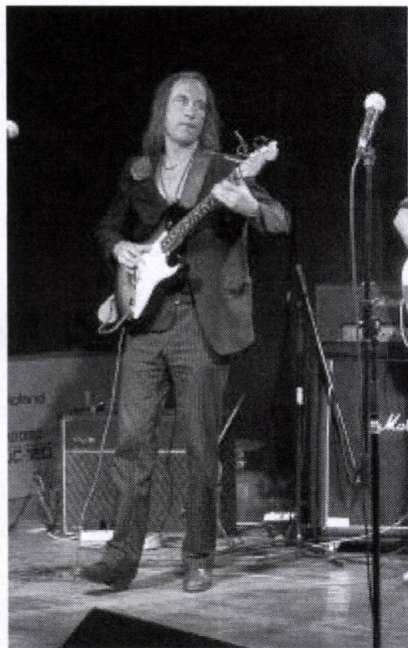
Az idősödő híresség, a Nazareth skót együttes a kemény rock híveire számíthatott. Éjjel után játszott a Blues Company és a Jam Session együttes.

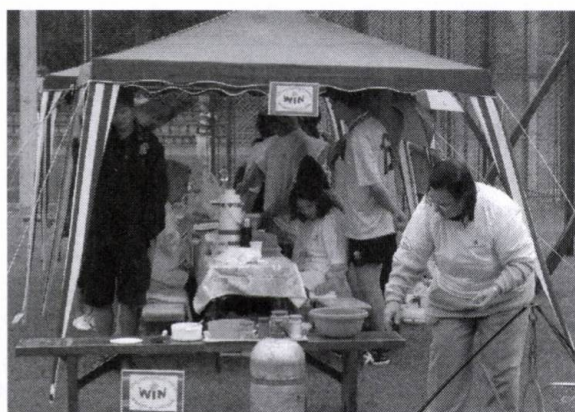
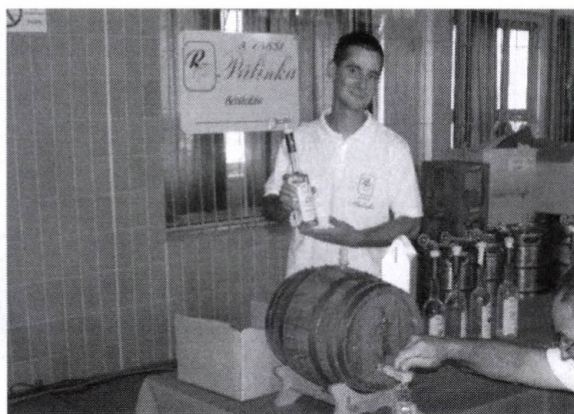
Ripoff Raskolnikov

Vasárnap délelőtt az idő nem volt kegyes a szabadtéri rendezvényekhez. A leleményes szakácsok sátrak védelme alatt készítették a főzőversenyre alkotásaikat. A focisták – a zajló világbajnokságot meghazudtolóan – szakadó esőben rugdosták a bőrlabdát.

A déli Makovecz-templomi koncertre olyan sok ember összejött, hogy külön hangosítást kellett készíteni a kinnrekedteknek.

Délután Závodi János (Cream Emlékenekar) után a Bega Blues Band és Muddy Shoes következett.

Este ismét a „nagyok” következtek. A nem éppen sztáralkatú, de hatalmas torokkal rendelkező Chris Farlowe garantált sikert aratott.

Valószínűleg kevés paksi polgár gondolta volna még legmerészebb álmában is, hogy egyszer városunkban lép fel a Hammond-orgona, a Moog-szintetizátor és más billentyűs hangszerek varázslója, Keith Emerson, a progresszív rock egyik legnagyobb úttörője. Az orgonavirtuóz játszott a hangszerrel szembe fordulva, annak túloldaláról, közben dugdosta a vezetékeket a szekrényi szintetizátorában.

Az idei bluesfesztivált a Rudán Joe Coda és barátai (Török, Muck, Závodi stb.) és a Jam Session zárta.

A szervezők a zene mellett ezúttal is gondoskodtak a gasztronómiai élvezetekről, mert a remek ételek, szakácsfőző és szabad tűzön készült különlegességek versenye mellett megrendezték a borbarátok országos találkozóját is. A balatoni, egri, etyeki, soproni, szekszárdi, tokaji és villányi borokat kóstolhatták az ínyencek, de volt rétes és paksi pálinkakülönlegesség is.

A rendezvényt a magasabb jegyárak vagy az időnként szélsőséges időjárás sem befolyásolta, mert az idén is nagyszámban megjelent közönség élvezhette a koncerteket.

Főtámogatók nélkül nem jöhetett volna létre e nagyszerű paksi kulturális rendezvény.

Gárdai Gyuri főszervező, Nemes Nagy Péter zenei rendező mellett a szervezésben és rendezésben résztvevők az idén igazán nagyot alkottak, és szuperprodukciónak vonultattak fel a XIV. Gastro-blues fesztiválon.

A koncertekről ezúttal is CD-, DVD-lemez és tv-felvétel készült.

Sajtószemle 1974-1975

Az atomerőmű építésével kapcsolatos dokumentumok gyűjtését hivatalosan 1991-ben kezdem el. Számtalan esetben azzal fogadtak, hogy hamarabb kellett volna jönnöm, mert közben költöztek, és sok mindent selejteztek, vagyis megsemmisítettek.

Nagy meglepetés ért 2005 őszén, amikor a "Csütörtök" című üzemi lap példányai után érdeklődtem Várszegi Áginál. A szekrényéből elővett egy köteg cikkgyűjteményt. Az atomerőművel kapcsolatos cikkeket 1974-75-ben megkérték a Sajtófigyelő szolgálattól, ahol az eredeti újságokból kivágták az atomerőmű építésével kapcsolatos cikkeket, majd a sajtószolgálat logójával ellátott kis címkét ragasztottak rá, pontos megjelenési dátummal ellátva. A Magyar Rádióban és a Magyar Televízióban elhangzott, illetve lejátszott anyagok írásos szövegét is megküldték. Így több, a rádióban elhangzott műsor, illetve a televízióban lejátszott "Visszaszámlálás" című sorozat első két adásának írott változata is megvan. Várszegi Ági elmondása szerint örökölte ezt az anyagot a volt főnökétől, Ajtay Aladártól, aki sokat fotózott, és néhány fotóját szintén átadta Ági az atomerőmű üzemtörténeti gyűjteményének részére. Ennyit sikerült megtudnom Ágitól, akinek ezen a helyen is megköszönöm, hogy megőrizte ezeket a fontos dokumentumokat. A cikkgyűjtemény 1974-ből 111 darab, 1975-ből pedig 93 darab cikket tartalmaz. Az úgynevezett vegyes anyagban 1966-ból egy cikk, míg 1974-ből 18 darab található. A felsorolásnál az adott orgánus megnevezése az első adat, majd a szóban forgó cikk címe és tartalma, végül a megjelenés időpontja van közölve.

1974

1. Magyar Rádió - Kossuth adó: Hogyan látni Paksról? c. Szabó Imre tudósítása, I. rész. A II. rész február 20-án volt. (1974. 02. 08., 21.30)
2. Magyar Hirdető: Atomerőművek KGST-együtműködésben c. (1974. 03. 19.)
3. Somogyi Néplap: Vízkivételi mű épül az atomerőműhöz c. fotó- és rövid szöveg (1974. 03. 19.)
4. Kelet-Magyarország: Atomerőművek - KGST-együtműködés c. (1974. 03. 20.)
5. Kelet-Magyarország: A sugárvédelem helyzete és fejlődése hazánkban c. (1974. 03. 23.)
6. Televízió - A HÉT című műsorának szövege. Pethő Sándor, Wiesinger István és Neumann László Paksra látogattak. (1974. 03. 24.)
7. Észak-Magyarország: O.M. : Épül a magyar atomerőmű c. (1974. 03. 24.)
8. MTI-hír: Biztató kezdés Pakson c. - Szöveges beszámoló az építkezés helyzetéről, Nagy Zoltán létesítményi főmérnök nyilatkozik az MTI munkatársának. (1974. 03. 30.)
9. Észak-Magyarország: Biztató kezdés Pakson - Épül az atomerőmű c. (1974. 03. 31.)
10. Dolgozók Lapja (Komárom): Épül az "atomváros" c. (1974. 03. 31.)
11. Magyar Nemzet: Ezer ember dolgozik már a paksi atomerőmű építkezésén c. (1974. 03. 31.)
12. Népszava: Épül az atomváros c. (1974. 03. 31.)
13. Pajtás: Ifj. Palkó Sándor - Szalay Béla: Atomerőmű Pakson c. szöveg és fényképes beszámoló (1974. 04. 03.)
14. Élet és Tudomány: Dr. Konc József - Wiegand Győző: Paksi atomerőmű c. Alcím: Villamosenergia-igényünk c. Szöveg és több fotó az építkezésről (1974. 04. 05.)
15. Televízió - TV Híradó: Megkezdték a paksi atomerőműhöz vezető vasúti vágány töltésének előmunkálatait. (1974. 04. 09., 19.30)
16. Kábel: Energia - holnap c. kép és szöveg az építkezésről. (1974. 04. 11.)
17. Tolna Megyei Népiújság: Szalai János: Energiaellátásunk c. - Beszámoló dr. Szekér Gyula nehézipari miniszter sajtótájékoztatójáról. (1974. 04. 19.)

18. Népszabadság: Jó ütemben épül a paksi "atomváros" c. Szöveg és Bajkor József fotója. (1974. 04. 21.)
19. Építők Lapja: Épül az első atomerőmű c. (1974. 04. 22.)
20. Dunántúli Napló: Pihenőre lel a paksi atomváros c. Az atomváros lakóinak nyújt majd pihenési lehetőséget a Vörösmalom-völgy, a Bottyán-hegy és az Imsósi erdő. (1974. 04. 22.)
21. Tolna megyei Népújság: A nehézipari miniszter helyettese a paksi építkezésen c. /Dr. Szili Géza látogatása/ (1974. 04. 25.)
22. Dunántúli Napló: D. Kónya József: Atomváros a Duna partján c. - fotó: Erb János /Helyzetjelentés a településről/ (1974. 05. 01.)
23. Építők Lapja: Biztató kezdés Pakson c. Ezer ember dolgozik már az építkezésen, alcímmel. (1974. 05. 06.)
24. Szolnok megyei Néplap: Atomerőművek KGST - együttműködésben c. (1974. 05. 12.)
25. Népszabadság: Rövid hír: Pakson, a leendő atomerőmű területén kedden – más fél hónappal az eredeti határidő előtt – üzembe helyezték az építők ellátását szolgáló első éttermet és konyhát, ahol naponta 700-800 embernek főznek. (1974. 05. 15.)
26. Népszava: Jelentés az atomvárosból c. (1974. 05. 15.)
27. Somogyi Néplap: Vasbeton csövek az "atomvárosnak" c. /fotó és rövid szöveg/ (1974. 05. 22.)
28. Élet és Tudomány: Nyerges Pál és Wiegand Győző: A paksi atomerőmű - a telephely c. (1974. 05. 31.)
29. Népszava: Bajkor József fotója az épülő "tulipános" házakról, és kétmondatnyi szöveg. (1974. 06. 01.)
30. Somogyi Néplap: Szovjet talajszonda Pakson c. /fotó és rövid szöveg/ (1974. 06. 01.)
31. Esti Hírlap: Hankóczy Sándor: Épül az atomerőmű c. /felcím: Szükséges és gazdaságos/ 1db fotó (1974. 06. 07.)
32. Magyar Rádió - Kossuth adó: Az atomerőmű építőinek ellátásáról tárgyalt a Tolna megyei Tanács VB. (1974. 06. 07.,15.30.)
33. Tolna Megyei Népújság: Pakson tartotta rendkívüli ülését a Tolna Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága c. (1974. 06. 08.)
34. Tolna Megyei Népújság: Az épülő atomvárosban - Pakson c. Bajkor József fotója és rövid szöveg. (1974. 06. 12.)
35. Esti Hírlap: Hankóczy Sándor: Épül az atomerőmű - Híres város lesz itt c. 1 db fotó és szöveg. (1974. 06. 08.)
36. Magyar Nemzet: Az atomerőmű építőinek ellátásáról tárgyaltak Pakson c. (1974. 06. 08.)
37. Dunántúli Napló: Milyen lesz Paks holnapja c.(1974. 06. 08.)
38. Esti Hírlap: Hankóczy Sándor: Hordják a betont c.- Épül az atomerőmű - felcímmel, riport Handa László kubikosbrigádjával. 1 db fotóval. (1974. 06. 11.)
39. Békés Megyei Népújság: Az épülő atomvárosban c. /fotó és rövid szöveg/ (1974. 06. 23.)
40. Polgári Védelem: Kovács Jenő: Az atomenergia az ember szolgálatában c. Felcím: 20 éves az első atomerőmű. /több fotó és jó összefoglaló a világ atomerőmű-építési programjairól./ (1974. 06. 25.)
41. Tolna Megyei Népújság: Pálkovács Jenő: Átadták az atomváros első harminc lakását c. Fotó: Gottvald Károly (1974. 06. 29.)
42. Nógrád: Az épülő atomvárosban - Pakson c. Bajkor József fotója és néhány mondat a fotó alatt. (1974. 06. 30.)

43. Magyar Rádió Kossuth-adó: A paksi atomerőmű szakemberigénye c. Rövid híradás a Voronyezsbe indult szakemberek csoportjáról. (1974. 07. 01.,11.50.)
44. Népszabadság: 1980-ig több mint ezer specialista c. Felcím: A paksi atomerőmű szakemberigénye. (1974. 07. 02.)
45. Népszava: Voronyezs - Paks: Atom - tapasztalatcsere menetrend c. (1974. 07. 02.)
46. Dunántúli Napló: A Szovjetunióban képezik ki a paksi atomerőmű szakembergárdáját c. (1974. 07. 02.)
47. Dél-magyarország (Szeged): (MTI): Szakemberképzés a paksi atomerőműhöz c. (1974. 07. 02.)
48. Szolnok Megyei Hírlap: A paksi atomerőmű építőinek szovjet, NDK-beli, csehszlovák tanulmányutak c. (1974. 07. 02.)
49. Dolgozók Lapja (Komárom): Vasbeton csövek a paksi "atomvárosnak" c. Jászai Csaba fotója és kétmondatnyi aláírás. (1974. 07. 05.)
50. Tolna Megyei Népújság: Kibővített ülést tartott az SZMT elnöksége c. Alcím: Napirenden: a paksi atomerőmű építésével kapcsolatos szakszervezeti feladatok. (1974. 07. 09.)
51. Népszabadság: Rózsa László: Távolbalátó c. /Az MTV 1980-ig szóló, az atomerőmű építését nyomon követő műsorról. Az első adás 1974. július 10-én, szerdán volt./ (1974. 07. 11.)
52. Magyar Hírlap: A nagyberuházások félévi mérlege c. Felcím: Tervszerűen épül a Paksi Atomerőmű (1974. 07. 14.)
53. Rádió-TV Újság: Balogh Mária - Bán János: Visszaszámlálás c. /A szerzőpáros elmondja tervét a sorozatról, amelyet első alkalommal 1974. 07. 10-én 18.30-kor sugárzott a tv1./ (1974. 07. 14.)
54. Építők Lapja: Podina Sebő: Példás az együttműködés az atomerőmű építői között c. (1974. 07. 15.)
55. Magyar Ifjúság: Az első lakók c. „Paks déli részén hétfőn benépesült a leendő "atomváros" első harminc lakása: a beköltözők külföldi diákok, akiket a Budapesti Műszaki Egyetem diákszervezete csereképpen fogadott. A fiatalok fizikai munkát végeznek az atomerőmű építkezésén, és keresetükből üdülnek majd később a Balaton mellett.” (1974. 07. 19.)
56. Magyar Hírlap: Esztergomi László: Az épülő atomvárosban c. Felcím: Megváltozik a táj Paks környékén. (1974. 07. 24.)
57. Figyelő: W.l.: Energiapolitikánk c. Interjú dr. Székér Gyula nehézipari miniszterrel. (1974. 07. 24.)
58. Rádió-TV Újság: Fotó az alábbi szöveggel: „A paksi atomerőmű építését követi nyomon Bán János és Balogh Mária Korunk krónikásaként c. tévésorozata. Az első adásból: Bán János Szabó Benjammal, a Nehézipari Minisztérium képviselőjével beszélget. TV fotó - Vörös Ilona” (1974. 07. 28.)
59. Magyar Ifjúság: Szántó Gábor: Épül az atomváros c. Fotó: Ágoston István (1974. 08. 02.)
60. Famunkás (Budapest): A paksi atomerőmű építésén lengyel ifjúmunkások és szovjet komszomolisták is dolgoznak... /rövid hír/ (1974. 08. 12.)
61. Népszava: Pusztai Ferenc: Épül az "atomváros" c. (1974. 08. 18.)
62. Magyar Nemzet: Kelemen Gábor: Az atomváros bölcsőjénél c. Táj és emberformálás felcímmel. (1974. 08. 19.)
63. Magyar Rádió Kossuth-adó: A paksi atomerőmű 1760 megawatt teljesítményű lesz - önálló településként fejlesztik Paksot c. az MTI tudósítója jelenti... (1974. 08. 27., 11.10.)
64. Napló (Veszprém): A paksi atomerőmű 1760 megawatt teljesítményű lesz c. (1974. 08. 28.)
65. Pestmegyei Hírlap: Kétszeres teljesítményű lesz a paksi atomerőmű c. (1974. 08. 28.)

66. Dunántúli Napló: (Hajnalné): Menetrendszerűen készülnek az "atomváros" házai c. (1974. 08. 28.)
67. Élet és Tudomány: Nyerges Pál és Wiegand Győző: A paksi atomerőmű - reaktortípusok c. /A címlapfotó reaktor belsejét mutatja. (1974. 08. 30.)
68. Dunántúli Napló: Lombosi Jenő: Épül a Gesztenyés bányüzem c. Felcím: A paksi atomerőmű éléskamrája? Riport az uránbánya építéséről. (1974. 09. 01.)
69. Lobogó: Müller Tibor: Atomenergia születik c. Felcím: Paksi "földindulás". (1974. 09. 04.)
70. Esti Hírlap: Békés Attila: Soha nem füstöl a kémény c. (1974. 09. 05.)
71. Dunántúli Napló: D. Kónya József: Épül az atomerőmű c. Felcím: Az országútról csak a daru teteje látszik. (1974. 09. 15.)
72. Dunaújvárosi Hírlap: - gubacsi -: Egy esztendő eredményei Pakson c. (1974. 09. 20.)
73. Tolna Megyei Népújság: J.J.: Pillanatkép a paksi atomerőmű-építkezésről c. Felcím: 1974: a nyugodt munka feltételei biztosításának éve. (1974. 09. 28.)
74. Népszava: Mélykúti Attila: A vízfakasztó Proton és Neutron c. (1974. 10. 04.)
75. Tolna Megyei Népújság: Kongresszusi verseny a paksi atomerőmű építésénél c. + 1 db fotó (1974. 10. 05.)
76. Dunántúli Napló: Postafejlesztés az "atomvárosban" c. Felcím: 150 millió forintos beruházás (1974. 10. 15.)
77. Déli Hírlap (Miskolc): Postahivatal épül az atomvárosban c. (1974. 10. 15.)
78. MTI-hír: A kezdés éve sikeres volt Pakson c. (1974. 10. 21.)
79. Tolna Megyei Népújság: A kezdés éve sikeres volt Pakson c. Alcímek: - Tárgyalási "kör járat" Budapest - Moszkva - Kijev között - Télen is több mint ezren dolgoznak - 1975: kb. egymilliárdos program (1974. 10. 22.)
80. Fejér megyei Hírlap: Épül a paksi atomváros c. (1974. 10. 22.)
81. Észak-Magyarország: Épül az atomváros c. (1974. 10. 22.)
82. Dél-Magyarország: Jól halad a paksi atomváros építése c. Alcím: A kezdés éve sikeres volt (1974. 10. 22.)
83. Zalai Hírlap: Sikeres kezdés Pakson c. Alcím: Télen is több mint ezren dolgoznak az atomerőmű-építkezésen (1974. 10. 23.)
84. Pest Megyei Hírlap: Az épülő atomvárosban - Pakson c. - Bajkor József fotója alatt néhány mondat az építkezésről (1974. 10. 27.)
85. Népszabadság: Szenes Sándor: Az atomerőmű pártszervezője c. Riport Váradi Lászlóval (1974. 10. 27.)
86. Vendéglátás (Budapest): Étterem a magyar atomvárosban c. (1974. október)
87. Turbina: Az Állami Tervbizottság foglalkozott a paksi atomerőmű építésével c. rövid híradás (1974. 11. 04.)
88. Tolna Megyei Népújság: Berendezéseket szállítunk a szovjet atomerőművekhez c. Alcím: Megállapodást írtak alá Moszkvában (1974. 11. 06.)
89. Szolnok Megyei Hírlap: Jurij Szinyakov: Az első magyar atomerőmű c. Felcím: Szovjet mintára épül (1974. 11. 07.)
90. Tolna Megyei Népújság: (X): Bemutatkozik az ötszörös "Kiváló szövetkezet", a Paks és Vidéke ÁFÉSZ c. (1974. 11. 19.)
91. MR-Kossuth-Déli Krónika: Rózsa György tudósítása az építkezésről... (1974. 11. 21., 12.00 óra)
92. MTI-hír: Proton... Neutron... Izotóp... Szocialista brigádok a paksi atomerőmű építéséért (1974. 11. 22.)
93. Magyar Hírlap: A Proton és a Neutron brigád példája c. Alcím: Kongresszusi munkaverseny Pakson és Oroszlányban (1974. 11. 23.)
94. Tolna Megyei Népújság: Szocialista brigádok a paksi atomerőmű építésénél (MTI) (1974. 11. 23.)

95. Dél-Magyarország (Szeged): Ütemesen épül a paksi atomerőmű (MTI) (1974. 11. 23.)
96. Dunántúli Napló: Lombosi Jenő: A paksi atomerőmű építői között c. Felcím: Egymillió köbméter földet mozgattak meg + 3 db fotó (1974. 11. 26.)
97. Diósgyőri Munkás: Atomerőmű épül c. (1974. 11. 26.)
98. Zalai Hírlap: KGST-krónika c. Alcím: A magyar atomerőmű-programról (1974. 11. 28.)
99. Népszabadság: Szluka Emil: Tolna megye a paksi atomerőműért c. Felcím: Intézkedések, gondok, feladatok (1974. 12. 05.)
100. Csongrád Megyei Hírlap: Atomerőművek, a lignitvagyon hasznosítása c. (MTI) Alcím: Konferencia a magyar villamosenergia-ipar fejlesztéséről (1974. 12. 06.)
101. Tolna Megyei Népújság: Több atomerőművet építenek c. Felcím: Kétnapos országos erőművi konferencia kezdődött Alcím: Tízszeres kapacitásnövekedés 1990-ig (1974. 12. 06.)
102. Tolna Megyei Népújság: - pj -: Harminc asszony tanul c. fotó: Szepesi (1974. 12. 08.)
103. Magyar Televízió: Visszaszámlálás c. riportműsor szöveges változata (1974. 12. 10., 21.15-kor)
104. Ország Világ: A nagy éhség c. Alcím: Életünk nélkülözhetetlen segítője. 4. rész (1974. 12. 11.)
105. Ország Világ: A nagy éhség c. Alcím: Kell-e félnünk a jövőtől? 5. rész (1974. 12. 18.)
106. Békés Megyei Népújság: Magyar-Szovjet tárgyalások a paksi atomerőműről c. (1974. 12. 24.)
107. Népszabadság: Elfogadták a paksi atomerőmű szovjet műszaki terveit c. (1974. 12. 24.)
108. Tolna Megyei Népújság: Elfogadták a paksi atomerőmű műszaki tervét c. (1974. 12. 24.)
109. Dunántúli Napló: Pécsi építészek Pakson c. 1 db fotó és néhány sor szöveg (1974. 12. 25.)
110. Pest Megyei Hírlap: A Balti-tengeren működésbe lépett az első szovjet atomvilágítótorony (1974. 12. 28.)
111. Tolna Megyei Népújság: Elkészült az atomváros étterme c. 1 db fotó - Szl. (1974. 12. 31.)

1975

1. Magyar Nemzet: Szili Géza nehézipari miniszterhelyettes: A villamosenergia-ipar helyzete, eredményei és feladatai c. (1975. 01. 01.)
2. Műszaki Élet: F.H.: Atomerőművek hűtése c. (1975. 01. 03.)
3. Daily News: Ungarn: Energiekonzeption bis 1990 c. (1975. 01. 04.)
4. Tolna Megyei Népújság: Csöglei István tűzoltó őrnagy: Atomvárosunk tűzvédelmének történetéből c. (1975. 01. 04.)
5. Pest Megyei Hírlap: Atomerőműhöz készül c. Fotó: a szentendrei betonüzemről (1975. 01. 04.)
6. Déli Hírlap (Miskolc): Paksi atomerőmű c. Mínuszos hír a műszaki tervek elfogadásáról (1975. 01. 05.)
7. Budapesti Rundschau: Der Bau des ersten Atomkraftwerkes c. (1975. 01. 06.)
8. Ország Világ: Lukács Tibor: Atomerőművek c. Az újság címlapján egy atomerőmű-belső látható Rácz Lajos terve alapján. (1975. 01. 08.)
9. MTI-hírek: Nagyszabású építkezések kezdődnek a paksi atomerőmű területén c. (1975. 01. 10.)
10. Magyar Hírlap: Gyorsul a paksi atomerőmű építése c. Felcím: Egymilliárdos idei program (1975. 01. 11.)

11. Tolna Megyei Népújság: Nagyszabású építkezések kezdődnek a paksi atomerőmű területén c. Alcím: Egymilliárd forintos program 1975-ben (1975. 01. 11.)
12. Népszabadság: Pető Gábor Pál: A „dolgozó bomba” kockázatai c. (1975. 01. 19.)
13. Tolna Megyei Népújság: Vasút épül a Duna partján c. Fotó: 2 db sz.i. felvétele (1975. 01. 25.)
14. Petőfi Népe: Új szárnyvonal c. MTI-fotó: Bajkor József felvétele, „A sínek lefektetését január első napjaiban kezdte meg a 22. számú ÁÉV. (1975. 02. 09.)
15. Lobogó: Képek, sorok hazánkból és a világból c. Alcím: Épül az atomváros + 1 db fotó (1975. 02. 13.)
16. Dunántúli Napló: „Főzési premier” Pakson c. Alcímek:
- Elkészült a 3000 adagos konyha
- Épül a többi vendéglátó egység (1975. 02. 18.)
17. Tükör: Építés c. 1 db fotó a vasúti sínek fektetéséről /fotó: Bajkor/ (1975. 02. 04.)
18. Esti Hírlap: Épül a paksi atomerőmű vasútvonala c. 1 db fotó – MTI - Bajkor - (1975. 02. 10.)
19. Észak-Magyarország: Épül a paksi atomerőmű c. - folytatjuk - 1. rész (1975. 02. 27.)
20. Észak-Magyarország: Épül a paksi atomerőmű c. 2. rész (1975. 02. 28.)
21. Csongrád Megyei Hírlap: Varga Zsuzsa: Atomerőművek, izotópok, műszerek c. (1975. 02. 28.)
22. Guardian: Uranium boom c. (1975. 02. 14.)
23. Magyar Rádió - URH-adó: Külföldi tudósoké a szó c. Korunk problémái és az atomkutatás címmel beszélgetés hangzott el Helmut Glubrecht professzorral, a NAÜ helyettes vezérigazgatójával. (1975. 03. 04.,19.20.)
24. Dunántúli Napló: Harkov c. Míneszros hír a turbinaüzemről (1975. 03. 11.)
25. Tolna Megyei Népújság: (ordas): Urnatemető az atomerőmű építkezésénél c. Alcím: Értékes leletek Madocsán is (1975. 03. 13.)
26. Műszaki Élet: 8 millió MWÓ energia c. Hír a novovoronyezsi atomerőműről. + 1 db fotó (1975. 03. 14.)
27. Esti Hírlap: Több ezer éves leletek c. Felcím: A paksi atomerőmű építkezésén (1975. 03. 14.)
28. Élet és Tudomány: Nyerges Pál és Wiegand Győző: A paksi atomerőmű - a reaktor, a hőcserélő és a turbina c. (1975. 03. 14.)
29. Szolnok Megyei Hírlap: Kétezren dolgoznak az atomerőmű építésén c. (1975. 03. 14.)
30. Csongrád Megyei Hírlap: Régészeti leletek... Míneszros hír. (1975. 03. 15.)
31. Dél-Magyarország: Régészeti leletek... Míneszros hír. (1975. 03. 25.)
32. Képes Újság: Alapozás c. Fotó és egy mondat. Fotó: Bajkor József - MTI - (1975. 03. 29.)
33. Delta: B.J.: Nem élhetünk atomenergia nélkül c. Alcím: Nukleáris távlataink. Több fotó, köztük az erőmű első makettjének a fotója. (1975. 03.)
34. Tribune de Geneve: Centrales nucléaires: initiative pour un controle par le peuple c. (1975. 06. 10.)
35. Magyar Rádió: Néhány perc tudomány c. Beszélgetés Kürthy Miklós oxfordi professzorral (1975. 06. 11.,08.45)
36. Le Monde: Alain Debove: La Suède adopte un programme décennal d' économies énergétiques c. (1975. 06. 12.)
37. L' Humanite: Jack DION: Nucléaire: la C.G.E. fait monter les enchéres c. (1975. 06. 13.)
38. Tolna Megyei Népújság: B.l.: Az atomerőművek és a környezetvédelem c. (1975. 06. 15.)
39. Műanyag: Az első magyar atomerőmű c. Míneszros hír. (1975. 06. 18.)
40. Dél-Magyarország (Szeged): Hol építsünk atomerőműveket? c. (1975. 06. 19.)
41. Magyar Rádió – Kossuth-adó: Rózsa György: Megkezdődtek a paksi atomerőmű alapozási munkálatai c. Déli Krónika. (1975. 06. 19.,12.00.)

42. Zalai Hírlap: Mészáros Ottó: Mennyibe kerül a fény? c. (1975. 06. 20.)
43. Pest Megyei Hírlap: Százezer tonna kő c. Fotó: Koppány György, Egy mondat a kőszállításról. (1975. 06. 22.)
44. Dunántúli Napló: Lombosi Jenő: Atomközség? Atomváros? c. Felcím: Paks nagyütemű fejlődése elkerülhetetlen. Alcímek:
- Nyolcezres lakótelep a Zápor utcában
- Új szálloda és művelődési ház épül + 1 db. fotó
(1975. 06. 24.)
45. MTI-hír: Húszezer szoba férne el benne - Megkezdték a paksi atomerőmű üzemi főépületének betonozását. (1975. 06. 25.)
46. Napló (Veszprém): Megkezdték a paksi atomerőmű üzemi főépületének betonozását c. (1975. 06. 26.)
47. Magyar Hírlap: Épül a reaktorcsarnok c. (1975. 06. 26.)
48. Magyar Nemzet: Megkezdődött Pakson a reaktorcsarnok építése c. (1975. 06. 26.)
49. Népszava: Megkezdték Pakson a reaktorcsarnok alapozását c. (1975. 06. 26.)
50. Népszabadság: - Az első magyar atomerőmű... mínuszos hír a reaktorcsarnok építésével kapcsolatban. (1975. 06. 26.)
51. Napló (Veszprém): Dunai Péter: Építőmunkánk nemzetközi támasza c. Alcím: 3. Magyarország és a KGST (1975. 06. 27.)
52. Magyar Rádió - Kossuth-adó: A világgazdaság hírei c. (1975. 06. 27., 16.00.)
53. Pest Megyei Hírlap: Tudomány-Technika c. Teljes oldalon az alábbi témákról olvashatunk:
- Varga Zsuzsa: A gyógyítás szolgálatában c. Alcím: Létezik mesterséges aktivitás is
- Budai Mária: Vigyázat! Sugárveszély!
- B.I.: 1980-ra: 335 erőmű
- 1150 megawatt
- Az atomok... (1975. 06. 29.)
54. Művészet: Bartha Attila: A „paksi kísérlet” c. Alcím: Szerves képletek a paneles építési rendszerben. (1975. 06., 6. szám, június)
55. Volán: Gyors segítség c. /a Duna magas vízállása miatt - július 5-én - veszélybe kerültek a sóderhegyek / (1975. 07. 02.)
56. Dunántúli Napló: (-): Finom falatoktól a gastrofol ételekig c. Alcím: A Mecsekvidéki Vendéglátó V. (Pécs) szolgáltatásai. (1975. 07. 04.)
57. Csongrád Megyei Hírlap: Atomerőművek az Atlanti-óceánban c. + 1 db fotó (1975. 07. 05.)
58. MTV-Híradó: Rövid hír az építkezésről (1975. 07. 08., 19.30)
59. Tolna Megyei Népújság: (Gemenci): Magas szintű tanácskozás Pakson c. Alcím: Az erőműépítésnél is takarékoskodnak (1975. 07. 09.)
60. Magyar Hírlap: Szakmai szemle a paksi atomerőmű építkezésénél c. (1975. 07. 09.)
61. Dunántúli Napló: Mennyibe kerül a fény? c. Felcím: Ötszörösére nőtt az áramfogyasztás (1975. 07. 13.)
62. Magyar Nemzet: Vig István: Kilencből öt a nehéziparé c. Felcím: Amíg a nagyberuházás eljut az átadásig. (1975. 07. 13.)
63. Magyar Hírlap: Földes Tamás: Erőműtervezés c. Alcím: Feladatok az ezredfordulóig - A hatékony beruházási munka akadályai (1975. 07. 20.)
64. Tolna Megyei Népújság: B.I.: A KGST villamos energetikai állandó bizottsága a paksi atomerőmű építkezésénél c. 2 db fotó: Gottvald (1975. 07. 31.)
65. Magyar Ifjúság: KGST-vendégek Pakson c. + 2 db fotó (1975. 08. 08.)
66. Tolna Megyei Népújság: (Gemenci): Paks: Az új biztró sikere c. (1975. 08. 13.)

67. Tolna Megyei Népujság: F.I. - Sz. P.: Fock Jenő megyénkben c. Alcím: Tájékoztató a megyei pártbizottságon – Látogatás Pakson és Dalmandon (1975. 08. 19.)
68. Zalai Hírlap: Jelentős megbízatásokon dolgozik a VERTESZ zalaegerszegi gyáregysége c. (1975. 08. 24.)
69. Tolna Megyei Népujság: - Pj-: Az építésügyi és a nehézipari miniszter a paksi építkezésen c. fotó: Gk (1975. 08. 28.)
70. Képes Újság: (holka): Urán a tengervízből c. (1975. 08. 30.)
71. Népszabadság: Alapozzák az atomerőművet c. Gottvald Károly felvétele - MTI-fotó és két mondat aláírás (1975. 09. 06.)
72. Tolna Megyei Népujság: Pálkovács Jenő: Az alapgödör c. Fotó: Gottvald Károly (1975. 09. 07.)
73. Tolna Megyei Népujság: "Lelet" a gödörben c. Fotó: Gk. (1975. 09. 19.)
74. Magyar Nemzet: Nyerges András: A rádió mellett c. Kritika - Magyar atom - Hegyi Imre riportja a Huszas Stúdió műsorán. Szerkesztő: Kovalik Márta. (1975. 09. 22.)
75. Tolna Megyei Népujság: Elkészült az üzemi terület ivó- és tűzvíz hálózata c. (1975. 09. 23.)
76. Figyelő (Budapest): Hirdetés - anyagkeresés c. (1975. 09. 24.)
77. Népszabadság: A kormány munkaprogramja az országgyűlés előtt c. Alcím: Az ülésszak első napján felszólalt Biszku Béla és Bondor József (1975. 09. 26.)
78. Műszaki Élet: Miről ír a műszaki sajtó? c. Energia és Atomtechnika : A hazai atomerőmű-építési program c. (Szabó Benjamin cikkéből) (1975. 09. 26.)
79. Élet és Irodalom: Major Máté: Nagypanel és tulipán c. (1975. 09. 27.)
80. Technika: Atomreaktorok vizsgálata c. (1975. 09.)
81. Népszabadság: Szluka Emil: Megkezdik a paksi atomerőmű üzemi főépületének építését c. Felcím: Új tábla a 6-os úton. (1975. 10. 02.)
82. Magyar Nemzet: K.G.: Izgalmas, szép munka c. Felcím: Ma alapkőletétel Pakson. (1975. 10. 03.)
83. Népszava: Nagy Tamás: Atomváros lesz a faluból c. Felcím: Ma alapkőletétel Pakson. Fotó: Balassa Ferenc, az atomerőmű makettjéről. (1975. 10. 03.)
84. Magyar Hírlap: Antal Anikó: Paks, atomváros c. Felcím: 1980-ban már áramot ad. (1975. 10. 03.)
85. Élet és Irodalom: Nagy László: Hol a tulipán? c. (1975. 10. 04.)
86. Népszabadság: Elhelyezték az első magyar atomerőmű alapkövét c. Alcím: A villamosenergia-termelés 1980-ban indul. Fotóaláírás: Havasi Ferenc elhelyezi az atomerőmű alapkövét, Fényes Tamás felvétele. (1975. 10. 04.)
87. Déli Hírlap (Miskolc): Fotó és rövid szöveg az alapkőletételről (1975. 10. 04.)
88. Dunántúli Napló: Hajnalné: Alapkőletétel Pakson c. Alcímek: - 1980-ban villamos energiát termel az első magyar atomerőmű
- A szénbányászat szerepe megmarad
- Erőművek épülnek a szénvidékeken + 1 db fotó (1975. 10. 04.)
89. Népszava: Ünnepelesen elhelyezték az első magyar atomerőmű alapkövét c. Alcím: Havasi Ferenc miniszterelnök-helyettes beszéde (1975. 10. 04.)
90. Tükör (Budapest): Soltész István: Pax vagy Paks c. 1 db fotó: Révész Tamás. (1975. 10. 07.)
91. Izvesztija: F. Obsinnyikov cikke. (1975. 10. 11.)
92. Dunaújvárosi Hírlap: Az atomerőmű-építés első két évének mérlege c. (1975. 10. 28.)
93. Ludas Matyi: Gemenci József: Paks, az atombölcső c. (1975. 11. 06.)

VEGYES ANYAG

1966

1. Népszabadság: (MTI): Magyar-Szovjet együttműködéssel 800 megawattos atomerőmű épül hazánkban c. Alcím: Aláírták a két ország megállapodását. (1966. december 29. csütörtök)

1974

1. Műszaki Élet: Hogyan járul hozzá a villamosenergia-ipar a környezetvédelmi kérdések megoldásához c. Alcím: A villamosenergia-termelők és -elosztók Nemzetközi Uniójának (UNIPED) 1973. VIII. 27-31. között Hágában megtartott kongresszusán elfogadott igazgatási bizottsági jelentés. (1974. 03. 15.)
2. Természet Világa: Fehér István főosztályvezető, KFKI, Budapest: Veszélyesek-e az atomerőművek a környezetre? c. (1974. 5. sz. 202-204. p.)
3. Kisalföld: (-s): Pillantás a tudomány rejtelseibe c. /Debrecen, Atommagkutató Intézet/ (1974. 07. 26.)
4. Figyelő: Beruházási helyzetkép az év közepén c. Felcím: Az AFB jelenti (1974. 07.?)
5. Magyar Hírlap: Szócs Miklós: Közös erővel c. Alcím: - A szén, az olaj és a földgáz után atomerőmű - Drágul a behozatal, takarékos felhasználás (1974. 07.?)
6. Figyelő: A KGST energiaellátottsága c. (1974. 08. 7. sz.)
7. Fejér Megyei Hírlap: Szilvágyi Irén: Joliot-Curie c. (1974. 08. 11.)
8. Magyar Rádió - Kossuth-adó: Déli Krónika: Jubileumi ülészak a magyar-szovjet tudományos-műszaki együttműködési megállapodás 25. évfordulója alkalmából az MTA székházában c. (1974. 09. 17., 12.00)
9. Természet Világa: Sigvard Eklund, a NAÜ vezérigazgatója: A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség az atomerőművek biztonságáért c. (1974. 8. sz. 349-353. p.)
10. Népszabadság: Pető Gábor Pál: Az atomtechnika egyik nagy iskolája és laboratóriuma c. Felcím: A Budapesti Műszaki Egyetem reaktora (1974. 09. 25.)
11. Figyelő: In: Magyar-szovjet gazdasági-műszaki együttműködés c. (1974. 09. 25.)
12. Magyarország: Az atomlátóhatár c. Felcím: Világgazdaság, Alcím: - Energia és leszerelés - Szovjet kezdeményezés (1974. 09. 29. 39. sz. 6. p.)
13. Népszava: Varga Zsuzsa: Az atomenergia békés felhasználásáról c. Felcím: Tétényi Pál akadémikus nyilatkozata (1974. 10. 13.)
14. Magyar Rádió - Petőfi-adó: Miről tárgyalt az Energia Világkongresszus c. Gazdi Dénes beszélget dr. Lévai András akadémikussal (1974. 11. 16., 17.44)
15. Magyar Rádió - Kossuth-adó: Esti Krónika: Gellért Kiss Gábor beszélget dr. Zettner Tamással, az MVM Tröszt vezérigazgatójával a kétnapos erőművi konferenciáról. (1974. 12. 05., 19.00)
16. Magyar Rádió - Kossuth-adó: Esti Krónika: Szatmári Ilona tudósítása „A fizika és a társadalom kapcsolata” c. tanácskozásról, az Eötvös Loránd Fizikai Társulat jubileumi ülésén. (1974. 12. 09., 19.00)
17. Rádió-TV Újság: A hét műsorából: Balogh Mária - Bán János: „Inter-nap” /a Visszaszámlálás c. sorozat második adása, az első július 10-én, szerdán volt./ (1974. 12. 15.) Kedd, TV1, 21.15.
18. Magyar Televízió 1: A Hét c. műsora: Bán János és Forrai Tibor képriportja az NDK-ból, Greifwaldból, ahol magyar szakemberek tanulnak. (1974. 12. 29., 19.00)

■ Beregnyei Miklós

Paksi Tükör

tartalom

- 1 In memoriam Szarka József
- 6 Rózsás János: Leventesoros
- 14 Paksi költők versei: Oláh Zoltán, Solt József,
Trapp Ferenc, Hrivik Lászlóné, Aya Sofia
- 21 Majoros Irén Erzsébet: Köszönő-köszöntő
- 22 Serdülné Benke Éva: A megmaradás ösvényein
- 33 Serdülné Benke Éva: Thália erdélyi szekeren
Máramarosszigeten
- 43 Lovásziné Anna: Aranypávodíjas paksi népdal-
énekes
- 46 Lovásziné Anna: Beszélgetés Berta Alexandrával
- 49 Lovásziné Anna: Motívumai a magyar ember
életéhez kötődnek
- 51 Wollner Pál: VI. TolnaArt Művésztalálkozó
- 54 Wollner Pál: A Kapitány
- 56 Wollner Pál: XIV. Gastroblues fesztivál Pakson
- 63 Beregnyei Miklós: Sajtószemle 1974-1975

Helyreigazítás

A Paksi Tükör előző számában (2006. 2. sz.) tévesen jelent meg a szerző neve.

A *Szilágyi Domokosról szóló írás* Tell Edit munkája és nem Gutai Istváné.

A szerzőtől és az olvasóktól elnézést kérünk a tévedésért.

PAKSI TÜKÖR

Irodalmi-művészeti és helytörténeti szemle

XIII. évfolyam, 3. szám, 2006 novembere

Szerkeszti a szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő: Beregnyei Miklós

Rovatszerkesztők:

Lovásziné Anna, Györfly József, Szabó Péter, †Szarka József

Korrektor: Patyi Orsolya

Tördelés: Törökné G. Judit

Kiadja: a Jámbor Pál Társaság

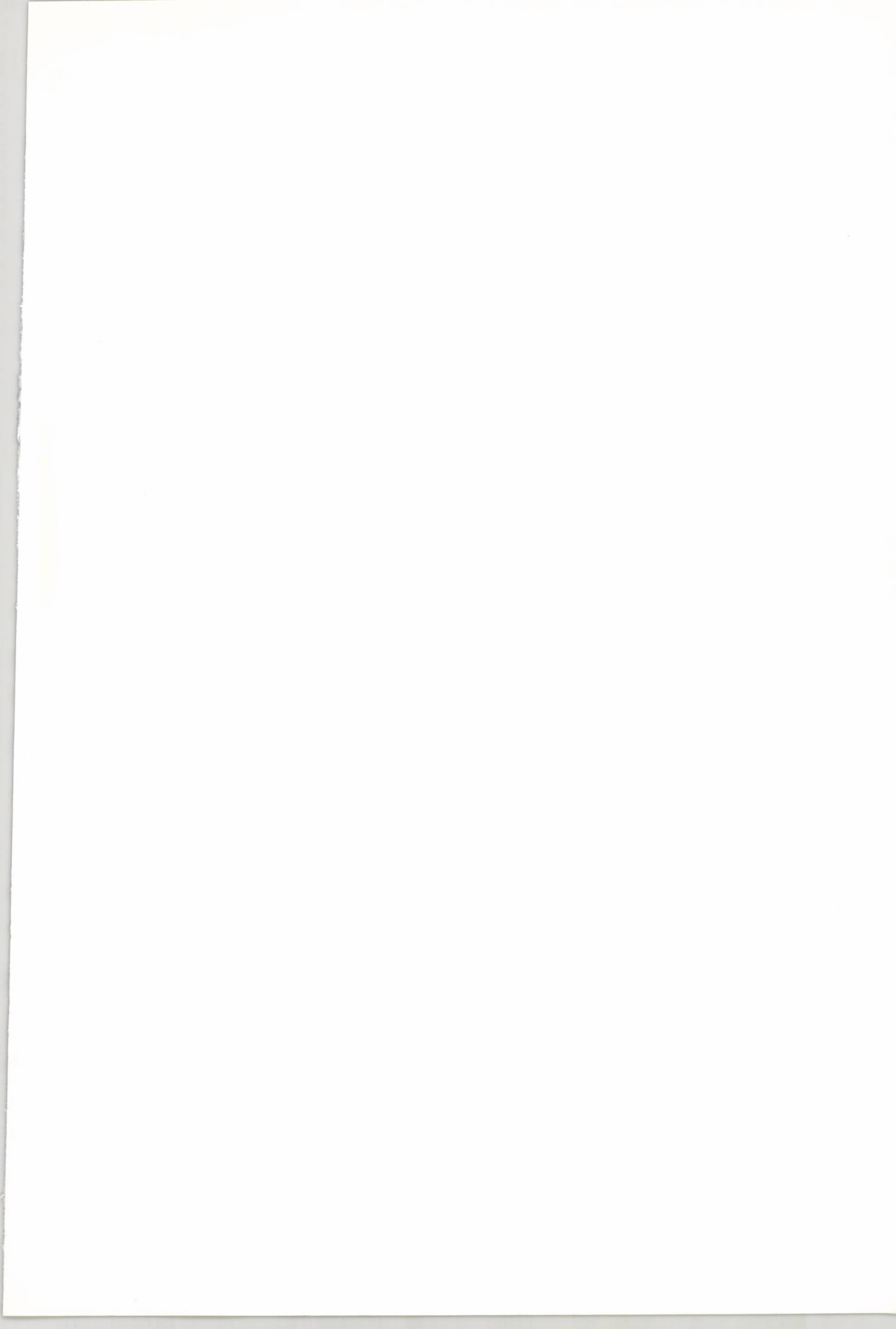
Felelős kiadó: a JPT elnöke

Készült: PA Rt. Nyomda 2005/1377. sz.

Felelős vezető: Slonczki István

A szerkesztőség címe: Paks, Városi Könyvtár, Villany u. 1.

HU-ISSN: 1218-2109

Paks, Látképe a Sándorhegyről

Internetes szerencse

Kolléganőm, Keresztes Anna hívta fel a figyelmemet az Interneten árusított régi paksi képeslapokra. Nagy örömmre kettő is volt köztük, amely igen ritka, ezért kértem Annát, vásárolja meg számomra mindkettőt. Miután megkaptam, felkerestem Bencze Barnát, és sokáig beszélgettünk a lapok felett, majd arra kértem: írjon néhány mondatot a látottakról a Tükör számára. Így vált lehetségessé Keresztes Anna, az Internet és Bencze Barna közreműködésével két ritka képeslap bemutatása.

Paks, Látképe a Sándorhegyről

A kép felirata megtévesztő, a felvételt valójában az Úri-hegy ma már beépített oldaláról készítette az egykori fényképész. A két templom mellett néhány jellegzetes épület részlete fedezhető fel. A katolikus templomtól balra a Deák Ferenc utca házai, a Pongrác ház és a zeneiskola tetőzete, a régi községháza emeletének három ablaka, a bíróság épülete, mögötte az Erzsébet-szálló tömbje fedezhető fel. A két templom között a katolikus iskola (zárda) emelkedik a környező házak fölé. A kép jobb oldalán a kálvária temető kerítésének részlete jelenik meg. A Duna túlsó oldala sokat változott az elmúlt évszázadban. Eltűnt a sziget, eltűnt a mögötte látható Laki-Duna. Az egykor a paksi közbirtokosság tulajdonában levő szigetet Paksi-szigetnek majd későbbi tulajdonosairól Döme-szigetnek, Bun-szigetnek nevezték. A mai térképek ezt a területet, Bum-szigetként jelölik. (A névadó család, a XIX. században gazdag kereskedő, bankár család volt.)

Címoldalon: *A város látképe a Dunáról*

Alaposan megváltozott a város látképe a Dunáról nézve. A katolikus templom és a takarásában látszó református templom tornya valamint a távolabb álló evangélikus templom jelenti az állandóságot. Körülöttük minden megváltozott. Eltűnt a katolikus templom előtt látható régi plébánia barokk épülete, megváltoztak a kép közepén felfedezhető Hegyhát utca házai. Megváltozott a Duna partja is. A képen az egykori paksi szabad kikötő látszik, fedett gabonaszállító hajókkal, fával megrakott dereglyével és egy gőzhajóval. A paksi képviselőtestület 1886. február 23-án határozta el, hogy a Piaci-rév és a Duna utca közötti szakaszon szabad kikötőt létesít. Ez a terület jelenik meg az 1900-as évek elején készült képeslapon. A hajók után kikötőbért kellett fizetni. Egy fedett gabonaszállító bére 8 napon túli tartózkodás után, napi 20 krajcár volt. A fedetlen hajók, dereglyék után napi 10 krajcárt fizettek. Ezek a fából készült hajók olcsón, nagy mennyiségű áru szállítására voltak képesek. Például a paksi hajóvállalat Andor nevű hajója, 52,02 m hosszú, 8,01 m széles, 1,67 m mély, 4100 q hordképességű hajó volt.